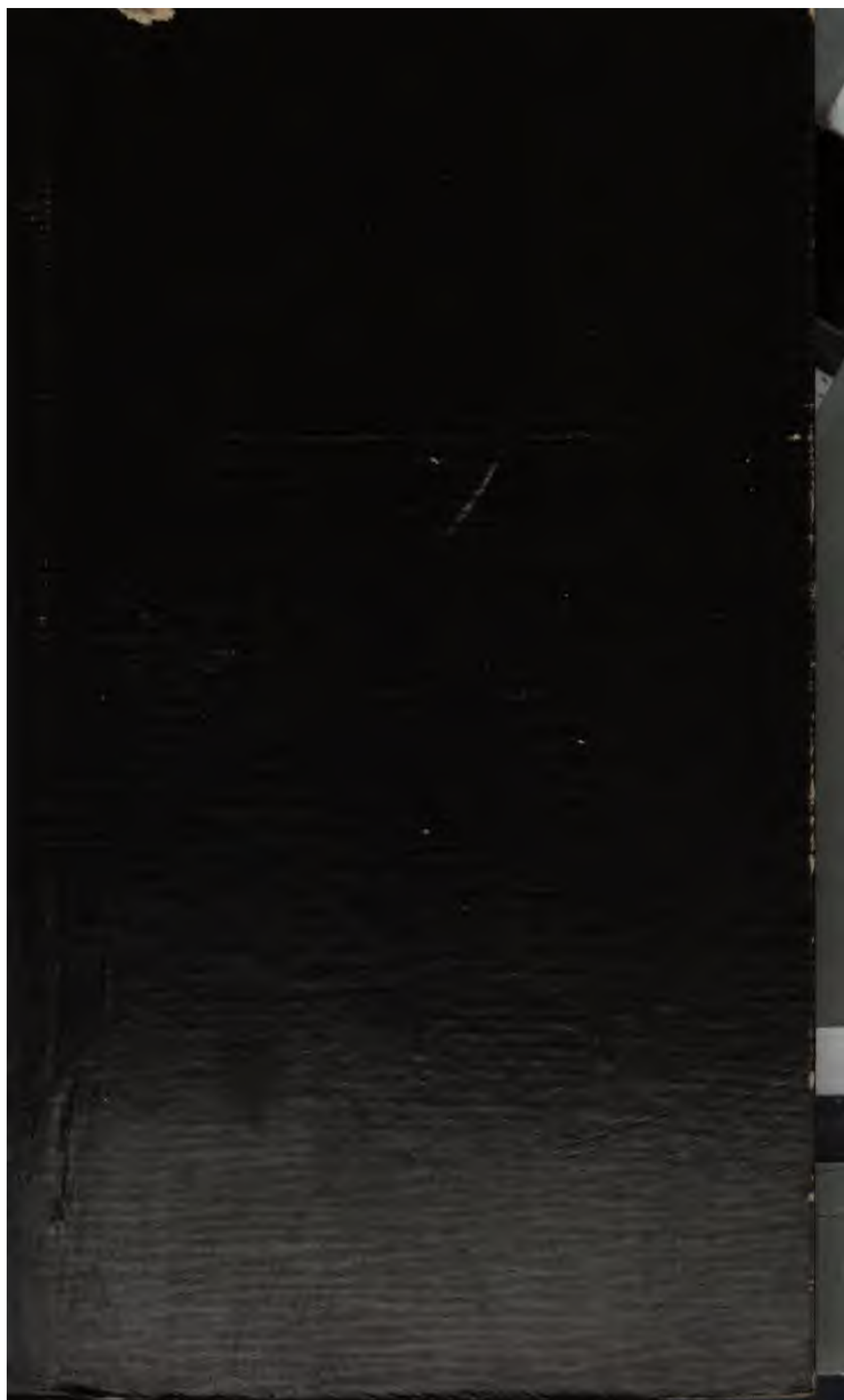

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

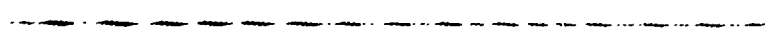
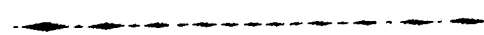
I A E

DE.

M,

E R.

INITIA PHILOSOPHIAE PLATONICAE.

AUCTORE

PHIL. GUIL. VAN HEUSDE.

VOLUMEN PRIMUM.

PHILOSOPHIA PULCRI.

TRAJECTI AD RHENUM,

APUD JOANNEM ALTHEER.

1827.

EXCELLENTIS INGENII DOCTRINAEQUE VIRO

FRIDERICO CREUZERO

S. P. D.

PHIL. GUIL. VAN HEUSDE.

Cum saepenumero te cogitavi, praestantissime Creuzere, ex quo Heidelbergae a te discessi ante hoc triennium; tum numquam crebrius lubentiusque, quam per omne tempus, quo haec conscripsi *philosophiae Platonicae initia.* Nam Platoni adhibens scripta tua praeclara, cui lucis afferunt quam plurimum, ipsorum sponte auctorem mente mihi et cogitatione repraesentabam. Et instaurabatur mihi simul sermonum recordatio suavissimorum, quos de Platone et antea habueramus et tum renovavimus. Quorum haec fere vis apud me fuit, ut doctrinam suspicerem tuam, infinitam illam et reconditam, colerem autem animum tuum probum, integrum, apertum, tum vero amarem te propter

com-

communem nostrum Platonis amorem. Nam si quis alius ex antiquitate scriptor, Plato sane jungit animos, quippe studium excitans virtutis, quo copulamur facillime: imo incendit nos vehementi quodam pulcri bonique amore, ut una cum virtute ipsum diligamus philosophum et quicumque et illum et virtutem diligunt. Quo factum, ut carus nobis in primis esset Wyttenbachius ὁ φιλοπλάτων: quem tu coluisti, ut amicum conjunctissimum, ego vero ut doctorem et alterum quasi parentem et colui et veneratus sum. Nam quidni hoc nomine illum vocem, cui novam veluti vitam debui? Et apud me quidem ejus memoria proxime est cum Platonis amore conjuncta, quippe quem excitavit, certe aluit mirifice et confirmavit. Quamobrem quod de Socrate Phaedo, idem ego de hoc meo Socrate lubens profiteor, de eo vel ipsum loqui, vel alios audire loquentes, longe mihi jucundissimum esse. Nec tibi, spero, injucundum erit, vir amicissime, de communi amico me audire narrantem. Non celebrabo viri doctrinam, quam tu sane unus omnium maxime aestimare potes; nec vitam ejus scribam, quod egit eruditissimus Mahnius, pie, debite, accurate, docte, ut germanum decebat viri discipulum; sed exponam simpliciter, quis meus fuerit sensus, cum eum primum convenirem: qualis esse mihi deinceps visus sit in literis tractandis et instituendis: praesertim quae ejus fuerint in me merita et illis temporibus et deinceps perpetuo, quoad mihi frui ejus consuetudine

et

et suavitate licuit. Quod te non latere oportet ad has judicandas disquisitiones Platonicas, me vero exponere jubet cum pietas, tum grati animi sensus.

Numquam sane ille dies animo excidet meo, quo recens Amstelodamum delatus, ut studiis operam navarem, primum et vidi virum et cognoscere coepi et exarsi simul incredibili optimarum artium studio. Nam tametsi jurisprudentiae destinatus, legeram tamen unum alterumque Platonis dialogum, excitatus cum dicto Ciceronis: *Quis enim uberior in dicendo Platone? Jovem ajunt philosophi, si Graece loquatur, sic loqui*: tum Nodellii adhortatione, hunc locum mecum legentis et celebrantis, viri in paucis cultissimi mihique desideratissimi, quo nemo facile animos juvenum poëtarum amore incendit efficacius. Is autem narrare subinde de Wyttenbachio solebat et efferre ejus laudes: hunc principem jam esse literarum: edere Plutarchum, palmarium opus: se ipsum apparatum vidisse aliquando et obstupuisse: haud quidem eum poëtas amare, certe recentiores Latinos; sed antiquos in succum et sanguinem vertisse: Platonem vero admirari, sublimem philosophum, sublimem pariter poëtam, intelligere autem illum neminem mortalium magis. In quibus dictis erant, quae non continuo assequerer: nam equidem devoraveram poëtas; sed quod de Platone acceperam, hoc memori pectore recondebam. Placebat enim hic mihi vehementer, nec quidquam optabam magis, quam ut talis mihi obtingeret divini philosophi inter-

 pres,

pres, qualis adhuc obtigisset poëtarum veterum et recentiorum. Itaque gratum mihi accidebat dilectissimi patris consilium, ut Amstelodami uterer celebratissimâ Crassii institutione, quippe conjunctâ, uti acceperam, cum Ciceronis et antiquae philosophiae studio: sed idem mihi erat longe gratissimum, ut aditum mihi sponte praebiturum ad principem illum Platonis interpretem, quem jam dies noctesque cogitabam, Wyttenbachium. Hunc igitur ut adii (vespera erat: tempus et locum memini) quaerere ille continuo de studiis meis et progressibus: ego de Nodellio narrare et de scriptoribus a me tractatis, maxime poëtis: ille librum mihi in manus dare qui praesto erat, et locum monstrare quem legerem et interpretarer: erant ipsius Selecta Historicorum modo edita, locus autem Thucydidis de peste Athenarum: ego subtimide legere, nec probe interpretari. Tum nescio qua opportunitate, sed fiebat Platonis mentio. Hîc ille, tu, inquit, Platonem legisti? Non legi, inquam, sed percurri Apologiam et Phaedonem: cuperem autem legere et intelligere, et hac spe Amstelodamum veni, ut tuis uterer lectionibus, et, si liceret, monitis item tuis et sermonibus. Placebat responsum viro summo: certe extemplo mutari videbatur totus. Nam explicabatur frons contracta, aberat severitas illa in tironem scilicet suscepta male legentem et male interpretantem: aderat in vultu mira comitas et benivolentiae significatio. Macte, sodes, inquit, virtute tua: nam de

eo

eo non desperandum, cui semel Plato placere coepit, ut de Cicerone ait Quintilianus. Nostine hos auctores? Tum ille continuo vinum postulare et pocula: nos autem mensae assidere, et inter Socratica pocula, sic vocabat, confabulari jucundissime.

Quoties ego, dilectissime Creuzere, in vesperae illius memoriam redeo, redeo autem saepissime, toties admiror ingenium viri plane Socraticum. Sermones erant de Quintiliano et Cicerone primum, mox de Platone, apti illi mirifice ad proliciendum, si quid menti meae inesset: quod intellexi postea. Tum enim suspicabar nihil: satis habebam, si satisfacere quaestionibus possem. Nec vero hoc multum habebat difficultatis. Imo mirum in modum (fatebor enim) mihi ipse placebam, qui tanto cum viro colloquerer eadem facilitate, majore etiam, quam cum aequalibus multis. Nam quae animo senseram de Homero, de Xenophonte, in primis de Platone, obscura adhuc et confusa, nunc clara erant et videbantur mihi egregia. Discessi tandem a viro optimo triumphans, et nescio quid magni et excelsi animo volvens et spe praecipiens. Sed domum redux et animo repraesentans, quae videram, quae audiveram, quae dixeram omnia, stupore paulatim defixus sum. Dolor successit exsultanti gaudio. Nam cogitans, qualis quantusque ille esset, quem adspexeram et adspicere etiamnunc mihi videbar, et in me respiciens, qui vix quidquam scirem, in le-

gendo adeo et interpretando haesissem: haec animo volvens, prorsus mihimetipsi displicebam. Sed dolor ille, quamvis gravis illa nocte et molestus, idem ille deinceps profuit mihi, imo vero salutem attulit. Ab illo inde die coepi me cognoscere, intelligere quid mihi deësset, inquirere quo illud pacto possem assequi. Quid quaeris? Vivere ab hoc inde tempore coepi, si quidem vivere non est spiritum ducere, sed animum explicare ad percipienda praeclara omnia, in iisque felicitatem quaerere.

Hac arte Socratica, ut ipse sum usu expertus, excelluit Wyttenbachius. Nec mirum idcirco, tantum profuisse ejus disciplinam juventuti, quantum paucissimorum. Media haec erat inter duas rationes extremas, quae aegre evitantur. Haud erat difficilis, dura, aspera, restinguendis ingeniis, quam excitandis, aptior: nec erat tamen tota ad delectandum composita. Ex hac leves, vani, futiles solent procedere, ex illâ tristes et morosi homines. Habebat hoc proprium et singulare, ut ad rem tenderet ipsam, non deflecteret in ambages tortuosas et inanes, in quibus frustra fere omnis consumitur diligentia. Grammaticam v. c. scriptorum interpretationem nemo illo umquam vel commendavit magis vel propugnavit: nec tamen erat *Grammaticus*, qui vulgo dicitur, i. e. homo, qui in voculis et syllabis haerens, leges semper loqueretur sive *regulas* artis earumque varietates et exceptiones. Adhibebat illa omnia continuo ad ipsa scripta Veterum cum explicanda rite, tum, si

opus

opus esset, emendanda. Sic minutissimae animadversiones Grammaticae instar videbantur gravissimarum. Nam pertinebant non ad lites et controversias Grammaticorum de levissimis rebus gravissimas, ut novimus, et pertinacissimas; sed valebant ad Homeri, ad Platonis, ad immortalia excellentissimorum ingeniorum monumenta illustranda atque integritati restituenda, in quibus vel tenuissimam labem quam aegerrime toleramus. Quod cognovi deinceps, quum legeret ille mecum Platonem. Nam afferre ei identidem solebam loca difficiliora, quae non intellexissem: ille autem vespertinis potissimum horis inter Socratica, si non pocula, certe monita et colloquia, quae longe mihi accidebant dulciora, una mecum erat in Bibliotheca et totum se mihi dabat. Legens igitur mecum loca illa, singulis diligentiam adhibebat summam, ut exquireret primum verborum structuram, tum singularum vocum dictionumque usum et significationem, ne minimis etiam particulis omissis. Quibus singulatim patefactis, haud desiderabam ego universae sententiae interpretationem. Nam, eo duce, sponte mihi videbar eam totam esse assecutus. Tum vero, explicito loco, ego fere ad alium progredi et festinare, quem pariter intelligere averem: ille vero non sinere. Lente, o bone, inquit, festinandum est nobis: nondum enim Atticam formam attendimus, nondum Platonicam, nondum exquisitum verborum usum, exquisitam nondum totius sententiae elegantiam. Fie-

 bat

bat ita non raro, ut una sententia, unum etiam vocabulum per integram nos horam retineret. Cujus tamen me morae neque tum taedebat, neque vero postea poenituit. Nam voculis ille explicandis, explicabat mihi simul et commendabat sponte Graecae linguae dotes admirabiles, Atticae dialecti venustatem, ipsam urbanitatem Atticam: eloquentiae in primis vim nativam, quae non in tropis, figuris, imaginibus ornamentisque oratoriis cernitur, sed proprio exprimitur et exquisito verborum usu: apud Platonem praesertim, cujus verbis et dictionibus tota antiquitas quam plurimum tribuit auctoritatis. Itaque frequentia erant ejus monita: mitterem novitios philosophos, qui de Platone ejusque philosophia scripsissent: mitterem compendia philosophiae Platonicae: ducerem hanc ex ipso Platone: nam fontem esse petendum, non rivulos, fontem autem esse maxime ipsam Platonis linguam, quippe quae mentis philosophiaeque Platonicae quasi expressam contineret imaginem. Haec ille crebro et tum et postea. Quodsi nunc ego hac interpretanda philosophia quodammodo videbor operae pretium fecisse, totum hoc debuero vesperis illis Amstelodamensibus, quas in Bibliotheca transegi Wyttenbachiana. Nam e sermonibus, quos illic mihi habere licuit cum humanissimo viro, fructum cepi sane multiplicem, ut diligentiam adhibere tam minimis rebus, quam maximis, discerem: perspicerem plane, neglectis illis minimis, majores amplioresque cognosci nul-

lo

lo pacto posse: grammaticae interpretationis vim persentirem et necessitatem: cognoscerem Grammaticorum libros eorumque interpretes, et sic mihi ipse quasi instrumentum pararem, quo Platonicos mihi dialogos aperirem: tum vero hunc fructum inde percepi longe uberrimum, ut facillime inducerer, quod sine duce perquam est difficile, in Platonis singularem plane scribendi philosophandique rationem: quae ut tota diversa est a recentiorum consuetudine, ita a paucis omni aevo rite intellecta est. De regulis autem sive Grammatices sive alius cujuslibet artis sic eum postea saepe audivi disserentem. Frigent, inquit, istae sine artium operibus palmariis, e quibus ductae sunt: his vero cognitis, insignem habent ad diligentius eas explorandas utilitatem. Magni equidem facio Grammaticorum libros, nec artis compendia sperno, nec vero regulas, quae utrisque continentur; sed hae juvenibus maxime cognoscendae sunt ex ipsorum veterum lectione. Jungere eos oportet Grammatices studium cum studio poëtarum, historicorum, oratorum, ipsarum artium ingenuarum, quas didicisse fideliter

emollit mores nec sinit esse feros.

Et hoc itinere sane quam jucundissimo facile et firme progredientur ad interiorem Grammatices scientiam. Ita enim judico: nullus umquam in hac arte magnus exstitit vir, nisi qui in ipsis scriptis veterum vitae tabernaculum posuit. Haec ille. Scholasticae omnino rationi repugnabat tota

 viri

viri disciplina: quod e scriptis ejus omnibus patet, maxime e Selectorum praefatione et vita Ruhnkenii. Habebat quidem illa nonnihil severitatis, incipientibus maxime et progredi nolentibus; neque vero ipse vir statim placebat omnibus. Sed ut ipse, ita ejus institutio quo cognoscebatur interius, eo magis unumquemque capiebat ac tenebat. Nam referebat Horatianum illud idemque Socraticum, scholasticae consuetudini contrarium;

Doctrina sed vim promovet insitam.

Sed factâ, Creuzere, Vitae Ruhnkenianae mentione, ultro recordor loci in Vita tua, a temetipso nuper miro candore descripta, ubi fateris, hoc Wyttenbachii scriptum vim in te habuisse maximam ad studia haec regiâ viâ persequenda. Quod ut legi, dici non potest, quantopere delectarer. Nam videbam, Creuzero meo idem illo tempore, quod mihi, accidisse. Quae similia in amicorum rebus maxime valent ad animorum conjunctionem. Et sane mirari sic desii, eamdem te in his literis colendis rationem ingressum esse, quam tenuerunt Wyttenbachius, Ruhnkenius, Valckenarius, Hemsterhusius, eadem te, atque heroas illos, secutum esse et assecutum. Ego vero librum legi cum ipso Wyttenbachio. Nam paucae erant paginae typis expressae, quum Leidae ejus hospitio utebar. Huc enim migraverat pietatis caussa erga Ruhnkenium suum, ad rem provehendam calamitosae domus Ruhnkenianae. Alto igitur mane legebam solus quae jam prelo exierant: tum proxi-

ma

ma persequebar cum ipso auctore, qui e scripto suo praelegebat. Jucundiores horas me per totam vitam transigere non memini. Quod enim dicunt fere qui Vitam illam legerunt, rediisse se plane in illa tempora, quibus vixit Ruhnkenius, hoc mihi jam contingebat omnium maxime. Nam abrumpens ille subinde lectionem, narrabat suavissime de Ruhnkenio, de Valckenario, de sua juventute, quum adiret primum hos literarum principes. De quibus ambulantes identidem et rusticantes perpetuos miscebamus sermones. Imo intrabamus subinde ipsas Ruhnkenii aedes, ubi comiter blandeque nos excipiebat elegans. elegantissimi viri filia, lubens de patre narrans et de viris celeberrimis, qui in ipso illo conclavi, ubi aderam, cum Ruhnkenio fuissent. Vivere mihi videbar aureo quodam saeculo. Sed quod mirum videatur, et tamen est verum: memoriam sic recolenti summorum virorum, et recolenti cum Wyttenbachio, eorum successore, vix mihi in mentem veniebat, cum tanto me viro loqui. Absens postea in beatissimi temporis memoriam rediens, cogitavi mecum saepenumero, cum illo me tum de literarum principibus egisse, qui nulli eorum cederet ipse, quem amavisset Valckenarius, dilexisset Ruhnkenius, venerarentur quotquot in Europae regionibus literarum laude florerent. Sed praesens illo tempore, mirabile dictu! quamvis haec quotidie legens in Vita Ruhnkenii, vix animadverteram: colloqui mihi visus fueram non cum aemulo eorum omnium;

sed

sed cum discipulo. Est hoc scilicet, Creuzere, magnis ingeniis proprium, quod ne suspicantur quidem homines leves et vani, ut lateant maxime tum, quando hi maxime splendent, id est, quando sermo est de magnis viris. Quod tu autem scripsisti, lecto Wyttenbachii libro, absterritum te magis fuisse continuo, quam allectum, perfectâ illâ Critici imagine: et hoc pariter, imo multo magis etiam et merito, evenit mihi. Leidam reliqui, ut ante biennium illâ vesperâ domum Wyttenbachii, primum hilaris sensu et recordatione perceptae voluptatis; sed moestus deinde et mihi displicens. Verum enim haud temere et hunc mihi dolorem injecerat Socrates ille meus.

Annum deinceps mansi Amstelodami, quippe jurisprudentiae, ut dixi, a patre destinatus. Et habebam illic amicos conjunctissimos, quibuscum adhuc conjunctissime vixi. Habebam Hieronymum Boschium, elegantissimum virum, quo terra non tulit candidiorem, quique me ut filium diligebat: et vero claros habebam praeceptores Crassium, Swindenium, Lennepium item, qui modo Wyttenbachio successerat: quamquam hic, pro singulari viri humanitate, amico me malebat, quam discipulo, uti. Verumtamen Wyttenbachium meum semper cogitans et in oculis ferens, impatiens morae, Lugdunum deinde discessi.

Ab hoc autem tempore magis deinceps sive animadvertere sive suspicari coepi, quae tandem esset Wyttenbachii praestantia. Nam antea, ut fert ju-

ve-

venilis aetas, admiratus fueram virum, sed hac item fueram admiratione contentus. Quodsi quaeris, Creuzere, qualis mihi et tum et postea apparuerit vir summus: narravi de adolescentia mea, quo tibi evidentius pateret disciplina ejus admirabilis, simplex illa, sed efficax ad studium antiquitatis in discentium animis excitandum. Congruebat autem haec disciplina cum indole ipsius et naturalibus studiis. Nam, ut paucis complectar, et natus videbatur ad literas tractandas antiquas, et his tractandis quasi antiquus esse factus. Sic iis a puero fuit imbutus, ut quicquid diceret, quicquid scriberet, quicquid adeo cogitaret, antiquum haberet colorem, ex ipsa videretur antiquitate profectum. Latine loquebatur in lectionibus publicis, ut sua quisque lingua loqui solet: imo vero ut pauci loquuntur. Nam oratio fluebat pura, limpida, numerosa, luminibus distincta, nullis inquinata recentioris aevi sordibus: et fluebat quasi sponte sua, ut quid esset dicturus vel qua ratione, haud cogitare videretur. Et tamen nil desiderabatur ad verborum proprietatem, elegantiam, disputationis ordinem. Nec haesitabat umquam, si res declarandae aut significandae essent novae, antiquis ignotae, nec habentes iccirco nomen Latinum. Nil occurrebat quin significaretur apte et perspicue declararetur, ut veluti oculis pateret. Nam in docendo haec singularis quaedam ejus dos erat, perspicuitas summa, cui tribuebat etiam plurimum. Solebam identidem domi reputare, quae

in

in scholis explicuerat, et recolligere voces et verba, quibus singula illustrasset. Vix quicquam mihi occurrebat nisi barbarum, quo res nostri aevi appellarem. Scilicet non vocem ille usurpaverat propriam quamdam et peculiarem, sed toto orationis habitu, qui antiquus erat, sic rem novam declaraverat, ut ipsi verosimiliter antiqui fecissent, si notionem habuissent, verbo caruissent. Itaque nemo erat audientium, exceptis, quos ipse vocabat, *ἀμούσοις καὶ ἀπειροκάλοις ἀνθρώποις*, quin fructum caperet ex ejus institutione, nemo autem plane, quin audiret eum perlubenter. Lugduni habuit orationem *de adolescentia Ruhnkenii, in exemplum proposita adolescentibus Batavis bonarum literarum studiosis*, unicam, cui equidem interesse potui. Qua ad finem perducta, domum redibam cum amicis et aliis item juvenibus. Erat autem in iis nescio quis, sed nec doctus nec doctrinae studiosus, quamquam bonus homo, saltem apertus. Hic mirari se dicebat quod hac ipsa hora ipsi accidisset. Nam forte et casu se in auditorium venisse: haud satis enim Latine scire, ut doctos illos viros intelligeret: mansisse tamen per duas horas continuas immotum fere: intellexisse enim verbotenus omnia, quae orator ille dixisset. *Mirum*, inquit, *negotium! nam omnium iste doctissimus dicebatur, imo monstrum eruditionis.* Quod hominis dictum nos omnes continuo advertebat, mihi autem saepe in mentem redit, quando vel de Wyttenbachio loquor, vel de vera et eruditione et eloquentia.

Sed

Sed ut oratio viri referebat plane Latinorum suavitatem scriptorum, ita tamen non tota ex hisce erat ducta et expressa. Id non ferebat studiorum ratio, quam ab initio instituerat. Nam anteaquam ad scriptores hosce accessit, adierat degustaveratque fontes, e quibus hi ipsi ora rigaverant, Atticos maxime et Socraticos, Demosthenem, Xenophontem, Platonem. Sunt qui Latine sic scribant et loquantur, ut occurrant subinde vestigia sive Nepotis, sive Ciceronis, sive Taciti, quorum alii alium maxime secuti sint. Sed ille Graece cogitabat: sponte sic ejus sermo Xenophonteus fiebat, ut fuit Nepotis, et Platonicus, ut nonnumquam fuit Ciceronis. Hinc color ille, ut ita dicam, Graecus, qui ut dominatur in Latinis scriptoribus antiquis, ita placet in Wyttenbachii oratione. Id omnes animadvertere possunt in viri scriptis, ego autem saepe deprehendi, quando in lectionibus exponebat aliquid vel narrabat, confabulans fere nobiscum suavissime. Atticus plane sermo erat, non ductus ex Latino quodam auctore, sed spirans Socraticam suavitatem, leporem, facetias, ut in Xenophontis occurrit Memorabilibus. Graece scribebat eâdem, si non facilitate, certe elegantiâ et puritate, qua Latine. Quod vidi in epistolis Graecis, quas animi caussa subinde ad amicos scripsit: dolebatque vehementer, a renatis inde literis Latinam linguam, non Graecam, in literata civitate receptam fuisse. Difficilli enim rem esse, sic scribere Latine, ut tibi

et aliis satisfacias. Haud quidem deësse huic linguae dotes plane singulares, gratiam, concinnitatem, gravitatem. Quid enim Ciceronis epistolis elegantius? Quid ejus orationibus gravius et magnificentius? Epistolis illis nil simile protulerunt umquam Literae Graecae. Sed deësse, in formae commendatione, vim interiorem, copiam, ubertatem. Haud inest linguae, dicebat, philosophia: quod omnes sunt experti, qui Latine studuerunt philosophari, quod reapse probat ipsa lingua, nomen quippe philosophiae aliunde nacta, proprio carens. Eo vero magis id omnibus agendum, qui in literis velint excellere, ut a Graecis ordiantur, in quibus φιλοσοφία et nomine et re exstat, et praeparat animos ad Latinarum studium literarum, imo ad nullas non artes et doctrinas et facile percipiendas et strenue provehendas. Haec Wyttenbachius: qui sane quod aliis praecipiebat, ipse et secutus fuerat et sequebatur constanter. Nam captus a puero hac linguae Graecae et Graecarum literarum ubertate et elegantia, diu in hisce versatus est et habitavit plane, anteaquam ad Latinas progrederetur. Tum vero in Nepote, in Cicerone Atticam deprehendens gratiam et vim philosopham, pari utrasque amore amplexus est. Nec quidquam habuit per totam vitam antiquius, quam ut coleret illas, aliosque ad eas colendas excitaret et adduceret. Sed ut ea quae nobis placent, diligentius solemus attendere, et si quid adsit, quod vel displiceat, vel non plane continuo pateat, id patefa-

facere nobis vel tollere studemus: ita ille incredibili ductus antiquitatis admiratione, non satis habebat legere scriptores antiquos et admirari: processit sponte ad expediendum et illustrandum, quod in iis esset impeditum aut obscurum: ad emendandum, si quid corruptelae tractu temporis contraxissent: tum vero ad tollendum et ejiciendum, quidquid in iis deprehenderet alienum et suppositum. Quo ipse se fateri solebat accessisse non laudis studio, sed maxime ipsarum caussa literarum, quas nempe amaret, quibusque prodesse studeret. Nec vero exantlare quis possit tot illos et tantos labores, quot quantique suscipiendi sunt Critico, nisi *amore* ducatur literarum, ut prouti amantes pro amatis, sic ipse pro hisce deliciis suis nil non sustineat et perpeti et perficere. Criticorum fere misera fuit vita, si sermones accipimus vulgi et hominum vulgarium. Et sane magnam vitae partem transigunt libris legendis parum venustis Grammaticorum, Rhetorum, Scholiastarum, Lexicographorum: codicibus excutiendis, comparandis, censendis MSS: inquirendo, meditando, et, quod pessimum est, frustra saepenumero molestissimis perferendis laboribus. Haud dulcia haec videntur mulierculis, nec elegantulis etiam hominibus, qui istarum instar, leviora tractant et suaviora. Nec nobis profecto, Creuzere, haec omnia per se videantur magnopere expetenda. Imo mirer equidem, si laudis gloriaeque studium unum sufficeret, ut vitae se quis privaret voluptatibus, aerumnas hasce

ce sponte perduraret. At vero amor, qui vincit omnia, amor literarum et artium, qui molestissima etiam suavia reddit, hic, inquam, et criticos et nullos non magnos viros in omni artium et doctrinarum genere, sic incendit ardore vehemente, ut pro literis, pro artibus, pro doctrinis, tamquam pro amoribus suis et deliciis, nil non susciperent lubenter et facile perficerent, imo ultro exquirerent novas difficultates, quo de iis melius etiam praeclariusque mererentur.

Sed non est quod Tibi haec dicam, Creuzere, quo nemo facile hac nostra aetate et difficiliora suscepit et peragit ea facilius. Mihi de Wyttenbachio narrandum, qualis fuerit, certe mihi sit visus fere, in literis tractandis: necdum hac in re mihi ipse satisfeci. Nam quae adhuc dixi, communia illa magnam partem habuit cum Scaligero, Casaubono, Bentlejo, Hemsterhusio, Ernestio, Heynio. Hi omnes et critici fuerunt primarii et habitarunt in his literis, earumque ducti amore nil non pro iis pertulerunt. Fuisse autem videtur Wyttenbachio proprium quid et singulare, non quo excelleret viris illis omnibus et singulis et universis: sic loquuntur homines Rhetorici et Scholastici, quos nolim imitari; sed quo distingueretur ab illis. Erat hoc, si quid video, studium Socraticae philosophiae et Platonicae, quod dominatur in omnibus, quae scripsit et commentatus est, ac patet e scriptorum delectu, quos maxime tractandos sibi suscepit, e studio Juliani, Euna-

pii,

pii, Aristaeneti, quos juvenis in epistola critica ex Platonis fonte emendavit et illustravit, ex consilio edendi Plutarchi, edendi ipsius Platonis, quod fecisset, ut ipse scripsit, nisi idem molitus fuisset Ruhnkenius. Natus erat ad literas tractandas antiquas, sed naturâ item duce accedebat ad philosophos, Socraticos in primis et Platonicos. Perlustrans igitur vastum literarum campum, illud attendebat maxime, quod cum Socrate, cum Platone, cum utriusque elegantia et philosophia maxime esset conjunctum; et vero ad hos interius cognoscendos, accurate diligentissimeque singula antiquitatis monumenta explorabat. Ingressus est ita historiam philosophiae, in qua regnavit plane, ipsam ingressus est philosophiam, sine qua ejus historia explicari nequit: et factum ita est, ut biennio post editam epistolam criticam, Amstelodami doceret publice una cum historia philosophiae, logicam etiam et metaphysicam.

Quodsi cum Wyttenbachio Ruhnkenium comparamus, haec indoles viri magis etiam patebit nobis. Illius, in magna similitudine, dispar fuit quodammodo ingenium, dispar studiorum via et ratio. E Bergeri Ritterique profectus institutione, ut suo ipse ingenio obsequi coepit, ita continuo in poëtas incidit, Homerum, Hesiodum, Homeridas, Apollonium Rhodium, Callimachum, in quibus interpretandis, emendandis, purgandis Bentlejanam usurpabat rationem et audaciam: prouti ipse Rittero aliquando ingenue animum ape-

 riens,

riens, in epistola scripsit: *nisi mihi Hemisterhusius, Valckenarius aliique summi homines verba dent, videor in hoc literarum genere aliquid praestare, quod prope Bentlejanum sit.* Mox ei placuit candor et elegantia Xenophontis, et in Latinis scriptoribus Xenophonteae venustatis aemulus, Cornelius Nepos: quem forte utrumque edidisset, nisi antevertissent ipsum alii. Nam erat in viro acerrimus pulcri venustique sensus: totus erat ad humanitatem et exquisitam quamdam elegantiam compositus: videbatur plane alter Xenophon, certe sic naturâ amabat Atticam illam Musam, ut ejus suavitatem in omnibus scriptis exprimeret. Itaque in legendis scriptoribus antiquis illud admirabatur maxime, quod naturae incorruptaeque venustatis veluti τύπον referret. Quod secutus in primis tractavit poëtas, historicos, Socraticos philosophos, oratores; et sic regnavit in *literarum et eloquentiae*, ut Wyttenbachius in *philosophiae historia.* Accessit deinceps ad Platonem, sed in philosophi scriptis sic est versatus, ut ipsius indoles ferebat: exquirebat voces dictionesque poëticas et elegantiores, quarum tanto studio ductus est, ut lubens etiam legeret sequioris aevi scriptores et patres adeo ecclesiae, quos ipsos non vehementer amabat, sed legeret hos lubenter, quia Platonis venustatem omni opportunitate imitando exprimerent. Edidit ita Timaei commentarium, qui ediscendus est omnibus, qui legere cum ingenii animique fructu Platonem velint. Nam viam

hic

hic aperit ad criticum Platonis studium, quo neglecto, nemo putet, se ad interiora Platonicae philosophiae sacra pervenire posse. Sed aditu recludendo contentus fuisse videtur Ruhnkenius. Philosophandum paucis ducebat: nam omnino non placebat. Et quod Nepos ait de Attico, *attigit quoque poëticen, credimus, ne ejus expers esset suavitatis*, idem ille, teste Wyttenbachio, de studio a se philosophiae impertito dicere solebat. Suavitatem enim, elegantiam, venustatem in omni scriptionum genere, philosopho etiam, exquirebat studiosissime et felicissime deprehendebat atque in lucem proferebat. Hoc procedens itinere Ruhnkenius in Criticis excelluit, in iisque adeo principatum obtinuit: nam accedebat his dotibus et studiis immensa doctrina et rara quaedam solertia critica, quam acuebat mirifice acerrimus ille pulcri sensus: et edere Platonem sic potuisset, ut elegantiorem, adde et doctiorem accuratioremque scriptoris interpretationem nulla umquam aetas visura fuisset; sed philosophiam tradere, Logicam conscribere, placita explicare philosophorum abdita etiam et recondita: Wyttenbachii hoc munus fuit: haud fuisse videtur Ruhnkenii.

Wyttenbachius juvenili aetate quid sibi vellet, quid appeteret, cui studiorum generi se addiceret, non reperiebat: sed errantem diu et ex aliis in alia incerto vagantem, ecce! extemplo ipsum capit in Xenophonte legendo nescio quid suavitatis: quod ipse mihi saepe narravit coram, et publice etiam

scripsit. Atque idem illud *nescio quid suavitatis*, quod in Xenophonte eum tenebat, ut antea Ruhnkenium, ita nunc ipsum excitavit, ut legeret deinceps Platonem et omnes, in quibus Xenophontea inesset suavitas. Sed nec orsus est, ut ille, a poëtis, et Xenophonte legendo interius, quam ille, in philosophiam penetravit.

Haud aversatus est poëtas Wyttenbachius, ut fuerunt qui dicerent. Legit antiquos omnes, ut fecerat Ruhnkenius; legit? imo intimo sensu percepit optimos quosque, ut in scriptis, in lectionibus publicis, in familiari vitae consuetudine pulcerrima quaeque et sublimia item loca sponte adduceret. In lectione aliquando, cui intereram, sic recitabat et interpretabatur Horatii illud: *Pindarum quisquis studet aemulari* — ut qui natus esset poëta, haud sublimius Pindari sublimitatem exprimere potuisset. Et legentibus nobis viri scripta, in primis, quam saepe jam laudavi, Vitam Ruhnkenii, ipse auctor, quamvis prosam scribens, subinde Pindaricam non aemulari, sed ultro sequi sublimitatem videtur. Sed quod juvenis egerat Ruhnkenius, hoc numquam instituit Wyttenbachius, ut *poëtas* sibi potissimum interpretandos sumeret et emendandos, minus etiam ut Bentlejum imitaretur. Nam ad philosophiam eum ducebat natura, non ad poësin. Inerat ei, quam Plato vocat, φύσις φιλόσοφος, *indoles ad philosophiam*, cui obtemperans, degustata Xenophontis suavitate, mox Platonem amplexus est et una cum

Pla-

Platone philosophiam omnem: idemque eâdem facilitate Logicam scripsit ex antiquis fontibus ductam, qua librum commentabatur Plutarchi *de sera numinis vindicta*. Et vero ut versus contemnebat, saltem non magnopere admirabatur poëtarum, qui praeter sonorum suavitatem nihil haberent, quo se commendarent, ita poëtas omnes, in quibus vera inesset sublimitas et vis omnino philosophiae quaedam, hos sic admirabatur, sic interpretabatur, ut pauci, quamvis ipsi poëtae. Itaque in Odis Horatianis, ut ipse me coram fatebatur ingenue, satisfecerat sibi subinde locis illustrandis ex Graecorum lyricorum carminibus et fragmentis, quorum vis latuisset adhuc interpretes. Quae ut aliquando e viri MSS. in lucem edantur, et poëseos et bonarum literarum caussa vehementer optamus.

Ruhnkenius Xenophontem ingenio referebat; sed Wyttenbachius Platonem. Est scilicet ingeniorum etiam cognatio quaedam, quae sensuum studiorumque similitudine continetur: res sane mirabilis, qua fit saepenumero, ut alii in aliorum vestigia incurrant sponte, quamvis et regionum et temporum intervallo quam longissime sint disjuncti. Sic sponte Xenophontem sequebatur Ruhnkenius et quotquot ingenio cum Xenophonte essent cognati. Philosophabatur item eleganter et tum maxime, quando minime videbatur, in scribendo v. c. Hemsterhusii Elogio, plane ut Xenophon in scribenda Cyropaedia. Sed Wyttenbachii ingenium,

in parì vel simili simplicitatis venustatisque studio, contendebat altius. Amabat ille suavitatem Xenophonteam; sed sequebatur Platonem: μετ' ἴχνια βαῖνε θεοῖο. Quam nativam viri indolem omnes agnoscunt, qui et scripta ejus legunt et ipsum audiverunt. Spirant illa Platonicum quid, quod non in verbis et dictionibus cernitur, nec in imaginibus, comparationibus, neque etiam in forma dialogi, quam usurpavit aliquoties: haec imitando quis assequitur; sed in toto orationis habitu, qui tum maxime Ciceronem refert, quando maxime Cicero Platonem expressit. Nec vero se data opera conformasse videtur ad Platonis exemplum. Nam quotquot audivi homines de Wyttenbachii scriptis judicantes: et multos audivi, aetate, ingenio, studiis dissimillimos, hac in re maxime consentire universos vidi, Wyttenbachii orationem non esse Ciceronianam, vel si velis Platonicam, sed Wyttenbachianam, i. e. ipsum referre auctorem, ut hunc ex dicendi, sentiendi, judicandi ratione sic agnoscamus, prouti ex vultu et lineamentis amicos. Nempe non alienum erat Platonicum illud, quod studio adscivissit, sed erat ipsi naturâ proprium. Quod patebat maxime in vitae consuetudine, in amicorum congressibus, in rusticationibus, ambulationibus, in quibus deponere solent homines, si quid habeant alienum, quaesitum, affectatum, et, si quando alias, prodeunt ut sunt, non ut videri volunt. In his eum cognovi hominem jucundum, facetum, acutum, referentem no-

nobis plane Atticam urbanitatem, sed acerrimum in explorando vero et justo, sed plenum sensuum sublimium, et his lubentur sensibus indulgentem et obsequentem, quid quaeris? Platonicum prorsus. Quam insitam indolem mature, a puero inde, legendo Platone elicuit et excoluit. Legisti, Creuzere, epistolam illam, quam ad me scripsit, qua omnes dicunt nil se vidisse elegantius: ego fateor, nil mihi in vita gratius jucundiusque accidisse. Nam peramanter scripta est, ut doctoris amicique in me animum voluntatemque aperiret plane. In hac igitur juventutem suam descripsit, quum otia captans, per anni tempestatem in sylvas montesque excurreret, *et nunc viridi membra sub arbuto stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae*, promeret, non, ut ille, *veteris pocula Massici*, sed librum Platonis, in ejusque se lectionem conjiceret ac penitus demitteret. Ibi tum, inquit, fieri solebat, ut, quemadmodum ipse in alto editoque positus in circumjacentia infra me loca veluti parva et humilia prospiciebam, sic Platonis genio repletus purior leviorque in coelestes regiones sublimis evolare viderer. — Ego una cum ipso saepe deinceps et excurri per montes sylvasque, et recubavi subinde in pratis et amnium ripis: ubi nec Ilissum nec platanum illam desiderabam, quo minus esse mihi viderer Phaedrus aliquis, qui Socratem meum loqui audirem de pulcro et sublimi, de amore, de amoris enthusiasmo, de animorum immortalitate; nec loqui se-

date, composite, leniter, ut solebat, sed ἐνθουσιῶντα prorsus, quippe abreptum plane sensuum sublimitate, quam natura excitaverat et alebat memoria Platonis. Locos illos, mi Creuzere, repeto subinde, ubi amnis adest etiamnunc et adsunt arbores: canunt etiam cicadae, quae jucundissimis saepenumero sermonibus ansam praebuerunt: desidero vero virum, cujus praesentia et sermo haec omnia mihi laeta, jucunda, imo sancta et veneranda faciebant. Et tamen repetere placet locos illos: nam est profecto, ut ille ait, *dolendi* etiam *voluptas* quaedam.

Cum Ruhnkenio comparare studui desideratissimum virum: potuissem cum Valckenario, cum Heynio, cum aliis. Nam feci non hoc proposito, ut viros illos quasi ponderarem, tamquam in lance positos. Aliorum haec facultas est, non mea, non amici, non discipuli. Sed prouti in familiari sermone, amicorum solemus varietatem exquirere, in aliis alia animadvertere et laudare, aliis alios conferre: sic apponendus videbatur vir magnus nec impar Wyttenbachio, imo similis, quo hujus appareret evidentius virtus propria et quasi imago. Et respondit huic virtuti, huic indoli et ingenio tota viri vita et studiorum ratio. Platonis admiratus est non tantum orationem divinam, sed ipsam philosophiam: quamque Ruhnkenius tam praeclare significaverat intelligendi interpretandique Platonis rationem, hanc ipse ingressus est. Qua in re difficile est statuere, uter

utri

utri praestiterit. Nam dubium videri possit, cui major sit honos habendus, qui invenerit viam, an qui intrare sit ausus et naviter fortiterque sit persecutus. Illud extra omnem dubitationem est positum, Wyttenbachium eo facilius efficaciusque Platonis et scripta et philosophiam tractasse et explicuisse, quo magis esset ipse cum divino philosopho sensibus ingenioque cognatus. Nec mirum iccirco, processisse eum deinceps ad edendum Plutarchum. Etenim non eo spectabat viri consilium, ut auctorem ederet et variae et reconditae doctrinae, qui unus omnium minime explicari posset, nisi quis totam teneret adhiberetque ad interpretationem antiquitatem. Quae ratio fuit Casauboni in edendo Athenaeo. Sed quod Tu, Creuzere, vir πλατωνικώτατε, spectasse mihi visus es in suscipienda Plotini editione, idem spectavit, ut ipse publice est fassus, Wyttenbachius, ut auctorem haberet, in quem interpretandum omnem conferret adhiberetque Socraticae philosophiae et Platonicae elegantiam et ubertatem. Dissuaserat hoc ei consilium Valckenarius, ut majus pro vitae humanae brevitate. Quo minus aegre ferendum est, quae nonnullorum est consuetudo, opus non ad finem esse perductum. Grato animo accipiendum, quod dedit, non ingrato vituperandum, plus esse promissum, quam datum. Non cogitant vituperatores isti, quale sit quod suscepit opus, vel, si cogitant, non animadvertunt, quae fuerit Wyttenbachii diligentia et religio in minimis pa-

pariter ac maximis explorandis: quippe qui sibi opus proposuerit, quod sic perficeret, ut quoad ejus in hac hominis imbecillitate fieri liceret, desideraretur nihil:

Nil actum reputans, dum quid superesset agendum.

Quod autem non secutus est prudens sane Valckenarii consilium, erat hic illo tempore senescens, Wyttenbachius vero in ipso juventutis flore et vigore, ut susciperet facile, quod aetas dissuaderet maturior. Ego vero admiror in hoc ipso negotio viri studium et ardorem vehementissimum, qui non, ut levia ingenia, levia susciperet, sed natum se sentiens ad magna omnia et praeclarissima, difficultatibus non absterreretur, hisce vero magis etiam excitaretur ad insitam vim omnem vasto operi adhibendam. Quodsi legimus in operis praefatione, quot quantosque in his, quae perfecit, exantlaverit labores, miremur sane constantiam viri et pertinaciam, nisi cogitemus simul, amore illum ductum sublevatumque fuisse literarum, imo Platonis amore, qui nil non et profligat et vincit.

Late patebat Wyttenbachii doctrina, haud arctioribus contenta finibus, quam ingens Plutarchi πολυμάθεια, quam ex universa antiquitate illustrandam sumserat. Et prouti Plutarchus, sic ipse eam mirabiliter quasi foecundabat commendabatque judicandi subtilitate, disserendi diligentiâ, scribendi ordine et elegantia. Criticam autem sic instituit, ut quid magis admiremur dubitemus fere, interiorem Graecae Latinaeque linguae scientiam,

an

an rerum peritiam et eruditionem, an vero judicium vel sensum potius veri acerrimum. Nam sponte proferre et quasi parere solebat emendationes, nec probabiles putabat, quae multis essent rationibus probandae et commendandae. Symbolum usurpabat, ut fecerat item Ruhnkenius:

ἅπλους γὰρ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ·

nec verum existimabat, nisi quod simplex esset et ipsius veri se commendaret lumine. Sed quae viri fuerint in Plutarchum et totam antiquitatem merita, nec te latet, Creuzere, nec hujus est loci diligentius explicare. Quod vero ab initio dixi, ingenio illum doctrinaque antiquum plane retulisse aevum, paucis etiam persequi juvat. Nam per omne tempus, quo una fuimus et virum ego cognoscere interius studui, haud deprehendisse me memini, quod admirarer magis.

Reperiuntur multi literarum amantes, qui per totam vitam antiquos tractarunt auctores, et vero unum alterumque ediderunt, nec tamen imbuti videntur antiquitatis colore, et sic de ea et sermocinantur et scribunt etiam, ut solent fere de aetate suâ: homines haud inutiles quidem his literis, sed iidem nec idonei vetustatis interpretes nec critici dicendi: si quidem hoc nomine eos intelligimus, qui tum demum de rebus judicant et κρίσει utuntur, quando eas penitus et perspexerunt et persenserunt. Non enim sufficit, lectitasse haec omnia et tractasse: accedat oportet, quod haud scio an omnium sit difficillimum, studium an-

antiquitatis interius, ut insinues te prorsus in ipsam antiqui aevi cogitandi, sentiendi, dicendi, philosophandi rationem: quod qui non fecit, explicabit verborum dictionumque usum et significationem, ipsam auctoris sententiam et mentem non explicabit. Wyttenbachius ita se penitus insinuavit in antiquitatem, ut vivere videretur plane in mediis illis Graecis et Romanis. Adolescens jam legendo Demosthene, in hujus et Philippi tempora se totum transtulerat. Quod ipse descripsit in praefatione Selectorum, imo rem proposuit oculis nostris. Video, inquit, Oratorem ardere, dolere, impetu ferri: incendor et ipse, eodemque motu auferor: altior fio, nec sum qui fueram: videor mihi Demosthenes ipse esse, stans in tribunali hanc orationem habere, Atheniensium concionem ad majorum virtutem et gloriam hortari. — Sed in oratoribus legendis pariter versantur alii, quamquam non multi: paucissimi vero reperiuntur, qui sic legant philosophos antiquos. Quae res sane magnas habet difficultates, eoque majores istas, quo magis propensus est naturâ homo ad sua tempora in pristina veluti transferenda. Sic ipsi Graeci in gentes Orientales suos mores, suas religiones transtulerunt, ut ubivis terrarum jam nobis occurrant eorum Jupiter, Bacchus, Apollo, Minerva, quamvis Orientales Dii perquam fuerint ab hisce diversi. Sic item medio aevo qui canebant poëtae, equestrem sui temporis rationem in antiquos Graecos et Romanos traduxerunt, ut in-

du-

ducerent carminibus Alexandrum Magnum et C. Julium Caesarem, tamquam equites errantes, qui pro Deo et Domina susciperent peragerentque omnia. Qua re profecto nil est perversius, nil ridiculum magis. Minus ridicule, sed non minus perverse nostro aevo haud pauci recentioris philosophiae placita obtruserunt Socrati et Platoni, ut cogerent hosce disceptare de spatio et tempore, de legibus ingenii humani, de ratione theoretica et practica. Quod non ita dico, quasi contemnens haec placita: multa continere videntur, quae antiquos latuerint plane et sint verissima: et esset sane perquam dolendum, si generis nostri in vero inquirendo nulla appareret progressio. Sed ut placita haecce ex nostrâ, ita antiqua illa ex antiquâ philosophandi ratione unice illustranda sunt. Quod ni faciamus, obscurabimus omnia, non illustrabimus, et apparebunt nobis antiqua illa absurda prorsus. Proavi nostri Homericos heroas in scena solebant spectare, non quales apud Homerum occurrunt, sed quales ipsi erant, indutos similibus vestimentis, simili pileo. Haud dispar negotium spectandum nobis praebent multi libri, qui hodieque feruntur. Cernimus in illis antiquitatem totam, philosophos in primis antiquos, eâ specie, ut nobis videantur similes. Veruntamen quod scenici homines dudum mutarunt in arte sua, hoc nos in studiis nostris immutatum relinquemus? Nisi audire in scena, certe adspicere nobis videmur ipsum Achillem, ipsum Hectorem, ipsam Helenam,

nam, antiquo habitu: interpretes vero philosophiae sic loquentes pergent inducere Socratem, Platonem, Aristotelem, ut audire videamur non hosce, sed Cartesium, Leibnitium, Baconem? Est vero hoc summâ ope nitendum Criticis, ut repudiato hoc habitu nostro, sua prodeant et simplicitate nativa et vero sublimitate philosophi antiqui: criticis, inquam, hoc agendum, quippe qui praestare caeteris judicio videntur, et omnium maxime verum a falso, rem a specie distinguere debent. Hoc autem ut dudum instituerunt maximi quique in his studiis viri, ita eo contendit per totam vitam Wyttenbachius: idemque has Critices partes in primis censebat graves et necessarias. Refertur illa, aiebat, ad scripta veterum; sed pertinet item ad eorum res et opiniones i. e. mores, leges, instituta, artes, placita, politicam omnem et philosophiam, quae judicari explicarique ex antiquitatis ratione non minus debent, quam ipsa scripta. In utrisque autem illustrandis eâdem viâ progreditur Critica. Ut scripta interpretetur, ex ipsâ linguarum indole voces et dictiones earumque varias significationes explicat. Qua in re excelluit Tib. Hemsterhusius et quotquot fuerunt divino viro similes, qui adhibito analogiae lumine, mirabiliter illustrarunt abditos quosque et linguae Graecae et Graecarum literarum recessus. Similiter versatur Critica in rebus veterum et opinionibus interpretandis. Ex ipsa antiquitatis indole et repetit illas et declarat. Quod eloquenter commendavit Ernes-

tius

tius in celebratissima 'ad Stiglizium Epistola, quam Ciceronis operibus praeposuit, digna sane, si quid aliud, tam illustri loco. Nec vero dispar est utriusque muneris cum propositum, tum propositi perficiendi ratio. Nam utrumque valet ad aevum antiquum, obscuratum nobis saeculi medii barbarie, quae nondum plane pulsa est, aperiendum et illustrandum: perficitur autem unâ eâdemque mentis facultate, quae in judicando cernitur, unde ipsa Critica nomen habet." Sic Wyttenbachium aliquoties audivi de Critica disserentem, tum maxime postremo vitae tempore, quum praelegerem ei memorabilem Brandis ad Heynium epistolam, quam hujus vitae inseruit Heerenus. Fatetur Brandes, Hemsterhusio se debuisse sensum studiumque Graecae venustatis: in aliis Academiis alios se ante audivisse literarum doctores, in quorum scholis frigeret plane: sed ut Leidam venit et Hemsterhusium cognovit, eumque de Graecis audivit literis et publice disserentem et privatis sermonibus cum ipso agentem: tum igitur incaluisse derepente antiquarum literarum amore, et primum percepisse *os divinum*, quod etiamnunc agnosceret in Homero et Plutarcho, quamvis legens nunc eorum versiones. Quae postquam praelegeram seni, scilicet, mi Heusdi, inquit, haud erat ille, οἷοι νῦν βροτοὶ εἰσι, neque etiam ut tunc erant multi. Integer ille et sincerus e prisci sanitate aevi prodierat, immunis a sui saeculi contagione: quod rarum semper fuit et singulare naturarum genus. Sic item

 Ruhn-

Ruhnkenius, ut in ejus Vita scripsi. Haud percipiunt *sonum divinum* in Homero, in Platone, in Plutarcho, quibus id maxime placet, quod novum sit et praesentis temporis. Surdis sunt similes, qui judicare de musica audent. Festive hos comparare solebat cum specus Platonici incolis, qui umbras rerum spectarent, res ignorarent, et inquirerent tamen in illas sedulo et diligenter. Et profecto qui praesentis aevi angustiis inclusus, hinc existimare de antiquis sustinet, umbram is cernet antiquitatis, antiquitatem ignorabit. Quamobrem nec critici dicendi sunt, qui neglectis Veterum scriptis, rivulos adeunt novitiorum, ut hinc cognoscere antiquitatem studeant: nec vero illi etiam, quamvis vulgo hoc nomine dicantur, qui studiose tractant Veterum scripta, nec cessant tamen tempora eorum ad sui saeculi conditionem exigere. Ipse vero vir summus Criticam sic adhibuit et literis universe et historiae in primis philosophicae, ut non solum ex fontibus hauriret, ipsosque diligenter fontes grammatica ratione exploraret; sed indolem praesertim investigaret et linguarum et gentium antiquarum: hanc vere principium esse ratus, unde judicium omne de scriptis veterum et institutis et opinionibus unice esset instituendum. Sic ad interiorem pervenit antiquitatis scientiam, sic optimus exstitit antiquorum scriptorum interpres, quippe ipse plane antiquus factus: sic omnino, ut ipse pariter Platonice loquar, relictis in speluncae angustiis et tenebris, qui se-

qui

qui vel nollent vel non possent, ipse escendit et in lucem prodiit antiquitatis.

Video epistolae me fines jam longe superasse; sed age, vir amicissime, semel hos transgresso, concedas mihi velim, ut pergam libere. Nam quod tandem argumentum nos magis jucundiusque teneat, quam magni viri et amici memoria, quem ambo coluimus, desideramus ambo?

Homo plane videbatur Wyttenbachius non sui saeculi, sed antiqui: quo fiebat, ut saepe cum eo colloquens de Platone, de Cicerone, de Homero, non esse mihi viderer, quo eram, loco, sed sive Athenis versari, sive in Piraeo, sive in Tusculano, sive in beatis etiam Joniae tractibus et insulis. Loca haec ejus menti sic erant veluti impressa et praesentia, ut adspiceret plane illa: et referebat ejus sermo temporum illorum urbanitatem, referebat, pellucidi amnis instar, coeli illius nitorem ac puritatem, quoties de pulcro et sublimi, de Homero et Platone loquebatur. Natum eum dixisses illo sub coelo et illic habitare. Sed quamvis hoc admirarentur priscae venustatis amantes, hac ipsa virtute accidit, ut in plurimorum reprehensionem incurreret, nec injustam illam prorsus. Nam nolunt homines, aequales suos alieno vivere tempore: dicunt, suo quemque aevo vivere oportere: hoc fecisse antiquos, Socratem, Periclem, Caesarem, Ciceronem: quorum nobis, et literatis maxime viris, exemplum sit imitandum. Nec nego, Wyttenbachium hoc studio antiquita-

tis ductum, crebrius fere ac diutius in museum se suum et antiquum orbem recepisse, quam acceptum esset omnibus, qui ejus frui consuetudine et sermonibus cuperent. Fateor item, factum sic videri, ut hodiernos et mores et homines cum antiquis fere comparans, aegre illos subinde tulerit et severius nonnumquam judicaverit. Homo erat, quem amicum coluimus, Creuzere, non perfecta natura. Quod autem antiquos loquuntur, quos imitari debuisset Wyttenbachius, imitatus est Ciceronem suum, qui nulla non opportunitate in Graeciam excurrebat et vivere sibi maxime tum videbatur, quando maxime se transtulisset in Socratis et Platonis tempora. Sed quamvis Wyttenbachius non is esset sive naturâ sive vitae consuetudine, ut lubens in circulis et conviviis horas suas transigeret, sed mallet vel domi vel ruri degustare antiqui suavitatem aevi; haud tamen sibi vivebat soli. Hospites, confiteor, non omnes ei grati erant et accepti: vanos homines et ventosos quique hac unâ de caussa venirent, ut ipsi demonstrarent, quanti scilicet essent viri, hos ita non poterat ferre, ut eos, si licuisset, aedibus suis exclusisset in perpetuum. Sed quotquot cum judicio et rerum scientia modestiam afferrent et humanitatem, hos ipse et perhumaniter excipiebat et juvare omni officiorum genere studebat. Amicos habuit paucos: nisi quis hoc nomine dicat fautores, admiratores, cultores, vel etiam quibus ipse bene vellet et prodesse studeret: hos habebat per

to-

totam Europam numero ferme infinitos: sed quos *amicos* vocabat suos, praesertim quibuscum juvenilis aetas, una illa maxime ad contrahendam amicitiam apta, ipsum conjunxerat, horum amicitiam et sancte coluit et constanter ad extremum vitae finem. In quibus censebat et alios et Boschium suum et Parisienses amicos Villoisonum, S. Sancto crucium, Larcherum: qui quanti eum facerent, quam eum vicissim diligerent, ipse sum expertus, quum juvenis venirem Lutetiam eosque salutarem. Amplectebantur me continuo, quamvis ignotum ipsis, et *suum* vocabant sponte, ut discipulum me esse cognoverant Wyttenbachii sui. Sed tibi quid narro, Creuzere, quo ille fuerit in amicos animo, quem in paucis, quos diligebat, amicis insigni habuit loco? Mihi autem cum alias patuit haec ejus caritas in te et amicitia, tum illo praesertim tempore, quum tu ipsi collega datus dicam? an ostensus? mox valetudinis coactus necessitate, reditum parares Heidelbergam. Sed nolim renovare dolorem acerbum, quem optimis quibusque maxime attulit discessus ille tuus. Ille quidem ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ te dimisit, quippe id optans maxime, quod tibi esset salutare: et nos omnes dolentes, sed simul εὐφημοῦντες, tibique bene cupientes, revertentem prosecuti sumus: nec vero me decet aegre ferre quod tibi et literis profuisse, ipse modo Heidelbergae cognovi. Nam sic te florere vidi favore omnium et fama, ut, quamvis mei patriaeque caussa dolerem, tibi hanc ex animo gratularer

 sin-

singularem vitae felicitatem. Sed pergo narrare de Wyttenbachio nostro, qualis in alios fuerit, inprimis in discipulos suos. Tantum ille aberat, ut sibi viveret soli, ut magis etiam et his et amicis vivere videretur. Cujus rei et ego sum testis et omnes sunt, qui mecum ex optimi viri prodierunt disciplina: testis discipulorum veterrimus, Weselius Scholtenius, Jureconsultorum literatissimus, qui adolescens cum eo in Helvetiam iter fecit et etiam nunc narrare orsus de viri in ipsum meritis cum in itinere illo, tum in lectionibus omnibus literariis et philosophicis, nec ipse reperit narrandi finem et nos tenet perpetuo quodam suavissimae orationis flumine.

Rusticari apud illum identidem solebat unus alterve discipulorum, quem magni faceret: nam rus amabat, ut Xenophon, ut Cicero, ut Horatius, ut multi antiquorum. Crebro hujus usurpabat illud et in se villamque suam accommodabat:

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquae fons,
Et paullum sylvae super his foret —

quod jucundis sermonibus subinde ansam praebebat. Ruri, inquit, legere oportet Horatium, non solum in urbis et Bibliothecae angustiis et tenebris: maxime autem oportet in ipsa Italia et in ipsius villa. Et hoc fuit in votis, nec tamen expletum, et alia fuerunt. Villoisonum meum beatum praedicare solebam, qui in Attica legisset Demosthenem et Platonem; sed illi hoc contigit, non

mi-

mihi; et me nunc beatum praedico, cui feriae contingant et otia gratissima, quibus huc me recipiam, in hunc agri modum, non ita magnum, non Tusculanum aliquod aut Cumanum, sed tamen ὀλιγόν τε φίλον τε,

auctius atque
Di melius fecere: bene est: nil amplius oro

ubi naturae fruar integritate et serenitate. Quis enim antiquos illos cum voluptate legat, qui semper continetur urbis et auditorii claustris? Quis intus animo naturae percipiat descriptiones, quales apud Horatium, Virgilium, apud Homerum occurrunt, nisi prodeat subinde et excurrat in mediam rerum naturam? Orientis solis descriptionem Homericam quis potest intelligere, qui intra moenia perpetuo et parietes latuit, et expers est magnificentissimi spectaculi?

Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
Ὤρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσιν·

et alia similia inter ambulandum recitabat, voce quidem non canorâ, sed illo et sensu et affectu, ut penitus moveret audientes atque in admirationem raperet Homeri, Horatii, antiquorum. Sic rusticabatur nobiscum. Nam prodesse discipulis in scholis non tantum studebat, sed in familiari etiam vitae consuetudine, ut quavis opportunitate animos eorum imbueret sensibus sublimibus: quod iis vehementer placebat. Itaque erant, postremâ quidem viri aetate, qui in ejus vicinia sive villulam seu aliud quodlibet receptaculum quaererent,

 ubi

ubi ferias transigerent, ut nempe quoad possent ac liceret, a senis latere non discederent. Etenim diligebat discipulos suos et sic ab iis diligebatur vicissim. Nam verissime antiqui: *si vis amari, ama.*

Ergo recesserit fere Wyttenbachius ab hominum usu et transtulerit se in tempora vetusta, praesentibus tamen temporibus consulebat: hac item in re Ciceronem imitatus. Haud frustra ille Athenis morabatur et repetebat Academiam, *ubi hortuli illi vicini ipsum videbantur Platonem in ejus conspectu ponere.* Id effecerunt excursus illi in Graeciam et in Academiae *non sine caussa nobilitata spatia*, ut unus omnium Romanorum maxime populum erudiret Romanum, imbueretque generosissimos quosque juvenes Graecis literis, philosophia, studio Platonis. Haud quidem primus fuit Wyttenbachius, qui id institueret in regionibus hisce. Nam ut ante Scaliger, ita postea Hemsterhusius, quique horum erant simillimi, Graecis literis excolere Batavos studuerunt. Sed horum nemo fuisse videtur, qui id studeret perficeretque efficacius. Lucebant praeclare excellentia haec ingenia, sed ita fere, ut eorum lumen adverteret paucos, caeteri pergerent in tenebris suis et barbarie versari. Exortum vero est Wyttenbachii aetate novum quoddam Jureconsultorum et vero Theologorum genus, humanum, cultum, literis perpolitum, quibuscum lubentius quis hodie de Cicerone, de Virgilio, de Horatio, de

Xenophonte et Platone colloquatur, quam illis temporibus cum doctis literatis plerisque. Nolim hoc item tribuere soli Wyttenbachio. Fuerunt alii, quorum institutio eo valeret quam plurimum: et ipsa profecto commutata sunt tempora: quaeque in Batavia cernitur humanitatis progressio, eandem et alibi et in tua, Creuzere, quam illustras, Germania animadvertimus. Sed hanc apud nos progressionem unus omnium maxime provexit acceleravitque Wyttenbachius. Quum ego ante hos duodetriginta annos Amstelodamum venirem, mirabatur vir summus, adire ipsum adolescentem Platonis legendi cupidum. Nunc in Academiis nostris et Athenaeis non tantum lectiones habentur Platonicae, frequentes discentium numero, sed jungunt etiam sua sponte juvenes sodalitia, in quibus Platonem legant secum invicem et interpretentur. Eduntur identidem specimina literaria, cum alia de antiquis scriptoribus et historiae philosophicae argumentis, tum Platonica, quae conscripta a tironibus, veteranis haud videantur indigna. Auctores autem habent discipulos fere eorum, qui ipsi fuerunt Wyttenbachii discipuli, ut quae novissime prodiit eximia illa Groenii Prosopographia Platonica. Fuerunt omnino ante Wyttenbachium et orti sunt ejus aetate, qui humanitati in hisce terris eximie prodessent; sed studium philosophiae Socraticae, studium Platonis et Ciceronis, studium in primis historiae philosophicae, qui hoc excitaret, unus repertus

 est

fuit Wyttenbachius. Idem autem illud quantum valeat ad multa non doctorum hominum genera erudienda et excolenda, cum philosophiae ubertas docet, tum comprobat exemplum Ciceronis.

Haec habui, praestantissime Creuzere, quae de Wyttenbachio meo, imo nostro, ad te perscriberem. In quibus desiderabis cum alia multa, tum illam orationis vim et copiam, quae tanto celebrando viro par sit et accommodata. Ego autem non elogium scribere Wyttenbachii aggressus sum; sed narravi simpliciter, quae te putabam de communi amico nostro, meo autem doctore et duce in his literis, lubenter esse accepturum. Neque suscepi etiam in me, ut quibus moribus fuerit vir eximius, quibus animi sensibus excelsis de rebus divinis et humanis, adumbrare tentarem. Una id potuit peragere et peregit praeclare Wyttenbachia, aetatis illa nostrae Diotime, juncta olim viro arctissima necessitudine, et digna quae coleretur ab aetatis suae Socrate. Mihi unice explendum erat pietatis officium, quo nullum habeo sanctius, ut recolerem cum viro amicissimo desideratissimi praeceptoris memoriam, tum vero grati sensum animi cum scribendo effunderem, tum palam declararem. Quamobrem da mihi hanc veniam, Creuzere, ut epistolam hanc et edam publice et initiis hisce philosophiae Platonicae, dedicationis loco, praemittam. Etenim ut voluntatem erga me tuam declarasti, inscribens meo item nomini Procli tua editione, ita cupio ve-

vehementer, ut meae pariter et observantiae in Te et amicitiae monumentum exstet. Tu vero, vir praestantissime mihique carissime, sic perge et literis operam navare et me amare, ut adhuc fecisti, tibique de me persuadeas, in omnibus, qui tecum junguntur communi Platonis amore, neminem esse qui te et Platonem amet magis et admiretur. Vale. Scripsi Trajecti Batavorum m. Jan. a. 1825.

Ex hoc igitur Platonis quasi quodam sancto augustoque fonte, nostra omnis manabit oratio.

CICERO.

DE PHILOSOPHIA.

Philosophia tametsi a cultissimo quoque populo maxime et culta sit et celebrata, tamen omni aevo vituperatores habuit et adversarios gravissimos. Vocarunt eam multi argutiarum et inanium contentionum matrem. Fuerunt alii, qui moribus eam et humanae felicitati perniciosam dicerent, utpote religionis omnis et germanae virtutis fundamenta labefactantem. Exorti sunt item, qui accuratas, quae vocantur, doctrinas unice admirantes, vix dignam eam haberent, quam serio impugnarent, contemnerent vero et riderent, ut doctrinarum omnium levissimam, quippe quae singulis fere aetatibus alia prodiret et nova specie. Quarum reprehensionum si caussas quaerimus, haud profecto positas illas reperiemus in ipsa philosophia, sed in hominum unice errore, qui confunderent philosophiam cum phi-

philosophorum sive argutiis sive impiis cavillationibus, nec vero quid ipsa esset quamque late pateret, apte perspicerent. Vulgo enim dici haberique solet doctrina sive *scientia*, e principiis quibusdam accurate definitis ducta et explicita. Qualis si habenda sit philosophia, idem sane ei evenire debeat, quod nullis non doctrinis, quamvis etiam accuratis, evenire solet, ut labefactatis principiis, ipsa corruat. At vero si antiquos, si Platonem audimus, non scientia illa habenda est, sed studium scientiae, non doctrina, sed doctrinarum omnium et maximarum artium procreatrix: tantumque abest, ut vana sit et incerta, ut fluctuantibus et corruentibus per saeculorum decursum philosophorum opinionibus et doctrinis, ipsa tamen integra maneat et immutabilis. Operae pretium est, Platonicam hancce philosophiae notionem, in hoc ipso disquisitionis nostrae introitu, diligentius explicare. [1]

Quae,

(1) Loca de h. argumento classica sunt Phaed. 64 A. sqq. de Rep. VI. VII. Gorg. 482 A. sqq. Theaet. 172 C. sqq. Amat. 135 C. sqq. Phaedr. 276 A. sqq. Epist. VII. 340 B. Doctrinam Platonis *universe* exposuerunt *Cicero*, Acad. I. 4-10. *Diog. Laert.* III. 1, 67-109. *Alcinous* εἰς τὰ τοῦ Πλάτωνος δόγματα εἰσαγωγή. *Apulejus* de habitudine doctrinarum et nativ. Platonis: *partim* alii, deinceps nobis citandi. De Recentioribus V. *Buhle* Lehrbuch der Geschichte der Philos. Vol. II. init. et *Tennemann* System der Plat. Phil. Vorr. p. 28. Principes sunt cum hi ipsi Platon. ph. Interpretes, tum *Wyttenb.* Opusc. I. 392. 571 sqq., in primis ad Phaedonem. *Creuzer.* praep. et comm. ad Plotin. de pulcr. *Schleiermach.* Introd. ad Pl.

ver-

Quae hodieque est vulgaris de philosophia opinio, eadem apud Graecos et pristino tempore fuit et rediit deteriore saeculo. *Sapientes* primum appellari solebant, quicumque rebus cognoscendis sublimioribus studebant. Quo nomine doctrinarum significabatur peritia, quae vel naturae spectabant indagationem vel hominum vitam. His tractandis qui famam apud aequales consecuti erant, earum videbantur *scientiâ* excellere et *sapientum* nomine celebrabantur. Nec vero postea defuerunt, aevo in primis Alexandrino et Romano, qui quamvis meliora edocti, antiquum tamen morem usurparent ac philosophiam vocarent rerum divinarum et humanarum scientiam. Quod magni etiam viri admiserunt, ipse adeo geographorum princeps, idemque philosophus, Strabo: (1) nec dubitavit subinde Seneca, quae Stoicorum erat temeritas, philosophos appellare *sapientes.* (2)

Quodsi ea respicimus tempora, quibus floruit apud Graecos philosophia et viguit maxime, his eam

versionem Germ. *Morgenstern* Comm. de Rep. Pl. *Meiners* Geschichte der Wissensch. in Gr. u. Röm. II. 683 sqq. *Tiedem.* argum. dialogorum Plat. et Geist der spec. Phil. *Schulze* de summo secundum Platonem philosophiae fine. *Eberhard* Abh. über den zweck der Phil. des Plato. *Herbart* de fundam. system. Plat. Tum commentatores Plat., maxime *Wolf. Böck. Buttm. Ast. Stallbaum.* alii, quos deinceps memorabimus.

(1) ἥ τε πολυμάθεια — οὐκ ἄλλου τινός ἐστιν, ἢ τοῦ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐπιβλέποντος, ὧνπερ τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην φασίν.

(2) v. c. De const. sapientis init.

eam reperiemus accurate a rerum scientia et doctrinae ratione distinctam. Primus veluti signum sustulit Pythagoras, reconditae vir doctrinae, nec ulli sapientum, qui sic appellabantur, sapientia cedens: qui aliis concedens et nomen σοφοῦ et honorem, sibi ipse modestam expetiit φιλοσόφου appellationem. Cujus exemplum cum ultro sequerentur quotquot ex ejus schola prodibant et per universam Graeciam distribuebantur praeclarissimi viri, horum factum est auctoritate, ut sapientibus qui celebrabantur, ubivis succederent philosophi. Esse autem cum nominis novitate novam conjunctam philosophandi rationem, ut significaverat Pythagoras, ita ſuo deinceps exemplo probavit Socrates. Is incredibili ductus discendi amore, tantum se abesse a sapientia et rerum scientia profitebatur, ut nihil se scire profiteretur, nisi hoc unum, nihil se scire. Qua sane sententia haud esse videtur, quae verum philosophum deceat magis: modo recte accipiatur. In rebus enim gravioribus tractandis, cavendum id maxime est, ne quid tanquam verum sic statuamus, nullus ut relinquatur dubitationi et perquisitioni locus. Hoc enim sapientiae est munus, cujus haud capax est natura humana. Sed inquirere in res omnes, ut earum ignarum prorsus, neque inquirendo cessare umquam, quippe numquam explentem penitus acerrimum discendi perquirendique studium: hoc demum philosophi est, idemque humanae menti unice congruum.

Sim-

Simplicem illam et veram philosophandi rationem ut primum percepit, ita continuo amplexatus est Pythagoreorum amicus et princeps Socraticorum, Plato. Hic autem, quod unice probabat, id scriptis item suis expressit et declaravit. Ubivis in iis occurrunt φιλόσοφοι, ut φιλομαθεῖς, *discendi cupidi*, *sapientiae amantes*, et ipsa haec nomina permutantur saepenumero. (1) Amorem contendit in Symposio Diotime φιλόσοφον esse, quippe nec σοφὸν, nec ἀμαθῆ, sed sapientiae studiosum. (2) Sapientiam in Phaedro Socrates Deo tribuendam censet, sed homini sapientiae scientiaeque studium. Τὸ μὲν σοφὸν, ὦ Φαῖδρε, καλεῖν (αὐτὸν) ἔμοιγε μέγα εἶναι δοκεῖ, καὶ θεῷ μόνῳ πρέπειν· τὸ δὲ ἢ φιλόσοφον ἤ τι τοιοῦτον, μᾶλλόν γ' ἂν αὐτῷ καὶ ἁρμόττοι καὶ ἐμμελεστέρως ἔχοι. (3) Is autem maxime philosophus dicendus est, qui maxime flagrat discendi ardore. Τὸν δὲ δὴ εὐχερῶς ἐθέλοντα παντὸς μαθήματος γεύεσθαι, καὶ ἀσμένως ἐπὶ τὸ μανθάνειν ἰόντα, καὶ ἀπλήστως ἔχοντα, τοῦτον δ' ἐν δίκῃ φήσομεν φιλόσοφον. (4) Nec vero temere dicamus, post Socratem et Platonem, hanc universe invaluisse opinionem, ut a *sapientia* distingueretur *philosophia*. Phi-

(1) Φιλόσοφος τὴν φύσιν — τό γε φιλόσοφον καὶ φιλομαθὲς ταυτόν. Rep. II. 375 E. 376 C. V. Wyttenb. ad Phaedon. p. 217. (2) Φρονήσεως ἐπιθυμητὴς καὶ πόριμος, φιλοσοφῶν διὰ παντὸς τοῦ βίου. Symp. 203 D. (3) Phaedr. 278. D. Apol. S. 23 A. (4) Rep. V. 475 C. Cf. 485 B.

Philosophiam dicit Cicero nil aliud esse, quam studium sapientiae. *Sapientia*, inquit, a cujus amore Graeco verbo philosophia nomen invenit. (1) Confuderunt fere Stoici cum sapiente philosophum, ut paullo ante attigimus: sed hoc a Pythagora et Socrate retinuerunt, ut philosophiam definirent: *τὴν μὲν σοφίαν εἶναι θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων ἐπιστήμην· τὴν δὲ φιλοσοφίαν ἄσκησιν τέχνης ἐπιτηδείου.* (2) Itaque Seneca: sapientia perfectum bonum est mentis humanae: philosophia sapientiae amor est et affectatio. (3) Rite igitur Alcinous in explicanda Platonis doctrina, quamvis in ceteris plerisque a mente Platonis discedens, *φιλοσοφία ἐστὶν ὄρεξις σοφίας.* (4) Quae nativa philosophiae notio haud latuit doctissimum Patrum Clementem Alex.: *φιλοσοφία δὲ, ἥ φασὶν οἱ πρεσβύτεροι, πολυχρόνιός ἐστι συμβουλὴ σοφίας, ἀΐδιον μνηστευομένη ἔρωτα.* (5) Ad quem locum apponunt Interpretes Philonis sententiam, ubi de contemplatione dicit: *ἀφ' ἧς πληχθεὶς ὁ νοῦς, ἔρωτα καὶ πόθον ἔσχε τῆς τούτων ἐπιστήμης· ὅθεν τὸ τῆς φιλοσοφίας ἀνεβλάστησε γένος.* (6) Fluxerunt haec omnia e Pythagorae ratione, ut patet e sermone, quem habuisse aliquando cum Leonte fertur. (7) Nec tamen ille rem ita expressit, ut fecerunt deinde Socrates et Plato. Artem se scire

(1) Legg. I. 22. (2) Plut. de plac. phil. initio. (3) Ep. 89. (4) Cap. I. (5) Epitr. p. 87. (6) De mundi opif. p. 17. (7) Tusc. V. 3.

re nullam fatebatur, sed esse *philosophum*. Philosophos autem cum iis comparans, qui ludos adirent *visendi* caussa, ipsi vero nec plausum nec lucrum quaererent, vitam magis *contemplativam*, quam insatiabile illud discendi perquirendique studium significabat.

Et hinc quidem intelligitur, quid spectaverint antiqui, quum philosophiam vocarent non doctrinam, sed doctrinarum omnium parentem. Quod apud Ciceronem occurrit maxime. „Neque enim te fugit, artium omnium laudatarum procreatricem quamdam et quasi parentem eam, quam φιλοσοφίαν Graeci vocant, ab hominibus doctissimis judicari." [1] Scilicet philosophiam antiqui non *objective*, ut vulgo loquuntur, de re tractanda, sed *subjective* de rei tractandae studio, nec solum de hoc studio, sed etiam de ejus vi et effectibus accipere solebant. Quamobrem cum *studium* haberetur philosophia discendi, explorandi, perquirendi, quod nil non complecteretur scitu dignum, ita fons esse existimabatur uberrimus, e quo artes omnes et disciplinae manarent. Itaque Cicero de germanis philosophis: [2] „ad Academicos et Peripateticos veteres converte te quaeso. Ex eorum enim scriptis et institutis cum omnis doctrina liberalis, omnis historia, omnis sermo elegans sumi potest, tum varietas est tanta artium, ut nemo or-

(1) De Orat. I. 3. (2) Fin. V. 3.

sine eo instrumento ad ullam rem illustriorem satis ornatus possit accedere. Ab his oratores, ab his imperatores ac rerum publicarum principes exstiterunt: ut ad minora veniam, mathematici, poëtae, musici, medici denique ex *hac tamquam ex omnium artium officina* profecti sunt." Et vero Strabo, quamvis haud improbans eorum consuetudinem, qui philosophiam vocabant rerum divinarum et humanarum *scientiam*, tamen, in praeclaro illo operis exordio, hoc maxime egit, ut ubertatem praedicaret philosophiae, ipsam adeo geographiam ex ea effloruisse demonstraret.

Hoc autem indagandi cognoscendique studium in scriptis Platonis dominatur plane. Haud condere conatur doctrinam quamdam sive systema, quod nos vocamus, sed Socratem et alios sic inducit res gravissimas perquirentes et investigantes, ut dicas subinde, hac eum disquisitione contentum fuisse. Instituit longas subinde de *sancto*, de *temperantia*, de *scientia* disputationes, [1] quibus tamen, in dialogi cujusque fine, quid singula sint, non efficitur. In aliis scriptis propositum argumentum apte explicat, [2] sed ita hoc fere peragitur, ut distinguendo disquirendoque eo perveniatur. Protulit omnino scribendo opiniones suas de rebus divinis et humanis, imo probavit eas et ab adversariorum opinionibus defendit, sed in ipsa adeo hac

(1) In Eutyphr., Charm., Theaet. (2) De justitia v. c. in Politia.

hac defensione, Socratica fere usus est disquirendi ratione.

Quaeri fere solet, quod tandem sit *propositum*, quis *finis* philosophiae. Quae sane quaestio haud facilis est ad explicandum, si varias respicimus philosophorum doctrinas, in primis recentiorum. Aliae enim alio referuntur, atque ita se habent nonnullae, ut quid spectarent ipsi auctores, ignorasſe videantur. Quo fit, ut vanum a multis et inutile habeatur philosophiae studium. Quodsi philosophia secundum antiquorum effatum *studium* sit et *amor cognoscendi*, non est quod de ejus proposito dubitemus. Refertur ita ad verum cognoscendum, cujus innatum est homini incredibile studium; dux est ad sapientiam, qua nihil possumus praeclarius appetere: est omnino ejusmodi, ut eam colere decus summum, eam despicere summum dedecus putandum sit. Verum enim in hac rerum universarum disquisitione, habet tamen, Socrate judice, quod unum maxime diligentissimeque indaget. Nam cum latissime pateat cognoscendi amor, nec minus inquirant mortales, quid in altis coeli tractibus, quam quid in his terris ipsorumque animis geratur, et vero illis maxime indagandis sapientiam censeant; Socrates philosophiam coëgit de vita et moribus rebusque bonis et malis quaerere. Quo non utilius tantum, ut vulgo putatur, hominumque vitae accommodatius, sed reapse *sublimius* esse coepit philosophiae propositum.

 Nam

Nam pertinuit ita ad animum cognoscendum, sive, ut nos loqui solemus, ad cognoscendum hominem, ejusque explorandas divinas ingenii animique facultates. Quin etiam eo spectavit maxime, ut excoleremus nosmetipsos, ad summam perveniremus virtutem et sic accederemus ad perfectionem divinam. Sed praeclarum hoc philosophiae propositum ipsius nobis declarandum est Platonis sententiis. Is enim quod Socrates, et ante Socratem Pythagorei aliique obscurius prodiderant, magisque in usum adhibuerant, quam declaraverant verbis, clara in luce posuit. Nec quisquam facile antiquorum cum interius sensit vim philosophiae, tum explicuit disertius. Quamobrem paullo fusius hac de re agere juvat. Hic nimirum aditus est, per quem, tamquam per atrium quoddam augustum, in sacra procedamus philosophi penetralia.

Initium philosophiae est *admiratio:* hinc enim exsistit cognoscendi cupido. Miratur Theaetetus in cognomine dialogo, quae a Socrate dicta sunt: imo vero, ait, haec subinde respiciens, capitis mihi videor vertigine laborare. Tum Socrates: Θεόδωρος γάρ, ὦ φίλε, φαίνεται οὐ κακῶς τοπάζειν περὶ τῆς φύσεώς σου· μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, τὸ θαυμάζειν· οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη· καὶ ἔοικεν ὁ τὴν Ἶριν Θαύμαντος ἔκγονον φήσας, οὐ κακῶς γενεαλογεῖν (1)

Cog-

(1) Theaet. 155 D. Hinc φιλοσοφίας ἀρχὴ τὸ θαῦμα apud Olympiod. in Alcib. p. 24 et 164. et apud Procl. in Alcib. p. 42. ubi v. Crouzer., item. p. 61.

Cognoscendi autem illa cupido, quae ex admiratione oritur, ut vocatur fere, ita est reapse *amor* aliquis. Amat philosophus sapientiam, ut amasium suum, imo sic colit amasium, ut ejus amore ad sapientiam perveniat. (1) Ita amoris apud Platonem arctissima est cum philosophia cognatio: unde philosophi in ejus scriptis non solum φιλομαθεῖς, sed etiam φιλοκάλοι et ἐρωτικοὶ appellantur. (2) Abhorrent haec sane a nostra philosophandi ratione, sed eo sunt nobis magis animadvertenda, eoque erit diligentius deinceps de coelesti amore disquirendum. Sponte sic oritur in hominum animo philosophia et dicitur illa nonnullis *naturae* propria. De Isocrate juvene praeclare vaticinatur in Phaedro Socrates: nam inesse ei natura dicit philosophiam quamdam: φύσει γάρ, ὦ φίλε, ἔνεστί τις φιλοσοφία τῇ τοῦ ἀνδρὸς διανοίᾳ. (3) Et universe de animo dicit, si qualis sit cognoscere velimus, respiciendam esse ejus philosophiam. (4) Sed ut sponte exsistit in homine philosophia, ita haec et ipsum erudit et vim habet maximam ad alios excolendos. Itaque frequentissime apud Platonem occurrit, ut παιδεία, (5) *institutio* quaedam, qua erudiatur a tene-

(1) Rep. VI. 474. Phaedr. 252. Itaque συνεργὸς dicitur ὁ ἔρως εἰς φιλοσοφίαν V. Procl. in Alcib. p. 61. (2) v. c. Phaedr. 248 D. (3) Phaedr. 279 A. (4) Rep. X. 611 E. (5) Junguntur saepe παιδεία et φιλοσοφία, ut v. c. Ep. VII. 328 A. Cf. Xenoph. Mem. IV. 2. 23. In ipsa philosophiae reprehensione, haec ejus notio dominatur apud Plat. Gorg. 484. 485.

neris homo et excolatur, artibus adhibitis, inprimis Musica: unde *μουσικοὺς* subinde vocat philosophos. Huic autem institutioni tanquam princeps tribuit munus, ut oculum aperiat mentis, quo uno veritas conspicitur. Quod variis expressit declaravitque comparationibus. Somno confert praesentem hominis conditionem, e quo eum excitat *philosophia*, ut desinat somniare, verum intueri incipiat. In tenebris nos vivere dicit, in quibus coecorum instar progredi nitimur, sed oberramus perpetuo: donec *philosophia* nos eduxerit ad lumen veritatis. Conversos nos esse dicit ad rerum umbras et simulacra inania; *philosophiam* vero ab iis nos avertere et vero convertere ad res ipsas, ad ideas, ad pulcrum, bonum, justum, sanctum.[1] *Philosophiam* esse statuit totius hominis conversionem ab iis quae videntur ad ea quae sunt. Ut ex orco dicuntur nonnulli ad Deos escendisse, ita quae vere dicitur *philosophia* non ὀστράκου erit περιστροφὴ, ἀλλὰ ψυχῆς περιαγωγὴ ἐκ νυκτερινῆς τινὸς ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τὴν ὄντως οὖσαν, ἣν δὴ ἐπάνοδον φιλοσοφίαν ἀληθῆ φήσομεν εἶναι.[2] Ex hisce philosophiae notionibus implicitis et involutis, explicabit se in proximis disputationibus tota, ut speramus, Platonis philosophia. Sed hoc loco animadvertamus praesertim, occurrere apud eum philosophiam subinde, ut κα-

(1) Rep. VI. VII. passim. (2) Rep. VII. 521 C. Locum sic descripsimus ex Astii emendatione p. 565.

καθάρσιν, ut animi humani *initiationem* quandam.

Eo pertinebant antiquitus mysteria, ut quis sordibus purgatus omnibus, sic ad sacra accederet interiora. Ita philosophia praeparat animos ad intuenda veri mysteria. Nam ipsa est καθάρσις, ut animus sordibus purgatus sensuum et voluptatum, intaminatam spectet veritatem. Quod vaticinati videntur mysteriorum auctores, cum dicerent, eos, qui non initiati in inferos descenderent, in luto provolutum iri: qui vero rite purgati initiatique eo venirent, hos cum Diis habitaturos. Οὗτοι δ' εἰσὶ, κατὰ τὴν ἐμὴν δόξαν, οὐκ ἄλλοι ἢ οἱ πεφιλοσοφηκότες ὀρθῶς. *Hi autem sunt, me judice, non alii, quam qui rite sunt philosophati.* (1) Haec philosophiae notio, ut ubivis in Phaedone, ita maxime in Symposio exprimitur, ubi sermo Diotimae de pulcro et amore, quo progressus describitur animi ad ipsum cognoscendum intuendumque pulcrum, totus ille sermo viam sequitur et rationem mysteriorum. Nam expositis, quae primum sunt agenda in parvis quasi mysteriis, ad majora deinceps et τὰ ἐποπτικὰ procedit. (2)

Abest igitur multum, ut doctrina sit quaedam philosophia aut scientia, quam quis ediscat. Totum

(1) Phaedone 69. C. (2) V. Procl. ad Alcib. p. 5. 9. 61. Creuzer. praep. ad Plot. de pulcr. CVII. CXI. Wyttenb. ad Phaed. p. 134. sqq.

tum commutat hominem, convertit eum a rebus abjectis et humilibus ad sublimia omnia, efficit, ut initietur mysteriis omnium maximis, et, qui mysteriorum est effectus, novam veluti vitam ingrediatur. Haec est, quam Plato significavit, *philosophia*, quamque vere vocabat τὴν θεῖαν φιλοσοφίαν. (1)

Hic dicat forte aliquis: esto, alia est haec philosophia, quam quae vulgo dicitur. Et placet mirifice studium illud cognoscendi, quod naturâ videtur philosophiae privum esse et proprium, sed displicent imagines, displicent mystica illa: sunt, credo, perquam sublimia, sed inutilia sunt, ut mysticorum hominum somnia. Et sic quidem multi existimarunt, qui haud distinguerent Platonis philosophiam a philosophia Neoplatonicorum. Horum scripta diligenter sane omnibus sunt tractanda, qui operam navare Platonis et scriptis et placitis cupiunt. (2) Sed summa huic rei prudentia adhibenda est. Nam accommodarunt illi Platonem ad suam sentiendi cogitandique rationem, quo fit, ut qui ex illorum scriptis Platonicam assequi philosophiam student, nebulam, ut ajunt, pro Junone amplectantur. Nobis autem id unum est propositum in disquisitionibus hisce, ut Platonicam ra-

(1) Phaedr. 239 B. (2) Probavit hoc egregie Creuzerus in praep. et annot. ad libr. Plotini de pulcrit.: idque tum maxime patebit, quando ediderit vir summus historiam Platonicae philosophiae recentiorem: cujus nobis spem fecit Init. Phil. et Theol. Plat. Parte III. Praef.

rationem, quoad ejus fieri possit, puram sinceramque lectoribus proponamus. Quod igitur reprehendunt quidam comparationes philosophiae et imagines, quas commemoravimus, mysticae sunt illae apud Neoplatonicos, sed apud Platonem sunt *poëticae*, ut ipsa antiquitus apud Graecos mysteria poëseos habebant gratiam et sublimitatem. Nec vero Plato, ut illi fecerunt, res divinas et humanas temere confudit et commiscuit: quo factum postea, ut negligerentur plane humana. Philosophiam uti vocavit, ita etiam excoluit, tamquam *institutionem hominis*. Retulit eam continuo ad vitae usum, ut artibus et disciplinis excoleretur homo, et Musicae studio ad Musicae quasi harmoniam componeretur: unde ipsam philosophiam τὴν μεγίστην appellavit μουσικήν. (1) Disciplinis autem eandem tribuit, quam philosophiae, vim et efficaciam, ut mentis oculum aperirent, e tenebris nos in lucem educerent, totum commutarent hominem. (2) Finem omnino philosophiae praescripsit τὴν ὁμοίωσιν τῷ θεῷ; sed eo perveniendum censebat disciplinarum imprimis et veri studio: quae ratio abhorret plane a mysticorum hominum somniis. Apte haec illustrabat mysteriorum adhibito exemplo. Qui initiati erant antiquitus mysteriis Eleusiniis, praeclare de iis existimabant. Cicero sic de iis cum Attico loquitur: (3) „ Nam mihi cum multa eximia divinaque videntur Athenae tuae peper-

(1) Phaedone 61 A. (2) Rep. VII. (3) Legg. II. 14.

perisse, tum nihil melius illis mysteriis, quibus ex agresti immanique vita, exculti ad humanitatem et mitigati sumus: initiaque ut appellantur, ita re vera principia vitae cognovimus: neque solum cum laetitia vivendi rationem accepimus, sed etiam cum spe meliore moriendi." Idem plane fuit philosophiae Platonicae propositum; cultum spectabat et perfectionem hominis, ut rite quis eruditus artibus et disciplinis, iisque veluti purgatus et praeparatus, spectaculum spectaret omnium illustrissimum, *pulcrum*, *bonum*, *justum*, *sanctum*, non in simulacris quibusdem, sed ipsum, *αὐτὸ καθ' αὑτὸ*, purum et integrum. Quod qui spectaret, quam proxime hunc accedere contendebat ad divinae naturae sublimitatem et felicitatem.

Nec vero unus fuit apud antiquos Plato, qui sic existimaret de vi et proposito philosophiae. Magnam partem hoc debuit cum Socrati tum Pythagoreis, eumque secuti sunt quotquot deinceps philosophiam commendarunt. Et hi quidem, quae est ingenii humani progressio, vim ejus moralem disertius etiam et plenius explicuerunt. Juvat hic apponere sententias quasdam veterum, quo nobis magis pateat, quae philosophiae fuerit antiquitus ubertas et amplitudo.

Philosophiam universe Veteres ducem habebant vitae. Diis tribuebant, quod viverent. sed philosophiae, quod bene viverent. Quis dubitare, ait Seneca, potest, quin Deorum immortalium munus

sit,

sit, quod vivimus: philosophiae, quod bene vivimus? [1] Eleganter Maximus Tyrius: *καταπεσοῦσα γὰρ ἡ ψυχὴ εἰς τουτονὶ τὸν θόρυβον, καὶ δοῦσα ἑαυτὴν ἐπ' ἀμηχάνου φορεῖσθαι κύματος, νήχεται δυσέκνευστον πέλαγος· ἕστ' ἂν αὐτὴν φιλοσοφία ὑποδέξηται ὑποβαλοῦσα τοὺς ἑαυτῆς λογισμοὺς, ὥσπερ τὸ κρήδεμνον τῷ Ὀδυσσεῖ ἡ Λευκοθέα.* [2] Est enim philosophia, ut vocabatur antiquitus, *τεχνὴ βίου*, *ars vitae.* [3] Nam omnium artium, quae ad rectam *vivendi* rationem pertinent, ratio ac disciplina, studio sapientiae, quae philosophia dicitur, continetur. [4] Omnis optimarum rerum cognitio atque in iis *exercitatio* philosophia nominatur. [5] Imo *medicina animi* philosophia est. [6] Quod Democritus jam pronunciavit, quamquam hic pro *philosophia* utebatur etiam nunc *sapientia.* *Ἰατρικὴ μὲν γὰρ, κατὰ Δήμοκριτον, σώματος νούσους ἀκέεται· σοφία δὲ ψυχὴν παθῶν ἀφαιρέεται.* [7] Diserte Cicero: sed et hujus culpae et caeterorum vitiorum peccatorumque nostrorum, omnis a philosophia petenda *correctio* est: cujus in sinum cum a primis temporibus aetatis nostra voluntas studiumque nos compulisset, his gravissimis casibus in eumdem portum, e quo eramus egressi, magna jac-

(1) Ep. 90. init. Cf. Plut. adv. Colot. 1108 C. (2) Diss. XVII. Vol. I. p. 333. Ed. Reisk. (3) Cic. de Fin. III. 2. (4) Cic. Tusc. I. 1. (5) De Orat. III. 57. (6) Cic. Fin. II. 5. (7) Clem. Alex. Paed. c. 2. p. 100. Cf. Wyttb. Bibl. crit. Vol. II. P. I. p. 29. et Vol. III. P. 1. p. 75.

jactati tempestate confugimus. [1] Philosophia scilicet *cultura* est animi. Haec extrahit vitia radicitus et praeparat animos ad satus accipiendos: eaque mandat his, et, ut ita dicam, serit, quae adulta fructus uberrimos ferant. [2] Nunquam igitur satis digne laudari philosophia poterit, cui qui pareat, omne tempus aetatis sine molestia possit degere. [3] Itaque nullo non laudum genere eam celebrarunt antiqui: ut Cicero nobilisimo loco in Quaestionibus Tusculanis. [4] O vitae philosophia dux! o virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum! Quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? — ad te confugimus, a te opem petimus. Est autem unus dies bene et ex praeceptis tuis actus peccanti immortalitati anteponendus. „Quarum laudum auctor inprimis fuit Posidonius, ut patet e Senecae Epistolis. [5] Ipse autem Seneca magnifico usus dicendi genere, utinam, ait, [6] quemadmodum universi mundi facies in conspectum venit, ita philosophia tota nobis posset occurrere, simillimum mundo spectaculum! Profecto enim omnes mortales in admirationem sui raperet, relictis his, quae nunc magna, magnorum ignorantia, credimus." Periit va-

(1) Tusc. V. 2. (2) Tusc. III. 3. Cf. Plat. Amat. 134 E. Phaedr. 276 B. E. (3) Senect. c. 2. (4) V. 3. (5) Inprimis Epist. 90. V. Bakius disp. de plac. et script. Posidonii p. 33. (6) Ep. 89 V. idem Ep. 101.

nobis pars Stobaeanorum excerptorum, quae Veterum loca continebat de philosophia: periit fere totus, quem magis etiam desideramus, Ciceronis Hortensius, quo philosophiam commendavit et propugnavit: quae scripta si superessent, plenius etiam de antiqua philosophia existimare liceret. Verum tamen Ciceroniani operis fragmentum nobis servatum est praeclarum, imo conclusio exstat totius disputationis, qua haud ita magnifice, ut Posidonius et Seneca, sed accurate, sed Platonice vim expressit et propositum philosophiae. Quae nobis, ait, dies noctesque considerantibus, acuentibusque intelligentiam, quae est mentis acies, caventibusque, ne quando illa hebescat, magna spes est, aut si hoc quod sentimus et sapimus, mortale et caducum est, jucundum nobis, perfunctis muneribus humanis, occasum, neque molestam exstinctionem et quasi quietem vitae fore: aut si, ut antiquis philosophis, hisque maximis longeque clarissimis placuit, aeternos animos ac divinos habemus: sic existimandum est, quo magis hi fuerint semper in cursu, id est, in ratione et investigandi cupiditate et quo minus se admiscuerint atque implicuerint hominum vitiis atque erroribus, hoc illis faciliorem adscensum et reditum in coelum fore. Quapropter, ut aliquando terminetur oratio, si aut exstingui tranquille volumus, cum in his artibus vixerimus, aut si ex hac in aliam haud paullo meliorem domum sine

mo-

mora demigrare, *in his studiis* nobis omnis opera et cura ponenda est. [1]

E studio hoc et amore sapientiae, quo nomine antiquitus appellabatur philosophia, exstiterunt philosophorum placita ac doctrinae, unde systemata composita sunt philosophiae: positisque tandem philosophiae terminis, doctrinae quaedam artesque liberales ex ea distinctae sunt. Verumtamen semper Veteres principem in iis locum philosophiae tribuerunt. Auctor libri de puerorum educatione, qui Plutarchi nomine fertur, philosophiam, ait, in primis colendam esse, in eaque habitandum: *ὥσπερ περιπλεῦσαι μὲν πολλὰς πόλεις καλὸν, ἐνοικῆσαι δὲ τῇ κρατίστῃ χρήσιμον.* [2] Bioni tribuebatur haec comparatio: sicut Penelopes proci, quum non possent cum Penelopa concumbere, rem cum ejus ancillis habuissent: ita qui philosophiam non possent apprehendere, eos in aliis nullius pretii disciplinis sese conterere. [3] Similiter Seneca ab artibus liberalibus secernit philosophiam: artes liberales praeparant ad philosophiam: non ducunt ad virtutem, sed conducunt; sola philosophia liberum facit. [4] Pariter Clemens Alex. *ὡς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα συμβάλλεται πρὸς φιλοσοφίαν, τὴν δέσποιναν αὐτῶν, οὕτω καὶ φιλοσοφία αὐτὴ πρὸς σοφίας κτῆσιν συνεργεῖ.* [5] Placebat Patri-

(1) Fragm. p. 1098 Ed. Ern. (2) p. 7. C. (3) Plut. l. l. ubi V. Wyttenb. (4) Ep. 88. (5) Vol. I. p. 333. ubi Intpp. Cf. 373. et Wyttenb. ad Plut. l. l.

tribus haec inprimis sententia, sic philosophiam decere religioni servire, ut artes liberales inserviunt philosophiae. [1]

Fines migrarem disputationis hujus, si vim philosophiae apud antiquos ad vitam recte instituendam demonstrarem pluribus. Sed silentio non praetermittendum, Platonicae philosophiae hoc proprium fuisse, ut virtutem non tantum spectaret et morum honestatem, sed omnium primum et maxime *veritatem*. Quo fit, ut *philosophus* apud eum non occurrat ut morum magister: prouti apud nullos non populos occurrunt sapientes; sed ut *φιλομαθὴς*, ut *τῆς ἀληθείας φιλοθεάμων*, [2] qui haud utilia praecipit et bona, sed *verum* exquirit primum, ut *inde* existimetur de praeceptorum bonitate et utilitate. Itaque in *philosophi* exploranda indole et natura, quam praeclare descripsit in Politia, studium illud discendi verique cognoscendi attendit maxime. *Τοῦτο μὲν δὴ τῶν φιλοσόφων φύσεων πέρι ὡμολογήσθω ἡμῖν, ὅτι μαθήματός γε ἀεὶ ἐρῶσιν, ὅσα ἂν αὐτοῖς δηλοῖ ἐκείνης τῆς οὐσίας τῆς ἀεὶ οὔσης καὶ μὴ πλανωμένης ὑπὸ γενέσεως καὶ φθορᾶς.* [3] Quo ipse ductus veri studio, dialecticas instituit *περὶ τοῦ ὄντος* *de eo quod est*, disputationes, accuratissimas illas et subtilissimas, e quibus maxime metaphysica videtur orta, quae deinceps hoc nomine et dicta est

(1) Orig. Philocal. c. 13. (2) Rep. V. 475 E. (3) Rep. VI. 485 A.

est et elaborata: Illustrabitur haec propria Platonis et singularis ratio in proximis disputationibus omnibus; sed patuit jam nobis ex comparationibus et imaginibus, quibus vim philosophiae declaravit. Eo spectant omnes, ut repudiatis umbris, res spectemus, procedamus e tenebris in lucem veritatis, verum omnino assequamur: quod item sublimis illius, quam descripsit, initiationis summum est propositum.

Tam late patuit apud antiquos Graecos et Latinos philosophia. Quodsi inde respicimus ad nostra tempora, mirari subit, qui tandem acciderit, ut hodie concludatur tam arctis terminis. Cujus rei non una fuisse caussa videtur. Nam primum in doctrinas divisa est, ut partes ipsi propriae relinquerentur exiguae: tum ipsa doctrinae finibus et angustiis terminari coepit. Sed princeps caussa ab auctoritate repetenda est religionis Christianae. Haec enim quo magis invaluit in genere humano, eo minus reliquit philosophiae.

Religio apud Veteres non habebat, quo expleret cultiorum hominum animos. Poetica erat et tota referebatur ad sensus varia ratione afficiendos. Interiorem doctrinam continebant mysteria, sed nisi quis philosophia esset imbutus, non multum sane inde proficere poterat. Nam erant illa obscura, utpote mysteria, et obscure significaverant a vetusto inde tempore, quae deinceps illustrare philosophi coeperunt. Philosophia igitur cultissimo cuique homini maxime erat colenda, quippe sola

ani-

animum imbuens sensibus celsioribus et erigens hominem ad divinae naturae sublimitatem. Quo factum, ut instar esset Veteribus religionis omnis, certe munera ejus susciperet longe gravissima. Successit deinceps antiquae religioni religio Christiana, nec poetica illa, nec philosophica, sed tam simplex et pura, ut facile admitteret germanam philosophiam: nec admitteret tantum eam, sed sponte susciperet ac commendaret vehementer. Recuperavit ita religio quae amiserat munera, et valuit nunc demum ad divinam agnoscendam majestatem, ad spem confirmandam vitae futurae, tum vero etiam ad erudiendum excolendumque hominem. Nec mirum. Nam falsae religioni successerat vera, quae cum vera philosophia copulatur facillime. Quo fit hodieque, ut quae occurrunt nobis apud antiquos philosophos praeclara de moribus praecepta, haud nova videantur plane, quippe quibus ipsis, religionis ope, a tenerâ jam aetate imbuti simus. Sed accidit ita simul, ut religioni tribuatur vis omnis ad pueros instituendos, ad mores emendandos, ad vitam bene integreque transigendam: philosophiae relinquatur, ut rerum indaget principia, et doctè de his ac subtiliter disputet.

Nec vero dolendum, contractos ita esse recentiore aetate philosophiae fines. Nam quod ipsa olim praestabat paucis, id omnibus jam praestat religio Christiana. Haec enim non ut illa, cultioribus tantum hominibus, sed incultis etiam

et rudibus convenit, et una est apta ad universum excolendum genus humanum. Sed quo magis immutata est hodie philosophiae conditio, eo minus nobis committendum, ut antiquam rationem cum hodiernâ confundamus. Et profecto habet haec ipsa antiqui disquisitio aevi, quo mentem nostram maximopere advertat, habet, quo studia nostra alat ac moderetur. Nam ut celebramus fere philosophiam, nec tamen cernimus ejus nisi partem obscuram, *metaphysicam* vocant, ita quaerimus sponte, qualis aliquando fuerit, quum integra esset plane, doctrinas omnes, ut parens communis, complecteretur, suppeditaret homini, quod negabat religio et bearet universe cultiorem partem generis humani. Quae si cognoscere, et vero hinc ipsi capere fructum velimus, in antiquam nobis Graeciam recedendum est. Nam illic nata est philosophia et laete increvit effloruitque, ut germen nativum, solo illi et tempori unice proprium. Huc vero traducta, emarcuit subito et quamvis studiose exculta, antiqui vigoris ne speciem quidem refert. Sed eo nobis diligentius tractanda sunt scripta Platonis. In hisce enim apparet dotibus suis omnibus et virtutibus instructa, jungens simplicitatem Socraticam cum Pythagorica sublimitate, poetarum elegantiam cum dialecticorum subtilitate, hanc autem propriam habens, non dotem, sed virtutem maximam, ut ad *veri* studium referatur tota.

Et

Et haec quidem hactenus de philosophiae apud Platonem natura, proposito, ubertate, ambitu. Quae sane non ita disputavimus, quasi omnia probaremus Platonis, nulla Recentiorum placita. Interpretes sumus philosophi, non laudatores: et multa ab antiquis inchoata recentior demum perfecit aetas. Illud unice egimus, ut ex veteris aevi ratione Platonicae philosophiae veluti imaginem adumbraremus, eamque universam contemplati, singulas ejus partes singulatim deinceps exploraremus. Quod ut nunc nobis instituendum est, ita quaerimus continuo, unde ordiendum videatur in hac disceptatione, quid primum sit, quid proxime, quid porro perlustrandum. Nec sane id statim in oculos incurrit. Nam partes non apparent singulares, sed junctae sunt et connexae secum invicem arctissime, et huic praesertim conjunctioni vim suam et efficaciam debent. Et tamen prudenter nobis ab initio inde instituenda est disquisitio, ne perversam ineuntes rationem, oberremus turpiter: eoque cautius inquirendum erit, quo facilius nos in errorem inducat posteriorum ratio philosophorum, qui discesserunt a Platone et tamen sibi aliisque idem tenuisse iter visi sunt. Age, viam quaeramus, quâ procedamus deinceps firmiter et jucunde.

Post Platonem philosophia in varias doctrinas distribui coepit, prouti verbo jam monuimus: quod institui facile potuit, quoniam fons erat, e quo doctrinae omnes manarent. Separatim igitur, pro-

 ce-

cedente tempore, tractatae sunt physica, dialectica, ethica, postea item metaphysica, inauditum Socratis aetate nomen, cujus partes recentiore aevo habitae sunt ontologia, cosmologia, psychologia, theologia. Rivuli hi fuerunt e philosophia ducti, sed, ut fit, fontis destituti et ubertate et limpida perspicuitate. Quos explorantes philosophi, in iisque solis defixi, ignorare subinde visi sunt, quae esset tandem, unde erant derivati, *philosophia*. Quo magis nobis cavendum est, ne Platoni obtrudamus, quae ab ejus aetate et ingenio sint aliena. Confundatur ita cum posterioris aevi philosophis, imo adhaerere ei videantur sordes scholasticae. Exploravit ille quidem, quae singulis istis doctrinis continentur, sed ita exploravit haec omnia, ut suo semper loco, id est, in ipsa philosophiae veluti arce maneret. Memor enim semper divini moniti γνῶθι σεαυτὸν, animum spectabat maxime, in eoque et explorando et ad veri cognitionem acuendo versabatur totus. (1)

Quocirca excludenda erit disputatione nostra omnis philosophiae distributio, quae non Platonem, sed alios habeat auctores: etiamsi hi legendo tractandoque Platone eo pervenisse censendi sint: ut Speusippus, Xenocrates, Aristoteles, Zeno, cum tota Academicorum, Peripateticorum, Stoicorum familia. Quae vero argumenta in ipsis philosophi scrip-

(1) Phaed. 229 E. ubi V. Intpp. Proclus in Alcib. I. c. 2 et 3. p. 5. et Creuz. Symbol. Vol. IV. p. 537.

scriptis ubivis occurrunt, quaeque ipse maxime philosophando complexus est, haec nobis imprimis de ejus sententia et excitanda erunt et explicanda. Quae sane ratio ut simplicissima, ita certissima esse videtur ad assequenda Platonis placita praecipua. Nec vero in exquirendis illis diu quis haereat, nisi qui in literis hisce rudis sit plane et hospes. Haud legerit enim Phaedrum, Symposium, Theaetetum, Parmenidem, Phaedonem, Politiam, Leges, Timaeum, praecipuos celebratissimosque dialogos, quin viderit, disseruisse lubentissime Platonem de pulcro, de amore, de exquirendo vero, de scientia, de ideis, de justo et civitate regenda, tum vero de Deo et hac rerum universitate. In his omnibus non invenerit philosophiae distributionem, nec singularum partium definitionem: haud nomine occurrunt physica, metaphysica, ontologia, psychologia, ne ethica quidem; sed animadverterit idem facile, tria in hisce praecipue a philosopho fuisse indagata, *pulcrum*, *verum*, *justum*, maxime autem *verum*, quo pertinent ideae, locus in Platonis philosophia uberrimus.

Haec tria dominantur plane in disquisitionibus Platonis gravioribus: et quod miretur fortasse aliquis, conveniunt illa cum hodierna philosophiae partitione, qua quaeri solet de facultate sentiendi, de facultate cognoscendi, de facultate appetendi. Sed haec scilicet est ingenii humani ratio, ut a simplici ratione in varias partes digrediatur, va-

riisque ambagibus oberret, sed redeat tamen tandem ad simplicitatem pristinam, naturae congruam. Qualem sane esse Socraticam rationem, adde et Platonicam, nec quisquam negaverit, qui eam totam perspexerit, et probant hodie philosophi, qui optimam quaerentes rationem, sponte in antiquam illam inciderunt.

Quae cum ita sint, via, ni fallor, patet nobis, per quam, duce Platone et verâ philosophiâ, sic procedendum sit, ut inquiramus continuo in naturam nostram sive *animum* hominis ejusque conditionem praesentem et pristinam: tum singulatim agamus primum de *pulcro* et amore, quae proxime sunt apud Platonem et in hominis naturâ secum invicem conjuncta: deinceps de *vero*, de ideis, de dialectica et caeteris disciplinis, quae ad verum assequendum adhibendae sunt: tandem de *justo*, cujus disquisitio apud Platonem et *moralem*, quam nos dicimus, *doctrinam* complectitur et *politicam* simul. Quibus adjiciendae item erunt philosophi de mundi opifice et *natura divina* sententiae, ductae illae maximam partem, certe explicandae ex disputationibus praecedentibus.

Et sic quidem, ni fallimur, ordinem sequemur, quo ipsum in philosophando progressum est Platonis ingenium. Juvenis ille Socraticus fuit et egit in Phaedro de *amore* et *pulcro*. Ad Megaricos concessit deinde et Eleaticos, quorum in disputando subtilitate captus, *verum* inquirere distin-

tinguendo studuit, scripsitque dialecticos sermones, Theaetetum, Sophistam, Politicum, caeteros. Tum vero, quod maturioris est aetatis proprium, ad vitae usum convertens studia, exploratis diligentius Aegyptiorum maximeque Pythagoreorum institutis, perfectam finxit Rempublicam, quae *boni justique* referret exemplar, et vitam contineret optimam: unde escendit tandem, Timaeo conscribendo, ad rerum divinarum disquisitionem. [1] Hac ille progressione mentem paulatim animumque explicans, eâdem scribendo illustravit *philosophiam pulcri*, *philosophiam veri*, *philosophiam justi;* nos vero, illud agentes maxime, ut sequamur philosophum, quidni pari deinde viâ et ratione procedamus?

Quod autem adhuc instituimus, ut non disputaremus cum aliis et contenderemus de philosophia Platonis, sed *induceremus* in eam lectores: idem porro erit propositum nostrum. Proficiemus e scriptis eorum, qui et ante et hac nostra aetate praeclare de Platone ejusque placitis meriti sunt: quibus quantum debeamus, laudatis identidem locis, grato animo declarabimus. Quodsi sunt in iis, qui interpretandi philosophi aliam iniverint rationem, haud defendemus datâ operâ sententiam nos-

(1) De multis Platonis dialogis, quo tempore scripti sint, non constat; sed hos, quos diximus, sic sibi invicem successisse, idoneis rationibus probavit Astius. *Platon's leb. u. schr:* p. 51 sqq.

nostram, sed suadebimus eam et commendabimus ipsa Platonicorum scriptorum auctoritate. Haec enim non citabimus solum, sed legemus, exponemus, interpretabimur, ut *formam*, quae vocatur, Platonicae philosophiae perspiciamus, tum etiam, quod maxime spectamus, per *initia* haecce, sacris illis initiemur quodammodo.

DE ANIMO

Nobilem Platonis de animo sententiam ut quodammodo assequamur, disquisitioni nostrae cum Socratica adhibenda sunt, tum Pythagorica placita. (1) Persuaserat sibi Socrates de animi humani praestantia et divinitate. Ἀλλὰ μὴν, contendit, καὶ ἀνθρώπου γε ψυχὴ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων, τοῦ θείου μετέχει. Nec minus apud eum constabat de animi immortalitate. Non ille, ait Cicero, tum hoc, tum illud, ut in plerisque, sed idem dicebat semper, animos hominum esse divinos, iisque, cum e corpore excessissent, reditum in coelum patere, optimo et justissimo cuique expe-

(1) De animo passim egit Plato: nam eo fere retulit philosophiam omnem. Classica autem loca sunt Phaedro 245 C. — Phaedone 64 C — Menone. 81 B. — Rep. 435 C. — Timaeo 30 A. 42. A. — 69 C. — Caeterum quaestiones de animi origine, partibus, immortalitate data opera deinceps tractabimus: nunc de hoc argumento universe agendum est.

peditissimum. Caeterum de pristino animi statu et migrationibus in alia deinceps et alia corpora, haud disquisivisse videtur subtilius. Alienum hoc erat ab insigni illa viri in philosophando simplicitate. Quaerere malebat, quid pium esset, quid impium, quid pulcrum, quid turpe, quid justum, quid injustum (1), quo certius semetipsum et alios emendaret. Existimavi, dicebat, φιλοσοφοῦντα με δεῖν ζῆν καὶ ἐξετάζοντα ἐμαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους. (2)

Alia fuit Pythagorae ratio. Primus hic quidem, ut ante memoravimns, *sapientis* posuit, *philosophi* assumsit nomen, quo philosophum se et Graecum probavit virum. Sed profecit idem multum ex orientali, maxime Aegyptiorum, ratione. Non ille, ut Socrates, in mediis versabatur civibus suis, tamquam unus e multis, tamquam destitutus doctrinâ, ut ab omnibus, a pueris adeo et adolescentibus disceret. Distinguebat se a caeteris cum peculiari vivendi modo, tum vestitu, quo sacerdotem referebat Aegyptium, tum doctrina quadam arcana, qua magis etiam et aliis videbatur excellere et Aegyptios imitabatur sapientes. (3) Praeterea non omnibus pariter, ut Socrates, prodesse monendo studebat, ut suum quisque expleret officium, prodessetque civitati; sed selectos habebat discipulos, quos maxime excoleret, quique cultu praestantes cae-

(1) Xen. Mem. I. 1. § 16. (2) Apol. Socr. 28 E.
(3) Locos hac de re Veterum citavit et dijudicavit Meiners. Gesch. der Wiss. Vol. I. p. 405 sqq.

caeteris, et civibus aliquando suis praeessent et civitates moribus legibusque temperarent. Ad quod item instituendum valuisse quodammodo videtur sacerdotum apud Orientales exemplum. Valere certe eo minus potuit Graecorum ratio ad civilem aequalitatem, quam Orientalium ad principum venerationem accommodata magis. Nec desunt Aegyptiae institutionis vestigia in republica Platonis, Pythagoricae rationi plane consentanea. Sed, ut mittamus illud, nec porro persequamur Socratis cum Pythagora comparationem, ex hoc Aegyptiorum fonte doctrinam de animo hausisse videtur Pythagoras. Refert Herodotus, (1) primos fuisse Aegyptios qui dicerent, animum hominis esse immortalem, post corporis vero interitum in aliud deinceps nascens animal immigrare: cumque per omnia terrestria, marina et volucria animalia circuitum fecisset, eum iterum nascentem in hominis corpus immigrare: et hunc ab eo circuitum confici trium millium annorum spatio. A quibus initiis profectus Pythagoras, philosophatus subtilius est de animorum per has migrationes emendatione, eorumque tam pristina, quam futura conditione, statuitque, nos aliunde in hanc terram migrasse, atque, ut Cicero interpretatur, quasi in mercatus quandam celebritatem ex urbe aliqua, sic in hanc vitam ex alia vita et natura profectos (2).

Pythagorica non minus, quam Socratica, disci-

pli-

(1) II. 123. (2) Tusc. V. 3.

plina animum advertit tenuitque Platonis. Hac incensus est acerrimo veritatis virtutisque studio, illâ adductus videtur ad sublimes, quas prodidit, de animo sententias. Itaque Socratem in dialogis fere omnibus disputantem induxit; sed eidem Socrati in iisdem sermonibus multa subinde tribuit, quae non ipsi, sed sive Pythagorae sive Pythagoreis erant propria. Qualis est celebratissima illa de animo disputatio, quam in Phaedone habuisse fingitur Socrates. „ Vetus, inquit, sermo est, animos hominum hinc profectos in orco esse, rursusque huc venire. (1) Quicumque enim sic corpore exierunt, ut polluti ejus contagione, pravis etiamnunc ducantur appetitibus, libidinibus, studiis, reverti quaerunt unde discesserunt. Quo fit, ut eorum umbrae et imagines per sepulcra fere et monumenta vagentur. Induunt igitur alia sive hominum sive animalium corpora, quae maxime eorum studiis conveniant. In asinos migrant libidinosi, in lupos tyrannici, sedatiores in apes, vespas, formicas vel in similis indolis homines. Ad Deos vero transire nemini licet, quin ab omni corporis labe immunis sit et purus. (2)

Sed ut occurrit in his omnibus Pythagorica de animorum migratione sententia: ita, quod nos non latere oportet, quamquam negligitur a multis, dominatur in iisdem germana illa philosophandi ratio, quam Platoni maxime propriam fuisse diximus.

(1) Phaedone 70. C. (2) Eod. 81 B. Cf. Tim. 42 B. C.

mus. De Pythagorae effato poenas luunt animi pro commissis flagitiis. Quae sententia obtinet universe in fragmentis Pythagoreorum, in primis Empedoclis. Is, teste Plutarcho [1], in ipso philosophiae prooemio, si quis daemonum, pronunciat, *peccato et caede membra polluerit*, fato jubetur per triginta annorum millia oberrare, beatorum concilio exclusus:

Ἔστ τ' Ἀνάγκης χρῆμα, θεῶν ψήφισμα παλαιὸν
εὖτέ τις ἀμπλακίῃσι φόνῳ φίλα γυῖα μιήνῃ,
δαίμονες οἵ τε μακραίωνος λελόγχασι βίοιο·
τρίς μιν μυρίας ὥρας ἀπὸ μακάρων ἀλάλησθαι. [2]

Unde animorum post mortem supplicia, quibus expiant scelera et purgantur, ducta illa ex Pythagorae disciplina et celebrata a Virgilio:

Ergo exercentur poenis, veterumque malorum
Supplicia expendunt. Aliae panduntur inanis
Suspensae ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni. —
Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumque relinquit
Aetherium sensum atque aurai simplicis ignem. [3]

Et quadrat haec doctrina sacerdotum in Aegypto rationi, a quibus profecta est. Hominum spectat castigationem, religionis usurpat auctoritatem, sacerdotum severitatem habet et quasi vocem refert

(1) *περὶ φυγῆς* 607. C. (2) Cf. Plut. de Is. et Os. Vol. II. 34. C. et alias Emped. sententias apud Wyttenb. disp. de immort. animi. Opusc. Vol. II. p. 528. (3) Aen. VI. 739.

fert. Sed Socrates apud Platonem sic disputat, ut *philosophum* nobis audire, non sacerdotem videamur. Supplicia memorat, quibus mortuorum afficiuntur animi; sed malum habet gravissimum, cujus animi sibimet ipsi auctores sunt, falsa opinari, vera ignorare: sic enim eos quid vere sit pulcrum, vere sit bonum et justum, non videre, prava vero persequi specie deceptos, iisque se reddere similes: quae maxima est poena. (1) Contaminari dicit animum pravis libidinibus, ut morum censores omni tempore pronunciarunt: sed subjungit idem, his animum impediri potissimum, quominus veram cernat virtutem, seque ipsum ad ejus exemplum emendet. De moribus loquitur et vita bene instituenda, sed hortatur in primis, ut verum studeamus cognoscere: hoc enim cognito, sponte nos videre quid expetendum sit, quid fugiendum. Illa sacerdotibus, haec philosophis sunt propria. Nam sacerdotes eos vocare impuros solebant, qui suis praeceptis haud obtemperarent: praecipiebant autem ea, quae divinitus existimabantur vera et justa: sed philosophiae est *inquirere*, quid verum sit, quid justum, nec quidquam habet antiquius, quam inquirendi verique assequendi summovere impedimenta. Sunt autem illa in primis sensus, voluptates, dolores, timores. His remotis, animus in suam se vindicat libertatem, ul-

(1) Theaet. 176 D.

ultro tendit ad verum et justum, purus sit et sincerus.

Praesentem animi conditionem sic informabant Pythagorei, ut corpore eum inclusum perhiberent, tamquam carcere quodam.

Hinc metuunt cupiuntque, dolent gaudentque, neque auras
Dispiciunt, clausae tenebris et carcere coeco (1)

Sumus nos, ait Cicero, item Pythagoreos secutus, sumus in his inclusi compagibus corporis, et munere quodam necessitatis et gravi opere fungimur. (2) Similiter Plato animum dicit vinctum esse in corpore, eique veluti conglutinatum (3): singulas voluptates, singulos dolores quasi clavos esse, quibus animus corpori affigatur et connectatur. (4) Sed addit hisce, ita fieri ut animus veritatem non per se ipse, sed per hunc carcerem consideret, atque in summa versetur rerum ignorantia. Ἀναγκαζομένην δὲ, ὥσπερ δι' εἱργμοῦ, διὰ τουτοῦ σκοπεῖσθαι τὰ ὄντα, ἀλλὰ μὴ αὐτὴν δι' αὐτῆς καὶ ἐν πάσῃ ἀμαθίᾳ καλινδουμένην. (5) Et vero in Platonica comparatione, ad animum his vinculis liberandum principes partes tribuuntur *philosophiae* i. e, veri studio, veri disciplinae. Haec, inquit, animum suscipiens tam misere affectum, leniter eum commonet et solvere conatur, ostendens, fallacem esse

(1) Aen. VI. 733. (2) Senect. c. 21. (3) Phaedone p. 82 E. (4) Eodem p. 83. D. V. Wyttenb. ad h. l. et ad Plut. de S. N. V. p. (5) Eod. 82 E.

se oculorum, fallacem aurium caeterorumque sensuum perceptionem: suadens, ut discedat ab hisce, quatenus iis uti non debeat necessario, hortansque, ut se revocet in se ipsum et recolligat, neque ulli fidem habeat praeterquam sibimetipsi, si quid ipsum per se ipse per se perceperit: quaecunque vero per alia consideraverit, quae in aliis alia sunt, horum nihil existimet verum: haec autem esse, quae oculis sensibusque patent, quod autem ipsa cernit, solâ mente percipi. (1) Itaque abstinet philosophi animus voluptatibus, cupiditatibus et quoad ejus fieri potest, omni affectu, id in primis cavens, ne de sensuum judicio res dijudicans, quod his placet, verum, quod displicet, falsum habeat.

Omnino ad virtutem vitaeque sanctitatem adducit philosophia Platonis; sed sanctitas illa non est anachoretarum, sed *philosophorum*, qui *sapientiae* student. Quod studium non hujus vitae terminis definit, sed futurae in primis vitae proprium existimat. Philosophos inducit sic secum invicem disputantes: quamdiu in corpore versabimur, commixtusque erit hoc malo et pollutus animus noster, numquam nullo modo assequi nobis licebit, quod expetimus. *Φαμὲν δὲ τοῦτο εἶναι τὸ ἀληθές.* *Hoc autem esse dicimus verum.* (2) Mori iccirco cupiunt: tum enim, inquiunt, puri immunesque sensuum corporisque dementiae, cum talibus, ut con-

(1) Phaedone p. 83 A. (2) Eod. p. 66 B.

consentaneum est, erimus, *καὶ γνωσόμεθα δι' ἡμῶν αὐτῶν πᾶν τὸ εἰλικρινές· τοῦτο δ' ἐςὶν ἴσως τὸ ἀληθές. Ipsique per nometipsos omne cognoscemus purum et sincerum: id autem esse verum videtur.* Impuro enim purum attingere non licitum sit. [1] Itaque Plato futurae vitae felicitatem facultate potissimum cerni censet *ipsius veri* spectandi. Animus si purus e corpore discedit, nihil ex eo secum trahens, quocum quippe in vita nullum lubens commercium habuerit, sed fugerit illud, seque ipsum in se collegerit, utpote huic semper rei studens: — id autem nihil aliud est, quam recte philosophari — sic igitur se habens animus corpusque relinquens, ad istud procedit, quod ipsi est simile nec potest videri, divinum, immortale, sapiens: quo ut pervenerit, licebit illi beato esse, errore, inscitia, metu, feris amoribus caeterisque malis humanis liberato, utque de initiatis dicitur, re vera per subsequens tempus omne cum Diis vivet. [2] Unde ductum explicandumque est Ciceronis illud, quod ante ex Hortensio attulimus: sic existimandum est, quo magis animi fuerint semper in cursu, id est, in ratione et investigandi cupiditate — hoc illis faciliorem adscensum et reditum in coelum fore. [3] Imo vero *sola* naturae cognitione et scientiâ tam hominum post mortem, quam Deorum constare beatitudinem, in eodem

(1) Phaedone p. 67 A. (2) Eod. 80 E. (3) Fragm. p. 1098. Ed. Ern.

dem opere contendit Cicero: si nobis, cum ex hac vita migraverimus, in beatorum insulis, immortale aevum, ut fabulae ferunt, degere liceret, quid opus esset eloquentiâ, cum judicia nulla fierent? aut ipsis etiam virtutibus? nec enim fortitudinis indigeremus, nullo proposito aut labore, aut periculo: nec justitia, cum esset nihil, quod appeteretur alieni: nec temperantia, quae regeret eas, quae nullae essent, libidines: ne prudentia quidem egeremus, nullo dilectu proposito bonorum et malorum. *Una essemus beati cognitione naturae et scientia, quae sola est etiam Deorum vita laudanda.* (1)

Quo magis haec placita ex ipsa Platonis mente perceperimus, eo plenius intelligemus illa, quae de pristino animi et puro statu in Phaedro pronunciavit. Sed eo priusquam transeamus, hanc etiam philosophi attendamus de indole nostra et naturâ sententiam.

Nil homo possidet animo divinius. *Πάντων γὰρ τῶν αὑτοῦ κτημάτων μετὰ θεοὺς ψυχὴ θειότατον.* (2) Verum, qualis ille sit, si cognoscere velimus, haud intueri eum oportet pollutum inquinatumque corporis communione et caeteris malis; sed, ut naturâ se habet, purum et sincerum, talem nos decet eum discernere ratione et perspicere. Qui Glaucum marinum vident, haud possunt illi ex praesente specie, antiquam ejus naturam assequi: nam

(1) Fragm. p. 1094. Ed. Ern. (2) De Legg. V. init.

nam corporis partes aliae sunt fractae, aliae contritae, cunctae undis fluctibusque corruptae: adhaerescunt item aliena illis, conchylia, alga, lapides, quo fit, ut cuivis ferae, quam sibimetipsi, similior sit. Οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν ἡμεῖς θεώμεθα διακειμένην ὑπὸ μυρίων κακῶν. (1) *Pari et nos conditione animum nunc conspicimus, infinitis affectum malis.* Hac conparatione Plato praesentem declarat animi statum, quo magis auguremur inde, quae olim ejus conditio fuerit, quae deinceps sit futura. Quod ex indole ejus et naturali studio efficit. Nam pergit deinceps Socrates: ἀλλὰ δεῖ, ὦ Γλαύκων, ἐκεῖσε βλέπειν. Ποῖ; ἦ δ' ὅς. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν αὐτῆς, καὶ ἐννοεῖν ὧν ἅπτεται καὶ οἵων ἐφίεται ὁμιλιῶν, ὡς ξυγγενὴς οὖσα τῷ τε θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ ἀεὶ ὄντι, καὶ οἵα ἂν γένοιτο τῷ τοιούτῳ πᾶσα ἐπισπομένη· καὶ ὑπὸ ταύτης τῆς ὁρμῆς ἐκκομισθεῖσα ἐκ τοῦ πόντου ἐν ᾧ νῦν ἐςι, καὶ περικρουσθεῖσα πέτρας τε καὶ ὄςρεα, ἃ νῦν αὐτῇ, ἅτε γῆν ἑςιωμένῃ, γεηρὰ καὶ πετρώδη πολλὰ καὶ ἄγρια περιπέφυκεν ὑπὸ τῶν εὐδαιμόνων λεγομένων ἑςιάσεων. *Sed illuc, o Glauco, oculos convertere debemus. Insitum animo studium, insita nobis spectanda est ejus philosophia. Animadvertere oportet, quae expetat, quae amplectatur, quibusdum jungi gestiat, ut divino et immortali et sempiterno cognatus, et qualis aliquando fieret, si totus omnique nisu illa persequeretur et hoc impetu e mari emergeret, in* quo

(1) Rep. X. 611 D.

quo nunc agitatur. excussis lapidibus et conchyliis, quae nunc ei, quippe terrenis nutrito rebus, terrena et petrosa et agrestia circum circa inhaerescunt, aut propter beatas quae dicuntur, epulationes: καὶ τοτ' ἂν τις ἴδῃ αὐτῆς τὴν ἀληθῆ φύσιν. Tum demum quis cernat veram ejus naturam. (1)

Praeclaram autem hanc animi indolem in Phaedro potissimum celebravit Plato, quo pristinam ejus conditionem illustri oratione descripsit. Quam sane descriptionem haud temere dicamus exordium esse sublime et quasi προοίμιον universae philosophiae Platonicae. Nec sane quid fingi poterat, quod excelso philosophi proposito aptius esset et convenientius. Nam cum statueret, animos hominum ex alia quadam vita in haec corpora migrasse, tribueretque philosophiae gravissimum munus, ut eos restitueret in pristinam conditionem, conditionis illius perfectae perfectum adumbrandum erat exemplar, quod intuentes philosophi, in eoque penitus defixi, ad ejus similitudinem et semetipsos et alios informarent.

Hanc autem beatae vitae descriptionem, poeticam simul et philosopham, qui assequi et percipere totam studet, ipsum legat Platonem. Nam exprimi penitus nec alio potest modo, nec vero aliâ linguâ. Nos illud agemus unice, quod interpretis videtur munus postulare, ut primum explicemus eam,

(1) Rep. X. 611 B.

eam, i. e., partes ejus implicitas quasi evolvamus, tum singulas has partes singulatim ex antiquae cum poeseos, tum philosophiae, ratione illustremus.

Omnis animus sempiternus est: nec habuit principium, nec finem habebit. Nam cum id sit aeternum, quod a se ipso movetur, quis est, qui hanc naturam animis esse tributam neget? Inanimum est enim omne, quod pulsu agitur externo: quod autem animal est, id motu cietur interiore et suo. Nam haec est natura propria animi atque vis: quae si est una ex omnibus quae sese moveat, neque nata est certe et aeterna est. (1) Et haec quidem satis de immortalitate animi: de ejus vero forma ita dicendum. Qualis sit, enarrationis esse longae et divinae, cui autem sit similis, humanae et brevioris. Hac igitur nos usi, comparemus eum equorum jugo alatorum, quos gubernet moderetur que auriga. Sed primum de Deorum, tum de hominum disseramus animis.

Ita beatissimi sunt Dii immortales, ut facillime saepissimeque adspiciunt ipsum verum in loco supra coelum evecto: cujus beatitudinis participes aliquando fuerunt animi humani. Locum illum ὑπερουράνιον nec quisquam adhuc celebravit poetarum nostrorum, nec unquam pro dignitate celebraturus est

(1) Locum in Phaedro 245 C. sic vertit Cicero Tusc. I. 23. et in somn. Scip. Explicuit eum Muret. Heind. et Ast. ad Phaedr. l. l.

est. Tenet hunc locum ἡ ἀχρωματός τε καὶ ἀσχημάτιςος καὶ ἀναφὴς οὐσία ὄντως οὖσα, id quod vere est nec colorem aut formam habet nec tactu percipitur, sed ab unâ conspici mente potest; quae aurigae instar animum gubernat: illic hoc adest una cum vera scientia. Hanc spectans οὐσίαν ὄντως οὖσαν cum Dei intelligentia, quae mente pura et scientiâ vertitur, tum animi cujusque acies, quae huic rei par sit futura, et placida fruitur voluptate, et hoc veri spectaculo alitur atque exhilaratur, quamdiu coeli vertigine in circulum vertitur. In hoc autem circuitu ipsam contemplatur justitiam, temperantiam ipsam, ipsam omnino scientiam, non quae nata aliquando est, aut quae alia est in aliis eorum, quae nunc *esse* dicimus; sed quae in eo obtinet, quod vere est, ὅ ἐςιν ὂν ὄντως: hanc igitur scientiam et caetera pariter omnia, quae vere sunt, contemplatus animus, iisque nutritus ac pastus, recipiens se rursus intra coelum, domum redit. Postquam autem rediit, equos auriga ad praesepe sistens, ambrosiam iis projicit et nectar insuper potandum praebet. Et haec quidem est Deorum vita. (1)

Iter autem illud coeleste ad ipsum contemplandum verum, cum certis instituitur temporibus, tum hunc in modum. Magnus in coelo dux Jupiter, alatum citans currum, primum incedit, ordinans omnia et providenter disponens. Hunc sequitur

(1) Phaedr. 247 C. D. E.

tur exercitus Deorum et Daemonum, in undecim partes distributus. Manet enim Vesta in Deorum domicilio sola. Caeteri vero, qui in duodecim Deorum numero censentur, suum quisque agmen ducunt. Multae sunt intra coelum cursitationes, multa beataque spectacula, quo Deorum genus beatorum vertitur, suum quisque munus peragens; sequitur autem illos quicunque et vult et potest: nam livor a choro Deorum procul remotus est. Quando vero ad dapes et convivia procedunt, arduum conscendunt locum ad summum coeli verticem: quo postquam pervenerunt, extra progressae in coeli dorso subsistunt: subsistentis autem coeli conversione convertuntur, et spectant quae extra sunt in loco quem descripsimus, ὑπερουράνιῳ.(1)

Nullus est humanus animus, quin huic agmini Deorum interfuerit aliquando et verum spectare in coeli vertice tentaverit: caeteroquin in hoc corpus non venisset. Sed humanorum conditio animorum longe alia est, quam divinorum. Hi enim et aurigam habent prudentem et equos freno obtemperantes: illis vero alter equus est docilis, alter aegre coërcetur. Itaque ut in locum venerunt arduum, aegre processerunt. Nam equus pravitatis particeps deorsum prae pondere ruebat, ad terram vergens, nisi bene esset ab auriga doctus et cohibitus. Qui animus optime et secutus est Deum suum et imitatus

(1) Phaedr. 246 E. 247. A. B.

tus, extulit ille in sublimem trans coelum locum aurigae caput et una cum coeli conversione conversus est, quamquam turbatus equis et vix τὰ ὄντα contemplatus. Alius autem modo extulit caput, modo submisit, et, ferocientibus equis, partim quid vidit, partim non vidit. Caeteri vero appetentes quidem omnes superiora, sequebantur, sed frustra contendentes, submersi circumferebantur, calcantes se invicem et incumbentes, alii alios praevertere proruendo conantes. Hic igitur tumultus et certamen et sudor extremus, ubi vitio aurigarum multi claudicarunt, multi multas pennas confregerunt, omnes, gravi exantlato labore, veri expertes discesserunt quod spectatum iverant, proque vero, opinione usi sunt alimento. Unde autem tantum illud studium campum videndi veritatis, ubinam sit? Scilicet ex illo prato unice petitur, quo optima sit nutrienda animi pars, quaeque animum elevant alae, hoc aluntur. (1)

Etenim, ut Deorum animi, sic hominum aliquando alis fuerunt instructi. His in altum sublati ac sustentati, eo escendebant, ubi Deorum habitat genus. Nam alae omnium maxime divinae sunt naturae; (2) τὸ δὲ θεῖον καλὸν, σοφὸν, ἀγαθὸν καὶ πᾶν ὅ τι τοιοῦτο· *divinum autem est pulcrum, sapiens, bonum et quidquid est hujusmodi:* his aluntur et corroborantur animorum alae, turpi vero et malo et contrariis omnibus infringuntur et per-

(1) Phaedr. 247. 248 (2) Eod. 246 D.

pereunt. Fractis igitur alis in illa contentione ad verum spectandum, lapsi sunt animi in terram, terrenumque induerunt corpus, alii vero aliud, quique plurima viderunt, in eos migrarunt qui postea nati sunt sive φιλοσόφοι, sive φιλοκαλοί, sive μουσικοί.(1)

Talis est descriptio Platonica beatae vitae, quam gustarunt hominum animi, antequam corpoream hanc naturam induerunt. Continentur et alia item multa et sublimia, in primis, quae vis sit amoris et pulcri ad reducendum animum ex praesente hac conditione in pristinam illam beatitudinem. Sed in ipsa explicanda philosophia Platonis, sponte nos illa et adducemus deinceps et interpretabimur. Nunc vero ad illustranda quae attulimus, nonnihil ex poesi antiqua et philosophia adhibeamus. Et primum quidem hoc animadvertendum.

Innata est homini perfecti cupido, cui cum non conveniat praesentis temporis conditio, fingere illud solet ingenio, et pristino cuidam et remotissimo aevo tribuere. Itaque auream humani generis aetatem certatim celebrarunt omnis aevi et loci poetae: idemque fecerunt philosophi, sed dispari utrique et modo et consilio. Illi ut semetipsos aliosque delectarent perfecta felicitatis specie, tempus fingebant, quo

Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos sine semine flores: —
Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant.(2)

Phi-

(1) Phaedr. 248 D. (2) Ovid. Metam. I. 107.

Philosophi vero aliam appetentes, quam caeteri solent, felicitatem, in perfecta pariter conditione, omnia tribuebant menti, sensibus corporique nihil. Itaque Plato acerrimo ductus philosophiae veritatisque studio, beatam adumbravit animorum in prisca quadam vita conditionem, ejusmodi illam, ut integrâ purâque fruerentur veri contemplatione.

Diis tribuebant antiqui, quod ipsis videbatur summum et perfectum. Apud Homerum convivia celebrant Dii hilaritate summâ, quam alunt Apollinis cantus et chori Musarum, excitat autem nectar in primis, quod singulis administrat sive Hebe sive Ganymedes. Sed in hac Platonica divinae felicitatis descriptione, nectar quidem occurrit, sed equis praebetur Deorum una cum ambrosia, quando itinere fatigati praesepibus adstant: ipsos vero Deos nec cantus, nec chori, nec vero nectar aut ambrosia demulcent aut exhilarant, sed unum tenet veritatis spectaculum, quod spectantes voluptate fruuntur, quae sola dici divina potest. Haec aurea aetas est philosophorum.

Quod autem ad ipsam attinet fabulam, facile intelligimus, totam hanc animorum et coelestis itineris imaginem, a solis ambitu ductam esse, qualem hunc informaverant poetae Graeci. Phoebum hi finxerant sedentem in curru et equos illos ignivomos pennisque levatos agentem, coelum conscendere quotidie et totum transire. (1)

ἀκ-

(1) Ovid. Metam. II. 159.

ἀκτὶς ἀελίου πολύσκοπε —
ἐπισκότειον ἀτραπὸν ἐσσαμένα γ'
ἐλαύνεις τι νεώτερον, ἢ πάρος.
ἀλλά σὲ, πρὸς Διὸς,
Ἵππους θοὰς, ἱκετεύω,
ἀπήμον' ἐς ὄλβον τινὰ
τράποιο Θήβαις. (1)

quem Pindari locum et alios hujus poetae in Solem hymnos, fontes existimat Dionys. Hal., e quibus sua hauserit Plato. Pari sublimitate Euripides: (2)

ὦ τὴν ἐν ἄστροις οὐρανοῦ τέμνων ὁδὸν
καὶ χρυσοκολλήτοισιν ἐμβεβὼς δίφροις
Ἥλιε, θοαῖς ἵπποισιν εἱλίσσων φλόγα.

idemque in deperdita tragoedia *Phaëthonte* in primis illa ornasse videtur. E prologo haec servata sunt. (3)

ἣν ἐκ τεθρίππων ἁρμάτων πρώτην
Ἥλιος ἀνίσχων χρυσέᾳ βώλῳ φλέγει.

E quibus et similibus proficiens Ovidius, admirabili arte iter descripsit Solis. Simile est hoc iter Jovis caeterorumque Deorum excellentium, quos eâdem specie sequuntur animi humani. Escendunt hi item in coelum certis temporibus, ut Phoebus, non singulis diebus, sed anno quoque ter millesimo, et spectaculo illic fruuntur magnificentissimo. In quibus describendis, philosophos item

(1) Dion. Hal. de admirab. vi dic. in Demosth. c. 7. Vol. VI. p. 972. Ed. Reisk. Pind. Vol. III. p. 59. Ed. Heyn. (2) Phoen. init. (3) V. Valck. Diatr. p. 31.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] imitaretur. [illegible] [illegible] [illegible] Empedoclis [illegible] Parmenidis fragmentis quae [illegible] [illegible] [illegible] currusque [illegible], [illegible] animus [illegible]. Sed alias [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] imagines [illegible]. Ne dicam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] summus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: aurigationem animi [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] apud Homerum aurigae. Nec vero [illegible] est [illegible] [illegible] fit et [illegible] [illegible]. Deos sequuntur animi et student imitari, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] suos, quasi choros cum Diis celebrantes in sacris hisce omnium augustissimis; quin etiam initiantur mysteriis animi verum intuendo, quaeque illic viderunt ἐποπτικά, eorum in hac vita etiamnunc sunt memores. Εἶδόν τε καὶ ἐτελοῦντο τελετῶν ἣν θέμις λέγειν μακαριωτάτην ἣν ὠργιάζομεν ὁλόκληροι μὲν αὐτοὶ ὄντες καὶ ἀπαθεῖς κακῶν, ὅσα ἡμᾶς ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ ὑπέμενεν· ὁλόκληρα δὲ καὶ ἁπλᾶ καὶ ἀτρεμῆ καὶ εὐδαίμονα φάσματα μυούμενοί τε καὶ ἐποπτεύοντες ἐν αὐγῇ καθαρᾷ καθαροὶ ὄντες. (2) Sic plena est pulcerrima descriptio poeticarum imaginum; sed adaptantur haec mirabiliter gravissimis philosophi placitis. Haud enim is temere fingendo evolavit incertoque vagatus est, ut splendida quaeque persequeretur, assequeretur inania. Haec ratio fuit posterioris aevi philosophorum. Plato vero quaecumque vel ipse finxit subli-

(1) Loca apposuit Ast. ad Phaedr. p. 291.
(2) Phaedr. 250 C.

sublimia, vel ficta ab aliis illustravit ornavitque, haec omnia adhibuit ad veri disquisitionem, quo magis illustraret sententiam suam. Unde lumen Platonicae philosophiae, quod omni aevo advertit philosophos. Nec alio spectat sublimis, quem adumbravimus, in Phaedro μῦθος. Refertur ille totus ad explicanda evidentius, quae de homine sentiebat, deque ejus et pristino statu et praesente conditione ac futura. Et vero quae diligenter deinde exposuit de scientia et opinione, de recordatione et disciplina, de animi omnino natura et tribus ejus partibus *ratione*, *ira*, *cupiditatibus*, qui locus late patet in omni ejus philosophia, inprimis morali et politica, mirifice haec omnia palmario hoc μύθῳ illustrantur.

Et sic quidem ad finem pervenimus sublimis prooemii, quod scriptis suis totique philosophiae tamquam τηλαυγὲς πρόσωπον, praeposuit Plato. Aperuit hoc nobis quasi novum quendam mundum, in quo veritas lucet, lucet pulcrum, bonum, justum, lucent exempla eorum omnium, quorum in his terris inania cernimus et falsa simulacra. Huc autem qua ratione escendendum sit homini, ipsa nos deinceps philosophia docebit, et primum quidem, quam nunc sumus expositur, *philosophia pulcri*.

PHI-

PHILOSOPHIA PULCRI

SIVE

DE AMORE.

Spiritus intus alit.

Aditus ad philosophiam sic multis videtur difficilis et molestus, ut vix eam ingressi, vel haereant subinde aegerrimeque progrediantur, vel continuo reditum parent. Quod non mirum est in hodierna et disciplinarum methodo et philosophiae conditione. Contineri haec praesertim videtur metaphysicâ, e cujus principiis explicandae maximam partem sint logica, ethica, ipsa etiam, quae nunc vocatur, aesthetica. Institutionis autem hujusmodi est ratio, ut juvenes, vix degustatis poeseos et literarum initiis, continuo ad metaphysicam illam sive ipsam sive ejus principia adducantur, quae sane disciplina et est et habetur disciplinarum omnium longe difficillima. Quidni igitur philosophiam rem habeant, gratissimam forte

aliis

aliis et pulcerrimam, sed sibi ingratam, quippe suo captu majorem? Quo magis admiramur eos, qui in tradenda philosophia hisce non impediuntur difficultatibus, sed sive ingenio, sive Veterum lectione facile eas superant.

Non ita se habet philosophia Platonis: nec absterret in ipso aditu, et progressu magis deinceps magisque placet. Quod ipsi jam, ni fallor, hoc loco experimur. Nam in mediâ illâ jam dudum versamur, nec fuit tamen, quod sive difficultate sive jejunitate nos magnopere rejiceret. Quodsi de progressu quaeris: noli dubitare: respondebit ille principio, imo, argumentorum suavitate, praestabit etiam. Nam exploratâ philosophi de animo sententiâ, gravi sane illâ et excelsâ, hinc nobis jam deinceps, tamquam a sublimi quodam ὁρμητηρίῳ, in amoenissimum descendendum est locum de *amore et amoris disciplina*, quo maxime apud Platonem continetur philosophia pulcri. [1].

Sci-

(1) De *amore* principes sunt Platonis loci in Phaedro et Symp. quos aetatis suae ratione explicuit Ficinus in in comm. ad Symp. et Opp. Vol. II. p. 289. De *enthusiasmo* amoris V. Hansch. de enthusiasmo Platonico. Lips. 1716. Cf. Ficin. Ep. L. I. p. 598. Locum de *pulcro* cum his dialogis tractavit Plato, tum Hipp. maj. ac Philebo. Sed Philebus proprie ad ideam boni refertur ac nobis in *philosophia justi* memorabitur. Praeclare de eo egerunt Böckh. in Philolao et Stallbaum in edit. Sententiam Platonis de pulcro explicuit Tenneman Syst. Vol. IV. p. 263. Scripta Veterum de hoc argumento, ut Isocratis, Dionis Chrys., Luciani, Plotini, Procli accurate recensuit Creuzerus ad Plot. de pulcritudine cum in Praep. tum in comment. De *artibus*, maxime de musica egit Plato in primis Rep. III. X. Legg.

II.

Scilicet non haec fuit Platonis vita, ut ab ineunte aetate in scholis delitesceret metaphysicorum, rebusque obscuris et intricatis definiendo argumentandoque enodandis studeret. Puer poesin tractavit, tantoque ductus est pulcerrimae artis amore, ut carmina sponte funderet et Musis videretur per totam vitam operaturus. Accessit deinde ad philosophiam: quo eum Socrates adducebat et multo etiam magis ipsius natura: nam inerat ejus menti philosophia quaedam. Sed ita ei studuit, ut legeret simul poetas omnis aevi celeberrimos, Homerum, Hesiodum, Pindarum, illos praesertim, quorum carmina philosophiae essent plena, Parmenidem, Pythagoreos, tum Tragicos, Comicos, tum item Eroticos, Anacreontem, Sapphonem: quorum lectione imbutus quum ad scribendum se daret, sponte exhilarabat scripta sua venustatis quodam et poeseos colore. Sed studium hoc et poeseos et poetarum eam vim habuit in viri philosophiam, ut haec videretur ab ip-

II. VII. V. Den Tex disp. de vi musices ad excol. hominem e sent. Plat. Traj. ad Rh. 1816. De *choris* ex sententia Platonis egit Bax. disp. de naturae simplicitate in Eurip. Oreste Traj. ad Rh. 1816. Cf. L. G. Pareau, Lucius l. navigantes in Annal. Acad. Rhenotr. 1819 - 1820. De *disciplina amoris* (περὶ τῆς ἐρωτικῆς) scripserunt Plotinus, Olymp. Proclus. l. l., tum Maxim. Tyr. diss. XXIV - XXVII. Ed. Reisk. et Plutarch. in Amatorio, qui omnium maxime videtur sententiam Platonis et cepisse et expresisse. V. Intpp. ad Phaedr. et Symp. et Reynders Diatr. in Symp. Ad hodierni aevi captum exposuerunt eam cum alii, tum maxime Fr. W. B. Von Ramdohr Venus Urania. Lips. 1798.

ipsis Musis Gratiisque profecta. Nam de iis quaerebat studiosissime, quae maxime essent a poetis celebrata: de amore in primis et rebus amatoriis: argumento sane Socratico et philosopho, sed ab umbra scholarum, si quod aliud, alienissimo.

De Amore.

Sententia Platonis de amore sic omni tempore celebrata est, ut vim nacta sit proverbii et nemo non loquatur de *amore Platonico.* Sed eamdem, ut fit, pro suo quisque sensu et judicio cum accepit aliter, tum judicavit. Acceperunt hunc amorem poetae, in primis Itali, de mirâ illâ animorum conjunctione, quae amatae intercedit cum amatore, et utrumque in regiones coelestes extollit: ac profecerunt inde Dantes Aligerius ad Beatricem, Petrarcha ad Lauram, alii ad alias celebrandas divini pectoris foeminas. Philosophi vero, si ab Italis discesseris qui faciliores fere fuerunt, ut nonnulli etiam alii, philosophi igitur plerique rem habuerunt poeticam amorem istum Platonicum, sed philosophiâ indignum: esse enim aptum forte alii cuidam mundo, quem ignoramus, sed huic, in quo vivimus et agimus, haud consentaneum. Quod judicium praeter philosophos, alii etiam pronunciare solent, qui nec dicuntur philosophi, nec sunt. Sed exstiterunt item, qui rem serio judicarent, turpem eam censerent et moribus noxiam, Plato-

 nem

nem reprehenderent, calumniarentur, nec ipsius parcerent Socratis virtuti. [1] Quorum sane omnium nobis ratio habenda erit in hisce disquisitionibus; sed in primis eorum, qui tam inique de Socrate et Platone judicarunt, imo vero sententiam iis obtruserunt, ipsorum placitis propositisque plane contrariam. Sed ut quisque de his omnibus ipse judicet, non ab aliena pendeat opinione, unum alterumque percurramus Platonis dialogum: et primum quidem illum, qui Phaedri nomine inscribitur et locum jam nobis suppeditavit de vita beata. Capiet nos continuo generosa Phaedri indoles cum Socrate confabulantis suavissime, tum Socratis nos capiet, imo movebit in turpem amorem oratio. Sed rem ab exordio inde exponamus.

Sermonem a Lysia acceperat Phaedrus, quo contenderat ille, amanti non gratificandum esse, sed ei, qui non amaret: hunc enim sedatum esse et placidum, illum vero vehementibus agitari studiis. Quem ut acceperat, urbe egreditur, ut solus ambulans meditaretur eum studiose. Nam oratorum omnium Lysiam admirabatur maxime, quo non putabat disertius posse quemquam et ornatius dicere. Ambulanti autem et meditanti, ecce! obvius est ei Socrates, qui penitus cognoscens juvenem, ut nomen audivit Lysiae, perspicit continuo, quid intus agitet animo, rogatque eum, ut secum communicet pulcerrimum scilicet il-

(1) V. Gesneri *Socrates sanctus paederasta* in comm. Gött. ed. item Traj. ad Rh. 1769.

illum et disertissimum Lysiae sermonem. Phaedrus primum recusare, ut mos fert juventutis, quo nempe magis instaret rogando Socrates: deinceps peragere lubenter, quippe intus animo gaudens, posse se nunc Lysiae celebrare eloquentiam et vero suam item ostendere: tum ambo procedere et locum exquirere, ubi alter legeret, audiret Lysiamque admiraretur alter: invenire autem longe amoenissimum in Ilissi ripâ sub platano patulis diffusâ ramis. Ibi jam Phaedrus sermonem recitat singularis plane argumenti, et ipsum singularem, multa arte confectum, verborum dictionumque varietate insignem, sed hanc ipsam ob caussam mirabiliter placentem juveni. (1) Qui ut finem fecit le-

(1) In hoc sermone desiderat Taylorus Oratoris Lysiae dicendi genus, in vita Lysiae p. 59: quamobrem alii eum Lysiae tribuendum censebat. Hoc quam ineptum sit, satis demonstravit Wyttenb. ad Plutarch. de aud. phil. p. 340 Cf. Heindorf. et Ast. ad Phaedr. h. l. et Groen. Prosopogr. Plat. p. 113. Nobis animadvertendum videtur, non *orationem* Lysiae in amorem, sed *dialogum* a Platone significari. Γέγραφε γὰρ ὁ Λυσίας πειρώμενόν τινα τῶν καλῶν, οὐχ ὑπὸ ἐραςοῦ δὲ. 227 C. Quo intelligitur dramatica forma. Sed hanc formam plane prodit cum initium sermonis: περὶ τῶν ἐμῶν πραγμάτων ἐπίςασαι — 230 E.: tum finis: ἐγὼ μὲν οὖν ἱκανά μοι νομίζω τὰ εἰρημένα· εἰ δέ τι σὺ ὑποθῇς, ἡγούμενος παραλελεῖφθαι, ἐρώτα. 234 C. Jam vero ejusdem scriptoris in dialogo aliam esse plane, quam in oratione, dicendi rationem, nemo est, qui non sponte videat. Caeterum hunc Lysiae sermonem, si non totum finxerit pro more suo Plato, quod nolim affirmare, certe ad propositum suum plane accommodasse videtur.

legendi, quid tibi tandem, Socrates, inquit, de hoc sermone videtur? Nonne mirum in modum placet? Obstupui plane, respondet ille, praesertem vero Te adspiciens. Nam videbaris mihi inter legendum exsultare prorsus. Adspiciens igitur Te et secutus, una tecum, divinum caput, bacchatus sum. Hic Phaedrus suspicari, illudere ipsi Socratem: quaerere autem serio, putaretne, Graecorum aliquem ullo tempore de una re tot ac tanta dixisse. Socrates vero memorare poetas multos et poetrias et alios item scriptores, qui de amore scripsissent: quorum, inquit, pectus habens plenum, sentio me posse praeter haecce alia item dicere, nec pejora. Tum Phaedrus, hoc, inquit, praeclare dixisti, generosissime; a quibus autem haec acceperis et quomodo, ne dicas velim, etiamsi a me rogatus. Sed tu, quaeso, tu perage quod promisisti: si feceris, ponam ego tibi Delphis statuam auream, juxta meam. Quo adolescentis ardore captus Socrates, aegre quidem et multo cum pudore, sed perducitur tamen eo, ut ipse pariter orationem pronunciet.

Est autem illa non ita arte nitens et splendida, ut Lysiae; sed commendat se multo magis et lucet plane ordine, perspicuitate, proprio verborum usu, accurata argumenti definitione, interiore animi humani pervestigatione: valet unice ad caussam obtinendam, quam proposuerat Lysias, amanti gratificari non oportere juvenem. Quaerendum nobis primum, inquit, quid sit amor: tum

tum quodnam ex eo percipiatur vel emolumentum vel damnum. Omnis amor cupiditas est quaedam: sed, ut multa sunt genera cupiditatum, quorum alia alio spectant, ita amor voluptatem appetit pulcritudinis. Porro cum duo nobis insint, quae sequi soleamus quocumque ducant, innata haec nobis cupiditas pulcritudinis et voluptatis, tum alterum, boni existimatio, ratione et studio parta; amor sine ratione bonive studio ad corporis trahit voluptates. Hac praemissa amoris definitione, efficit inde Socrates, perniciosum esse juveni amorem: amatorem enim, quippe voluptati servientem, id unice agere, ut amasium sibi efficiat quam gratissimum: haud ferre igitur, si ipsum sive ingenio, sive fortitudine, sive divitiis superet aut aequet: nam gratum esse insanienti quicquid non repugnet; quod vero vel superius est vel par, ipsi esse inimicum. Itaque eo contendere amantem, ut amasium efficiat mollem, ignavum, effoeminatum, egenum, excludat eum bonorum consuetudine, ὅθεν δὴ μάλιϛα ἀνὴρ γίγνοιτο; *unde maxime possit vir evadere:* excludat eum adeo arceatque procul ab eorum usu, unde maxime possit sapiens fieri: τοῦτο δὲ ἡ θεία φιλοσοφία τυγχάνει ὄν: *id autem est divina philosophia:* quo sane damno majus graviusque homini inferri nullum potest. (1)

Sed hanc Socratis de amore orationem sic intelli-

(1) Phaedr. 237 — 241 D.

ligemus maxime, ut diligentissime adverterimus mores libidinesque gentium antiquarum. In his omnibus obtinebat amor turpis et abjectus, qui unice contineretur sensuum voluptatibus, imo naturae repugnaret et bestiis adeo viliorem efficeret hominem. Nec obtinebat ille tantum in rudibus et agrestibus hominibus: dominabatur plane in ipsis sacris, in cultu Bacchi, Veneris, Priapi: praeibant sacerdotes, sequebantur populi. Nam ut homo primum stupidus est et languet tam corpore, quam animo: quae conditio fuit Ichthyophagorum et Troglodytarum, et est hodieque mortalium, quos variis in regionibus et olim et praecedente aevo repererunt Europaei: ita prima est progressio ad humanitatem, ut ex hoc sopore et indolentia evigilet, appetitibus, cupiditatibus, studiis, libidinibus excitetur. Quamobrem dum vulgus manet in eodem stupore, primi sunt sacerdotes, qui evigilent, voluptatibus ducantur, voluptatum insignia et sibi et caeteris informent, phallos et similia populo proponant, in solemnibus pompis haec circumferant, ut fieri apud Aegyptios solebat, (1) vel celebrent in mysteriis, quae Graecorum erat vetusto aevo consuetudo. (2) Nam sacerdotes apud rudes gentes non sunt sapientes, quales nobis dicuntur, sed propius paulo caeteris ad sapientiam accesserunt, quamvis ru-

(1) Herod. II. c. 48. (2) V. Clem. Alex. Protrep. p. 13 et 20. Arnob. adv. gentes T. V. p. 73. Quae Patrum

rudes etiamnunc ipsi et motibus agitati, quos nos detestamur. Mutari haec quodammodo apud Graecos coeperunt cultiore aetate: sua coluerunt sacra et alibi et apud Corinthios mulieres ingenuae.

Ἀφροδίσι ἤγε ταῖς ἑταίραις ἡ πόλις
ἕτερα δὲ χωρίς ἐςι ταῖς ἐλευθέραις [1]

quae in vetustis fabulis latebant duplicis Veneris notiones [2], explicatae a poetis sunt, in primis a tragicis:

ἀλλ' ἔςι δή τις ἄλλος ἐν βροτοῖς Ἔρως
ψυχῆς δικαίας, σώφρονός τε κἀγαθῆς. [3]

Purioris amoris et statuae positae sunt in gymnasiis [4] et festa celebrata, ἐρωτικὰ dicta, [5] quaeque in templis aderant nec tollenda videbantur turpitudinis indicia et simulacra, habita sunt illa et culta tamquam imagines naturae et foecunditatis; [6] sed ipsa turpitudo in moribus mansit et vitae consuetudine, imo latius subinde serpsit per nulla non hominum genera. Nam commendabant has nequitias poetarum carmina, quorum lectione imbuebatur juventus, et oculis subjiciebant comicorum fabulae, quas universus spectabat populus. Quo fiebat, ut adsuescerent plane homines impuris istis rebus, cultissimique adeo apud Graecos Romanosque viri sermonibus eas scriptisque usurparent.

Quod

trum testimonia cum μυθοῖς confirmantur, quos citant, tum rudium gentium moribus. (1) Alexis apud Athen. XIII. 574. (2) V. Bach. ad Xenoph. Symp. VIII. 19. (3) Eurip. apud Plut. de educ. puer. p. 11 E. Cf. Valck. Diatr. p. 241. (4) V. Valck. L. c. p. 137. (5) Plutarch. amat. init. et passim. Cf. Creuzer. Symb. Vol. III. p. 552. (6) V. v. e. Plut. de Iside et Osir. 565. B. Cf. Meiners Gesch. der relig.

Quod vero malum irrepserat ita sponte in hominum societatem, fueratque confirmatum popularis religionis auctoritate et poeseos commendatione, tantum abfuit, ut a philosophiâ pariter propagaretur sive etiam ferretur, ut haec illud maxime expellendum delendumque in se susciperet. Suscepit autem eo modo, qui et ipsam deceret et hominis conveniret naturae. Nam exstirpare non studuit in hominum animis amorem: quod frustra tentasset et pessimo eventu; sed convertit eum a rebus turpibus et abjectis ad pulcra, honesta, decora. Quod nisus est summâ ope Socrates, qui hac una in re sibi maxime videtur placuisse. Ἀλλὰ καὶ λέγω δήπου ἀεὶ, ὅτι ἔγω τυγχάνω, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδὲν ἐπιςάμενος πλὴν σμικροῦ γε τινος μαθήματος, τῶν ἐρωτικῶν. Τοῦτο μέντοι τὸ μάθημα παρ' ὅντινουν ποιοῦμαι δεῖνος εἶναι καὶ τῶν προγεγονότων ἀνθρώπων καὶ τῶν νῦν. (1) Sed hoc μάθημα, quale esset, nec ipse videtur accurate tradidisse et nos ignoraremus, nisi exposuisset nobis Plato cum in Convivio, tum in hoc ipso, quem percurrimus, dialogo. Nam Socrati tribuens quae ipse sentiebat, inducit eum porro sic celebrantem amorem honestum, ut turpem culpaverat ante. Hunc vero Platonicum, sermonem dicam? an hymnum, ut percipiamus penitus, tantamque assequamur sublimitatem, praeparari nos quodammo-

(1) Theage 128. B. Similiter Symp. 177. D. ὅς οὐδὲν φημὶ ἄλλο ἐπίςασθαι ἢ τὰ ἐρωτικά. Cf. 193 E.

modo oportet aliis philosophi memorandis interpretandisque de amore placitis. Age igitur, alterum illum aperiamus Platonis dialogum amatorium, imo intremus convivium illud, quo nullum umquam philosophi celebrarunt magis. Occurrent nobis in illo cum alii, qui de amore dicturi sunt, tum Socrates, tum vero etiam idem ille Phaedrus noster. Neque hic sane ab initio inde exiguas habet partes. Nam auctor est sermonum omnium, quos de amore habebunt convivae. Sic enim continuo Eryximachus: Phaedrus, inquit, saepenumero me coram moleste tulit, alios quidem Deos hymnis et cantibus a poetis esse laudatos, amorem autem, talem illum ac tantum Deum, a tot illis, qui fuerunt, poetis ad hunc usque diem nullum accepisse encomium. Quod mihi juste videtur indignatus. Ego igitur et illi gratificari cupio et nos decere arbitror, ut nostra quique vice amorem celebremus. Primus autem Phaedrus dicat, quippe qui et primus accumbit et pater est sermonis hujus. Quod postquam omnes probarunt, sic ille facit dicendi initium. Amorem esse contendit Deorum omnium veterrimum: haud celebrari enim ejus parentes. Nam Hesiodum dicere, primum exstitisse Chaos, tum Terram et Amorem, idemque affirmare Parmenidem et assentiri Acusilaum. (1) Quo respicit Phaedrus philosophema antiquum

(1) Parmenidis mentionem retinere nos jubet cum Symp. 195 C, tum subsequens οὕτω πολλαχόθεν, tum tota hujus orationis ratio.

quum de rerum origine et conditione praesente, quo nil umquam elegantius sublimiusque excogitavit hominis ingenium: chaos fuisse primum, rerum universarum principia continens, sed rudem indigestamque molem, in qua omnia fluerent contrario motu et in se invicem agitarentur elementa: tum vero, ecce! natum esse *Amorem*, quo exorto, omnia esse confestim ac sponte in ordinem et concentum redacta, ac pulcerrimum exstitisse, quem nunc admiramur, mundum. (1) Quae fictio perquam placuit antiquis poetis et philosophis. Hinc enim cum alia multa, tum Empedoclis *φιλία καὶ νεῖκος* (2) et *μῦθος* apud Aristophanem in pulcerrimo avium choro, ubi Nox dicitur in Erebi sinu ovum peperisse: (3)

ἐξ οὗ περιτελλομέναις ὥραις ἔβλαστεν Ἔρως ὁ ποθεινός.

Nato autem amore, orta dicuntur omnia, ipsi adeo exstitisse Dii immortales.

πρότερον δ' οὐκ ἦν γένος ἀθανάτων, πρὶν Ἔρως συνέμιξεν ἅπαντα,
ξυμμιγνυμένων δ' ἑτέρων ἑτέροις, γένετ' οὐρανὸς ὠκεανός τε
καὶ γῆ, πάντων τε θεῶν μακάρων γένος ἄφθιτον·

Sed pergat deinceps Phaedrus. Nam ejus oratio jam continuo nobis declarabit, qualis sit tandem amor Platonicus. „Ut autem veterrimus est Deorum, ita maximorum nobis bonorum auctor est. Nam

(1) Symph. 178 A. B. (2) Arist. Metaph. I. I. 4.
(3) Avib. vs. 696.

Nam juveni quid magis uberiusque prosit, quam amator bonus, vel amatori, quam bonus amasius, equidem non reperio. Quod enim ducere debet homines per totam vitam, quotquot quidem honeste sunt victuri, illud nec genus nec honores nec divitiae nec alia qualiacumque tam possunt praeclare efficere, quam Amor. Quid autem illud dico? Τὴν ἐπὶ μὲν τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ τοῖς καλοῖς φιλοτιμίαν. *Pudorem* dico in rebus turpibus et in honestis *aemulationem.* Nam sine his fieri nullo modo potest, ut vel civitas vel civis magna edat et nobilia facinora. Statuo equidem, virum qui amat, si turpe quid vel ipse peregisse deprehendatur, vel passus ab alio per ignaviam non ultus esse, deprehensum in eo sive a patre, sive ab amicis, sive ab alio quolibet, haud tantum angi ac dolere, quantum ab amasio: et pariter amasium videmus tum erubescere maxime, quando in turpi negotio ab amatoribus sit conspectus. Si igitur quo pacto exsistere vel civitas posset vel exercitus amatorum et amasiorum: haud ratio est, qua melius hi res suas ordinarent, quam abstinentes a turpibus omnibus et secum invicem aemulatione contendentes: et sane pugnantes una tales cives, vincerent facile, pauci etiam numero, universos, ut ita dicam, homines. Ἐρῶν γὰρ ἀνὴρ ὑπὸ παιδικῶν ὀφθῆναι ἢ λιπὼν τάξιν ἢ ὅπλα ἀποβαλὼν, ἧττον ἂν δήπου δέξαιτο ἢ ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων· καὶ μὴν ἐγκαταλιπεῖν γε τὰ παιδικὰ ἢ μὴ βοηθῆσαι κινδυνεύοντι, πρὸ τούτου τεθνάναι ἂν

πολ-

πολλάκις ἕλοιτο. [1] *Amator enim ab amasio conspici vel ordines deserens, vel clypeum abjiciens minus velit, quam a caeteris omnibus: et vero derelinquere in periculo amasium, vel laboranti non succurrere, prae hoc mori saepenumero malit."* [1]

Diserte haec Phaedrus et magno impetu et ardore, ut juvenem agnoscamus, quem cognovimus paullo ante ad Ilissum: et intelligere ex ejus oratione licet, virtutem spectare amorem Platonicum, totumque referri ad pulcri honestique studium. Praeiverant Platoni philosophi, qui cum philosophia jungebant poesin, ut ille de scena philosophus in nobili hymno apud Athenaeum: [2]

παίδευμα δ' Ἔρως σοφίας, ἀρετῆς
πλεῖστον ὑπάρχει καὶ προσομιλεῖν
οὗτος ὁ δαίμων
πάντων ἥδιστος ἔφυ θνητοῖς·

quod sic vertendo expressit Grotius [3]:

ad virtutem sapere egregius
dat doctor amor: genere humano
ad convictum
non est Divûm suavior alter.

Sed rem nobis subtilius etiam Pausanias explicabit, qui Phaedrum dicendo excepit.

Non

(1) Symp. 178 c. 179 A. Locum ita de conjectura constitui V. Reynders ad h. l. Plura de eo dabimus in Quaest. Platon. (2) XIII. 561. Euripides Plutarcho dicitur ἐρωτικὸς ἀνὴρ Fragm. de amore. Vol. V. P. 2. p. 854. Ed. Wyttenb. Ut in tragicis Euripides, ita in comicis Menander φιλοσοφώτερον de amore dixit. Plut. cod. p. 848. (3) Excerpt. Tragic. p. 421 Cf. Valck. Diatr. p. 240.

Non universe, inquit, laudandus est amor, quod modo commisit Phaedrus; sed a *vulgari* distinguendus est *Uranius*, Uraniae Veneris comes et adjutor. Nam eorum, quae agunter nihil est ipsum vel honestum vel turpe, veluti quae nunc agimus, bibere, canere, colloqui; sed modo, quo ea instituimus, eo vel honesta fiunt vel turpia. Sic amorem, non omnem oportet celebrare, sed eum unice, qui amare nos jubet honeste. Est autem hujusmodi ille, ut non peragat promiscue quodcunque lubuerit: quae vulgaris est amoris ratio. Nam vulgus foeminas item amat et quaerit amentissimas, quo facilius libidines expleat. Amor vero Uranius mentem multo magis, quam corpus respicit: quique eo ducuntur, adolescentes amant, non foeminas, quippe qui naturâ sunt philosophiae aptiores. Difficile est in hac nostra civitate rite definire, quid de amore statuant leges. Nam favetur amantibus, imo conceditur illis, ut serviant aliis: quod in caeteris rebus summum est dedecus: et contra, filiis paedagogos adhibent parentes, qui caveant ne cum aliis colloquantur. Sed quamvis contraria, conciliantur haec facillime, si Uranium amorem a vulgari distinxerimus. Hunc fugiendum censemus, ut malum gravissimum, illum commendamus, ut virtuti consentaneum. Amoris enim eadem est ac virtutis ratio. Quicumque aliquem colit hac spe, ut ejus consuetudine melior fiat et sapientior, laudatur. Similiter qui gratificatur alteri, ut virtute progrediatur, quamvis

vis vel serviat ei sponte, tamen non indecora ejus habetur servitus. Hic est Uraniae Deae Amor, coelestis ipse et maximi aestimandus et singulis et universis: nam amantem pariter et amatum ad virtutem ducit: caeteri vulgarem sequuntur Deam. (1)

Talis est, quem Plato celebravit, amor: nec quisquam haec facile legerit, quin nostrae rationis et antiquae discrimen animadvertat. Accommodarunt eum Itali poetae ad celebrandas amatas suas, et profecerunt inde mirifice et hi et alii multi ad exprimendos puros et sublimes et coelestes adeo animorum sensus, eos praesertim, qui puriori convenirent religioni. Sed amor apud Platonem, quamvis coelestis item et pariter tendens ad vitam beatam et coelestem, ad *Philosophiam* pertinet proxime, non ad religionem. Studet sanctitati integrae, sed amor est proprie veri, boni, virtutis, in primis sapientiae. Φρόνησις, ait Socrates, si conspici a mortalibus posset, admirabiles sui excitaret amores. (2) Itaque amabat ille adolescentes, in quorum ingeniis latere φρόνησις videretur, quam in lucem producere miscendis sermonibus studebat. Hos παιδικὰ vocabat sua, eorumque in animis

ἀντ.

(1) Symp. 180 C — 183 C. De Venere vulgari et coelesti V. Plut. Amat. 764 A. Cf. 762. A. ubi ab Aegyptiis hanc doctrinam repetit. Hinc maxime patet, quomodo Graeci orientalia ad suam rationem accommodarint. Cf. Reynders ad h. l. p. 44. (2) Praedr. 250 D.

ἀντέρωτα excitabat, ut ipsum amarent vicissim tamquam ἐραστὴν suum. Ὦ γενναῖε, dicit Alcibiadi adolescentulo, πελαργοῦ ἄρα ὁ ἐμὸς ἔρως οὐδὲν διοίσει, εἰ παρά σοι ἐννεοττεύσας ἔρωτα ὑπόπτερον, ὑπὸ τούτου πάλιν θεραπεύεται. (1) Idem est hic amor, quo Pythagoram Pythagorei et hi semet invicem prosequebantur: idem, qui in rebus politicis ad prudentiam, in militaribus ad fortitudinem, in omni vitae genere ad virtutem ducebat et sapientiam: diversus sane maximopere a foeminarum amore, quocum confundi solet. (2) Excludebantur adeo foeminae, paucis tantum exceptis. Nec vero hae paucae erant formosae, quae formae potissimum commendatione dignae existimarentur ut amarent et amarentur; sed quae ingenio praestarent et sapientiae studerent. Erat fere unice *adolescentum* amor, παιδεραστία, quorum quippe natura et indoles magis, quam foeminarum, ad verum inquirendum, ad doctrinas tractandas subtiliores et sublimiores, ad virtutem civilem et militarem aptae essent et accommodatae. Hos maxime Platonicus amor ex hac ignorantia rerum gravissimarum ad coeleste adducebat purae sinceraeque veritatis spectaculum, ut hoc con-

(1) Alcib. I. 135. E. (2) Plutarch. Amat. 750 C. ἀληθινοῦ δ' ἔρωτος οὐδ' ὁτιοῦν τῇ γυναικωνίτιδι μέτεστιν, οὐδ' ἐρᾶν ὑμᾶς ἔγωγέ φημι τοὺς γυναιξὶ προσπεπονθότας ἢ παρθένοις. Veneri hoc tribuebant Veteres, non *amori*, quippe cum voluptatibus conjunctum. Ἔρως γὰρ, εὐφυοῦς καὶ νέας ψυχῆς ἁψάμενος, εἰς ἀρετὴν διὰ φιλίας τελευτᾷ.

contemplati, vitam instituerent omnium optimam, aliisque recuperatis, si qui alii, beati essent et immortales. Sed hac de re deinceps. Alia sunt, quae in pulcerrimo argumento prius videantur exponenda.

Memoravimus modo elegans antiquorum placitum de vi amoris per totam rerum naturam diffusa, cui mundi adeo ortum tribuebant, certe ordinem ejus et speciem admirabilem. Dominatur hoc philosophema in Eryximachi sermone, qui proxime post Pausaniam dicendi suscepit partes: sed quod ille inchoaverat, hic persequitur porro, nec unum celebrat in rebus omnibus amorem, sed duplicem distinguit, alterum temperatum, quo calida et frigida, sicca et humida congruam nacta temperiem agris fertilitatem sanitatemque hominibus caeterisanimantibus afferunt: violentum alterum, turbidum, contumacem, quo invalescente corrumpuntur omnia, tempestates oriuntur cum grandine et glacie et segetum rubigines, pestes adeo et nulli non animalium et plantarum morbi. Sic veteres quae animo sentiebant de amore, haec in rerum naturam transferebant: eademque medicus hicce in corpora hominum eorumque curationem applicat. Utrumque amorem, inquit, agnoscimus in artibus variis, tum ego mihi deprehendisse videor in arte nostra medica. Nam alia appetit, quod in corporibus sanum, alia, quod in iis morbosum est. Prouti igitur, de Pausaniae sententiâ, bonis hominibus gratificari, pulcrum, malis vero, turpe est, sic in ipsis cor-

po-

poribus, bono cuique appetitui obsequendum est; malo repugnandum: eritque ille medicorum optimus, qui optime utrumque amorem distinguit: qui autem hoc efficit, ut pro altero quis alterum accipiat, ut nascatur amor, ubi non adest et esse debet, vel restinguatur, ubi haud debet adesse; nae is erit optimus artifex. (1)

Haec et alia Eryximachus de amore in rerum natura, de quibus nobis deinceps etiam dicendi erit locus. Sed Plato exquisivit maxime, quae amoris in homine esset et hominum civitate vis et efficacitas. Proposuit eum, in Phaedri oratione, ut *virtutis auctorem*, quo duce maxime et turpia vitaremus et honesta appeteremus. Nec praetermittendus est nobis locus in Pausaniae oratione, ubi hanc amori vim tribuit, ut ad patriam vindicandam propugnandamque valeat maxime. „In Ionia, inquit, et ubicumque sub barbaris vivitur, turpe existimatur amare. Nam tyrannidis caussa turpe id habent barbari, ut philosophiam item et gymnasticae studium. Imperantibus enim, credo, haud prodest, excelsis efferri sensibus subditos ac validas jungi amicitias et societates: quod prae caeteris omnibus potissimum amor solet efficere. Reapse hoc didicerunt qui

(1) Symp. 185 E — 188 D. Ducta haec quidem sunt ex Heracliti et Hippocratis ratione: (V. Ast. ad h. l. et in primis Thiersch. Spec. in Sympos. Plat. p. 24 299); sed Plato illa ad praesens argumentum de duplici amore accommodavit. Quod ideo monendum, ne medicorum principi Platonicam tribuamus doctrinam.

qui hic fuerunt tyranni. Nam Aristogitonis amor et Harmodii amicitia firmiter invalescens, eorum dissolvit tyrannidem." (1) Et vero quam Phaedrus laudavit, quaeque fuit apud Thebanos, sacra amatorum cohors, merito illa invicta dicebatur. Id scilicet non tantum efficit amor, ut qui solitarius fuerat antea nec sibi sufficiens, cum altero jungatur arctissima necessitudine: quae amicitiae est ratio; sed hoc item studet efficere, ut coalescat uterque plane in unam eandemque naturam, unus fiant qui fuerant duo, hinc autem vires concipiant immensas et soli tantum non omnibus videantur pares. Quam admirabilem amoris naturam exposuit in singulari libello Franciscus Hemsterhusius, (2) idemque ad hominis explicandam indolem in nullis non scriptis amorem attendit diligentissime: sed debuit hoc praesertim, ut ipse confessus est, symposio Xenophontis et Platonis: in primis Aristophanis sermoni, faceto illi et comico, sed interioris philosophiae pleno. Fabulam is narrat de hominis naturâ, qualis olim fuerit, quamque deinde subierit commutationem. „ Nam olim, inquit, haud eadem fuit, quae nunc est, sed diversa. Primum enim tria erant hominum genera, non duo: mari et foeminae accedebat mixtum ex utroque, cujus nomen superest ἀνδρόγυνον. Deinde integri erant illi, formâ rotundi, quatuor instructi manibus, totidemque pedibus: duplici in ca-

(1) Symp. 182 A. (2) Lettre sur les desirs a M. De Smeth Vol. I. p. 61 Paris 1792.

capite vultu, quatuor auribus, genitalibus binis. Procedebant recti, ut nunc solent, quocumque vellent; sed festinantes, octo illis membris innixi, circumvolvebant se velocissime, eorum instar, qui in caput saltant. Quo cum essent corporis robore ingente, pares gerebant spiritus et ipsos aggressi sunt Deos. Jupiter, concilio convocato, cum Diis deliberat, quid sit in homines agendum: haud reperiunt. Nam nolunt eos fulmine delere, ne scilicet honoribus sacrificiisque destituantur, quibus ipsos prosequuntur: nec vero ferre tantam insolentiam possunt. Tandem Jupiter, re perpensa, videor mihi, inquit, rationem excogitasse, qua desinant ita insolescere homines, nec tamen pereant. Dissecabo singulos in duas partes: erunt sic infirmiores et simul nobis utiliores, quippe numero plures. Sic fatus, bifariam dissecuit homines, sanandosque eos Apollini tradidit." Quibus festive enarratis, subjungit Aristophanes: ἐςὶ δὴ οὖν ἐκ τόσου ὁ ἔρως ἔμφυτος ἀλλήλων τοῖς ἀνθρώποις. *Ab hoc inde tempore innatus est hominibus amor mutuus.* Nam divisis illis in duas partes, unaquaeque pars suum quaeritabat dimidium, inventumque vehementi studio amplexabatur. Hinc mira illa omnia, quae in amore etiamnunc obtinent. Quando enim cui contingit, ut in partem sui, in sui dimidium et σύμβολον incidat, ambo illi obstupescunt continuo, discedere a se invicem nolunt, nec dicere queunt, quid sibi a se invicem expetant: non enim id esse vide-

 tur

tur venereus coitus, acsi, hujus caussa, mutua consuetudine tanto ardore delectentur, sed aliud quid utriusque animus anquirit, quod quale sit dicere non potest, sed quasi vaticinatur, quid cupiat, et obscure indicat. Quodsi illos, se mutuo amplexos, adstans cum instrumentis Vulcanus rogaret: quid est tandem, homines, quod vobis fieri a vobismet invicem vultis? et ambigentibus illis, iterum percunctaretur: hoccine desideratis, ut, quoad ejus fieri possit, maxime sitis una, ut dies noctesque numquam a vobis invicem discedatis? Nam id si desideratis, velim vos ego in unum conflare, ut, quamvis duo, unus sitis: et quamdiu vivetis, ambo ut unus idemque vivatis, et postquam mortui eritis, illic denuo in orco pro duobus unus sitis, communiter mortui. Vos vero videte, num hoc cupiatis, vobisque sufficiat, si hoc assequamini. His auditis, scimus, neminem id negaturum, nec aliud quid appetiturum; sed plane se audivisse existimaturum illud, quod dudum desideravisset, ut conjunctus cum amato et commixtus ex duobus unus fieret. Hujus rei caussa est, quod talis fuit vetus natura nostra, fuimusque aliquando integri. Integritatis hujus cupidini et desiderio amor nomen est." (1)

Fa-

(1) Sympos. 189 C — 193. D. Ut caeteros, ita hunc in primis sermonem elegantissime enarravit Wyttenb. Bibl. Cr. Vol. I. P. I. p. 38. Nos ex eo attulimus, quae maxime *philosophiam* spectant.

Fabulas interpretari, quae apud Platonem occurrunt, difficillima sane res est. Nam uti nolumus illas accipere ut narrationes quasdam inanes, quibus puerorum instar oblectemur tantummodo, ita cavendum est maxime, ne iis sensum significationemque tribuamus, a philosophi mente abhorrentem. Sed in ipsa etiam exquirenda auctoris mente et sententia, facile committimus hocce, ut, formâ neglectâ, destituamus eas omni gratiâ et venustate, imo vi maximâ, quae formâ, habitu, imagine unice exprimitur et veluti oculis proponitur. (1) Quid igitur? In philosophia tradenda Platonis enarrandae nobis tantummodo sunt, quae apud eum occurrunt fabulae? Imo vero explicandae videntur simul et illustrandae, sed ex ipsa antiquitatis et Platonis ratione. Exstat in eodem symposio alia item de amore fabula, brevius enarrata, sed non minus plena interioris philosophiae. „ Si quaerimus, ait Diotime, unde ortus sit amor, Porum habuit pàtrem, matrem Peniam. Nam quando nata erat Venus, convivium celebrabant Dii, cum caeteri, tum Metidis filius, Porus. Cum autem coenati essent, cibum mendicatura, quippe affluentibus illic epulis, accessit Penia et adstitit foribus. Tum Porus, in Iovis progressus hortum, nectare ebrius gravatusque dormiebat. Penia igitur hoc agitans consilium, ut, inops ipsa, ex Poro filium

(1) V. Wyttenb. in Epist. Specimini meo Plat. praemissa p. 37.

lium conciperet, juxta illum accubuit et concepit Amorem. [1] E qua fabula facile ducimus hoc placitum, ex indigentia oriri amorem omnem: anquirere amantem, quo hunc indigentiae sensum expleat: reperto vero isto, insitas virtutes omnes explicare, suamque assequi perfectionem. Quae quis eâdem facilitate in totam rerum naturam accommodet. [2] Nec negamus, hujusmodi quid animo concepisse Diotimam, quod ejus sermo nos deinceps docebit. Sed multum abfuisse putamus, ut illud ita perspiceret, ita paucis verbis posset explicare, ut nos solemus. Sensisse id obscure videtur, nec totum in amorem et naturam applicuisse. Omnino quod modo de amantibus nobis occurrit, aliud quid velle utriusque animum, quod dicere non potest, *ἀλλὰ μαντεύεσθαι ὅ βούλεται καὶ αἰνίττεσθαι*, convenit plane et Diotimae et toti antiquitati. Ut sculptis imaginibus Aegyptii, sic Graeci fabulis, significare studuerunt et quasi vaticinati sunt, quae abstracte, ut ajunt, et paucis verbis exprimere nondum poterant. Pariter existimandum de Aristophanis fabulâ. Et haec exprimit indigentiae sensum, qui in amore dominatur: verumtamen quae inde duxit et quasi elicuit Hemsterhusius, nec Aristophanes perspexisse videtur, nec Plato explicuit: uterque vero *naturam* declarare *amoris* studuit, effecitque illud hac fabulâ longe

(1) Symp. 203 B. (2) *καὶ πᾶν τὸ ἐρῶν ἐφίεταί τινος ἐστιν ἐνδεές.* Procl. *περὶ ἑνωσ.* p. 121 Ed. Creuz.

ge evidentius, quam effici accuratissima disputatione potuisset. Placent autem nobis fabulae illae hanc praesertim ob caussam, quod sensibus conveniunt nostris, imo oculis proponunt quae intus sentimus animo. Nam quae continentur iis amoris notiones, sunt hae sic propriae naturae nostrae, ut occurrant in nullis non linguis, in vocibus maxime, quibus caritatis caussa se mutuo compellare amantes solent, *partem* se invicem *sui*, *dimidium sui* (1) vocantes, ut Horatius appellat Virgilium suum:

Navis quae tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animae dimidium meae (2)

Hac autem perspectâ intimâ amoris necessitudine, intelligimus jam plane quae de amore dixit Phaedrus, tum etiam hocce, quod dictis subjunxit, uni esse amori proprium, ut alter lubens pro altero mortem subeat. „Nemo ita est ignavus, quem amor ad virtutem non ἔνθεον efficiat: quodque de Diis apud Homerum occurrit, heroibus eos μένος ἐμπνεῦσαι·

τῷ δ' ἔμπνευσε μένος μέγα γλαυκῶπις Ἀθήνη· (3)

hoc

(1) Nostrum *wederhelft* vim plane exprimit fabulae Platonicae. (2) Carm. I. 3. Sic Graeci poetae, e quibus ductum est Horatianum hocce v. c. Meleager. Anal. Brunck. I. p. 5.

οὔριος ἐμπνεύσας ναύταις
νότος, ὦ δυσέρωτες, ἥμισύ μευ ψυχᾶς ἅρπασεν.

V. Mitscherl. ad h. l. (3) Il. X. vs. 482.

hoc furore amantes exagitat amor. Et vero hi soli pro aliis mortem expetunt, nec viri tantum, sed etiam foeminae. Cujus rei Peliae filia, Alcestis, illustre dedit apud Graecos exemplum, quae sola pro amato mori voluit. Erant Admeto parentes et cognati, sed hos illa, amoris vi et efficacia, sic superavit caritate, ut eos esse extraneos probaret, nec nisi nomine propinquos. (1)

Diu nos jam tenuit argumentum hocce praeclarum: nec vero idem dimittet nos facile. Nam quod Phaedrus dixit de amore, ἔνθεους eum efficere homines ad virtutem, reducit illud nos sponte ad Ilissi ripas, ubi eundem Phaedrum reliquimus paullo ante, recubantem cum Socrate in molli gramine, sub tegmine patulae platani, et a Socratis quasi ore pendentem, ubi is orationem recitabat adversus amorem. Vix finem ille fecit dicendi, quum ecce! aufugere conatur prae pudore, quippe facinus ausus audaciae et impietatis plenum. Δεινὸν, ὦ Φαῖδρε, inquit, δεινὸν λόγον αὐτός τε ἐκόμισας, ἐμέ τε ἠνάγκασας εἰπεῖν. Jussisti me dicere in amorem, rem divinam, imo Deum. Et feci, Lysiam imitatus, et tibi, Phaedre, gratificaturus: quamquam dixi tecto capite: nam verebar, ne, ut Ibycus ait, in Deos delinquerem, dum gratiam inire

apud

(1) Symp. 179 A.

apud mortales gestirem. Expiandum igitur facinus est; nam aufugere me non sinit genius meus et metuo amorem, in quem peccavi gravissime. Age, palinodiam canam, ut cecinit Stesichorus, qui culpare ausus Helenam visu privatus est, sed peccato cognito, continuo dixit: haud verus est sermo iste: et decantata palinodia, usum recuperavit oculorum. Sic ego jam, detecto capite, solemniter dico: non meus est sermo, (1) quem dicere me coëgerunt Lysias et Phaedrus hicce, amanti non esse gratificandum, sed ei, qui non amet: hunc enim esse temperantem, illum furore agitari: quasi scilicet omnis furor culpandus esset: imo vero *τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν γίγνεται διὰ μανίας, θείᾳ μέντοι δόσει διδομένης· bonorum maxima obtingunt nobis per furorem, divino quidem munere datum.* Nam quae Delphis est Pythia, quaeque Dodonae sunt sacerdotes, furore agitatae multa et praeclara privatim publiceque in Graeciam contulerunt beneficia; mentis vero compotes, exigua vel nulla. Quodsi memorantes Sibyllam et quotquot divinitus afflati, vaticinandi arte usi sunt, enumerare vellemus quam multis verissime de rebus futuris praedixerint, et longum institueremus sermonem et illud diceremus, quod omnibus patet. Hanc artem vaticinandi veteris *μανικὴν* dixerunt, non *μαντικὴν*, quae recentiorum est perversitas, *μανίαν* quippe signi-

(1) *οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλ' ἐμῆς μητρός πάρα.* Eurip. V. Symp. 177 A:

significantes, qua unice perficitur. In avibus observandis humana quaeritur cogitatio, intelligentia, disquisitio, οἴησις, νοῦς, ἱστορία, unde οἰονοϊστική, quae hodie vocatur οἰωνιστική. [1] Sed hac arte quanto illa nobilior est et nomine et re, tanto prudentiâ humanâ praestabilior furor est, qui divinitus excitatur: quod ipsi testati sunt antiqui, ut e nominibus intelligitur. Jam vero ingravescentibus morbis et calamitatibus, furor non neminem occupat, et, quo illis pacto liberari oporteat, vaticinatus, remedium eorum invenit. Confugiunt illi ad Deorum preces et cultum: unde expiationes initiationesque consecuti, integri purique redduntur ad praesens tempus et futurum, per rectum hunc furorem praesentium malorum sibi liberationem invenientes. Tertius a Musis est furor, qui tenerum intactumque animum occupans, excitat eum afflatque cantibus omnique poesi, atque innumera celebrans antiquorum facinora, posteros instituit. Quicumque vero sine Musarum furore poeticus fores adit, confidens, arte se quadam poetam esse evasurum, nec voti ille compos fiet et evanescit ipse cum prudenti sua poesi prae illorum poesi, qui divino afflantur numine." [2] Et hoc quidem ora-

(1) Recte sic locum servavit et explicuit Hermias scholiis ad h. l. V. Astius ad h. l. (2) Phaedr. 242 B. — 245 A. Cf. 265 B. Cf. Plato Ione p. 533 E. 534 A. et Apol. Socr. 22 B. E Democriti placitis profecisse Platonem, probabiliter animadvertit Groenius Prosopogr. Plat. p. 41. Platonis de poesi sententiae hanc Democriti apponit. Clem.

orationis cursu et quasi flumine procedit deinceps Socrates ad furorem, qui amori inest, contenditque, *ὡς ἐπ' εὐτυχίᾳ τῇ μεγίςῃ παρὰ θεῶν ἡ τοιαύτη μανία δίδοται· hujuscemodi furorem hominibus esse a Diis ad maximam eorum felicitatem datum.* Nos vero subsistamus hic paulisper.

Nam quod modo de Pythia memoravit, ejusmodi est, ut mentem nostram totam advertat. Multi sic loqui de oraculis solent, quasi totum negotium fraudibus tribuendum sit sacerdotum, qui Pythiam, nescio quam, furibundam, sive simulantem furorem populis proposuerint: quo scilicet magis ipsi consilia perficerent sua divinâ auctoritate. Quae vulgaris hominum sententia nec a poetis probatur, qui Pythiam, Sibyllam, similes vates, ut ἐνθεοὺς, Deo plenas celebrant: et refutatur plane antiqua Graecorum historiâ, in qua eadem illa Pythia rexit plane res Graecorum. (1) Scilicet negari nequit, fraudes saepe commissas esse posteriore in primis aetate, ac fuisse apud Graecos, ut apud nullos non populos, falsos prophetas, qui afflatum simularent divinum, ipsi frigerent auri cupiditate. At vero uti apud Tragicos occurrit Cassandra, (2) apud Virgilium Sibylla, sic profecto Delphis aliquan-

Clem. Alex. Strom. VI. p. 827. Ποιητὴς δὲ ἅσσα μὲν ἂν γράφῃ μέτ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἱεροῦ πνεύματος, καλὰ κάρτα ἐςὶν. (1) Monui hac de re in Diatr. in civitates antiquas, commentationibus inserta tertiae classis Instituti Belg. Vol. II. p. 20. (2) Cic. de Divin. I. 31.

quando poetico afflatu inspirata fuit Pythia. Carmina canebat ipsa, et totus ille locus poesi plane congruebat. Ludi illic celebrari solebant gymnici, ut Olympiae, Nemeae, in Isthmo Corinthiaco, sed illic inprimis musici. Imo vero in vicinia erat mons Parnassus, sedes Musarum, ab omnibus celebratus omnis aevi poetis. (1). Nec sinit nos dubitare de hac re sententia Platonis, gravissima sane et evidentissime enunciata. Nam quod de poetis pronunciat, idem contendit de Pythia similibusque poetriis: *μανεῖσαι μὲν πολλὰ δὴ καὶ καλὰ ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τὴν Ἑλλάδα εἰργάσαντο· σωφρονοῦσαι δὲ, βραχέα, ἢ οὐδέν.* (2) Sic poesi intercessit antiquitus cum politica conjunctio: intercessit autem pariter, quod hic nobis animadvertendum, cum philosophia. Nam sic porro dicit de amore Socrates, sic Deum celebrat sublimi palinodia, ut ipse videatur, vatis instar, divino afflatu agitatus. *Θεῖος*, inquit, *ἔοικεν ὁ τόπος εἶναι· divinus videtur hic locus esse:* haud mirum iccirco, si quando *νυμφόληπτος* fiam, *Nymphis corripiar*, quae hunc locum habitant, nec poeticis solum verbis loquar, sed dithy-

(1) Eurip. Jone. vs. 82. et passim. (2) Cic. de Divin. I. 18, 19. 31. 37. et loca Veterum a Davis. allata. Adde Plat. Timaeo 71 E. *ἱκανὸν δὲ σημεῖον ὡς μαντικὴν ἀφροσύνῃ θεὸς ἀνθρωπίνῃ δέδωκεν· οὐδεὶς γὰρ ἔννους ἐφάπτεται μαντικῆς ἐνθέου καὶ ἀληθοῦς.* Huc item pertinet ὁ παλαιὸς μῦθος, quem memorat Plato Legg. 719 C. *ὅτι ποιητὴς, ὁπόταν ἐν τῷ τρίποδι τῆς Μούσης καθίζηται, τότε οὐκ ἔμφρων ἐστὶν, οἷον δὲ κρήνη τις τὸ ἐπιὸν ῥεῖν ἑτοίμως ἐᾷ.*

thyrambis adeo. Et hymnum sic recitat Pindaricum plane, et tamen philosophum de amore, de pulcro, de ideis, de vita beata cum Deorum immortalium, tum hominum, de furore in primis amoris, qui pulcri adspectu excitatur extemplo, efficitque excitatus, ut alis restitutis, quas dudum amisimus, his nos sublati in pristinam sedem nostram, ad veri spectaculum redeamus aliquando. Huc enim, huc, inquam, spectat, quem Plato celebravit, amor. Age, sequi porro conemur philosophum, quamquam assequi hic certe non licebit. Sed agemus id, quod jam aliquoties instituimus, ut praeparemus ad illa intelligenda legentium animos.

Elaborato isti et artificioso Lysiae sermoni opponere jam coepit Socrates sublimem, quam vocat, palinodiam, contenditque, non omnem furorem homini nocere, esse eum subinde homini salutarem, ac sine enthusiasmo nec poetas fuisse, nec vates claros, nec Graeciae consuluisse Pythiam aut Sibyllam. Tum vero descripto sublimi oratione Deorum animorumque ad coeli verticem itinere, ubi campum viderunt veritatis, ipsam adspexerunt veritatem, pura in luce fulgentem: descriptis his omnibus, quae jam ante adumbravimus, enthusiasmum celebrat tandem, quo amantium agitantur pectora. (1)

Coelestibus illis sacris initiati aliquando fuimus, sed

(1) V. Plutarch. Amat. p. 756.

sed animi nostri lapsi sunt deinceps in hasce terras, ubi corpore induto, sensibus jam utimur ad verum cognoscendum, incertis fluctuamus opinionibus, voluptatibus item distrahimur et cogimur plane deorsum spectare. Superest nobis recordatio coelestium sacrorum, sed haec sensim paulatimque perversis studiis in animis evanescit. Nam non est hic uspiam veri, boni, justi, sancti effigies ulla, quae illa nobis in memoriam revocet. Non enim sensibus haec percipiuntur, cogitando solum et ratiocinando aegerrime illa assequimur. Quodsi oculis cernere veritatem et sapientiam possemus, admirabiles sui amores excitarent. Veruntamen, pulcrum, quod illic lucebat summo splendore, hic habet clara et splendida simulacra. Nam pulcra sensibus patent et eo percipiuntur sensu, qui omnium est acutissimus. Quamobrem in praesente hac conditione nostrâ, pulcritudo hanc vim habet, ut evidentissima sit et mentem advertat continuo, et amorem excitet flagrantissimum, quippe ipsa rerum omnium maxime amabilis, et vero instauret efficacissime omnem pristinae felicitatis divinique spectaculi recordationem. Ergo qui recens initiatus, eorum quae tum spectabantur quam plurima percepit, is, quando divinum adspicit vultum, vel corporis speciem, ipsum pulcrum plane referentem, primum quidem cohorrescit, subitque ipsum tremor aliquis, ut illic antea: deinde vero adspiciens et contemplatus, ut Deum aliquem colit amasium, et, nisi vereretur insaniae speciem,

sa-

sacrificaret plane illi, tamquam statuae et Deo. Intuentem vero, ex horrore illo capit eum veluti commutatio quaedam insolita et sudor et calor. Nam per oculos suscipiens pulcritudinis effluvium, quod emollit et quasi liquefacit animum, incalescit totus et germinare in animo incipiunt alae. Hinc pruritus; hinc dolores, ut dentium oborientium: hinc fervet universus animus et aestuat, nec lenitur, nisi pulcri adspectu; sed absens furentis est similis nec noctu capit somnum, nec interdiu consistit; sed quaerit ubivis pulcrum, cujus ferre non potest desiderium. Adspiciens autem denuo et hauriens veluti ex oculis effluvium cupidinis, ἱμέρου, quo liquescit denuo, respirat, stimulisque et doloribus liberatus, hac fruitur dulcissima voluptate. Quocirca ultro numquam relinquit pulcrum, nec quidquam pulcro pluris facit, sed matris, fratrum, amicorum obliviscitur, nec curat res familiares, quamvis negligentia pereant, imo decorum et honestum, quo antea se efferebat, contemnit et servit plane amasio, nec discedit ab eo noctu, quippe veneratur hunc non tantum, sed remedium eum habet gravissimorum dolorum.

Hic enthusiasmus est amoris, in quo describendo cum poëtis antiquis concertasse videtur Plato. Nam carmen est plane, quamquam plenum philosophiae: et ab initio dixerat Socrates, refertum se pectus habere eorum, quae a poetis, a Sapphone in primis et Anacreonte acceperat. Nec Graeca quis sensu affectuque legerit, quin idem

[illegible] sublimitatemque agnoverit. [illegible] Lesbiae poetriae fragmen- [illegible] descriptio, una instar plu- [illegible]

— [illegible] με φαίνεταί [illegible]
[illegible]
[illegible] λεπτὸν δ'
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] —

[illegible] nunc [illegible] ait Longinus, [illegible] ταῖς ἐρω- [illegible]:

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Hinc [illegible] colo- rem [illegible] jam me- [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible] [illegible] σέβε- [illegible] μεταβο- [illegible] ἰδρῶς καὶ θερμότης [illegible] λαμβάνει. Alae apud Platonem prorsus poesin spirant. Af- fert

) περὶ ὕψ. c. X. (2) Carm. IV. 9. v. 2. 9.

fert adeo Socrates Homeridarum versum, quo amor dicitur ab hominibus ἔρως, a Diis vero vocari πτέρως, διὰ πτεροφύτορ' ἀναγκὴν. [1] Nec praetermittendum est, τῷ ἵμερῳ maxime, i. e. *cupidini* vim tribui ad alarum germinationem. Cupidinem autem poetae alis instruxerunt, ut apud Anacreontem occurrit amor. [2] Haud defuerunt adeo antiquitus, qui Socratis ἐρωτικὴν, uti apud Platonem exstat, cum Sapphus et Anacreontis amoribus compararent. Citat eorum Maximus Tyrius nonnulla, quae Socraticis ac Platonicis conveniant. In quibus singulis conferendis judicium quis forte desideret auctoris, nec tamen haec, ut videtur, comparaturus fuisset, nisi nonnihil in iis exstitissit similitudinis. [3] Caeterum quae elegantissima sunt in hac descriptione loca: δεξάμενος γὰρ τοῦ κάλλους τὴν ἀποῤῥοὴν διὰ τῶν ὀμμάτων· — ὅταν μὲν οὖν βλέπουσα (ἡ ψυχὴ) πρὸς τὸ τοῦ παιδὸς κάλλος, δεχομένη τὸν ἵμερον — θεῖ δε ποθοῦσα ὅπου ἂν οἴηται ἔψεσ-

(1) De hac lect. V. Heind. et Ast. h. l. Cf. Groen Prosop. p. 169. (2) V. Eurip. Hippol, vs. 1274. et Helena vs. 674. Cf. Plut. Amat. 763 F. (3) Quod amantes rogat Vulcanus et supra nobis allatum est: τί ἔσθ' ὃ βούλεσθε, ὦ ἄνθρωποι, ὑμῖν παρ' ἀλλήλων γενέσθαι; — ἆράγε τοῦδε ἐπιθυμεῖτε; — Symp. 192 D. similiter forte ductum ex Sapphus oda in Venerem p. 8. Ed. Wolf, ubi Venerem ad se venisse dicit, rogantem:

— ὄττι γ' ἦν τὸ πέπονθα —
κ' ὄττι ἐμῷ μάλις' ἐθέλω γενέσθαι
μαινόλᾳ θύμῳ

Pariter certe in hisce amoris expressum est desiderium.

ὄψεσθαι τὸν ἔχοντα τὸ κάλλος, ἰδοῦσα δὲ καὶ ἐποχετευσαμένη ἵμερον·[1] vel fallor, vel ab Euripideo fonte fluxerunt:

ἔρως, ἔρως, ὃς κατ' ὀμμάτων
στάζεις πόθον, εἰσάγων γλυκεῖαν
ψυχᾷ χάριν·[2]

Sed furore describendo amoris altius spectavit Plato, quam poëtae solebant. Nam abest tantum, ut voluptates excitare studuerit, ut amoris expresserit vim divinam, qua evehat mortales homines ad Deorum immortalium imitationem et similitudinem. Quod nobis jam proximum est, ut quodammodo explicemus.

In pristina illa vita et coelesti, quum fruebamur identidem pulcerrimo veri spectaculo, Deum quique nostrum, ut ducem, solebamus sequi, in cujus choro versabamur: eumque habebamus singuli quasi choregum nostrum, cui ipsi essemus naturâ et studio simillimi. Exclusi jam festis illis chorisque divinis, non solum spectare illa non possumus, sed desideramus etiam aegerrime quem colamus, quem imitemur, quem sequamur. Veruntamen quod tum nobis contigit et postea ademtum est, id nunc nobis amor restituit. Amasium unusquisque quaerit Deo similem, quem tum veneratus est, et hunc eodem veneratur prosequiturque, quo

(1) Phaedr. 251 B. C. E. (2) Hippol. vs. 525. De scriptoribus, qui Platonem imitati sunt V. Ast. ad h. l.

quo illum, honore. Qua in re maxima cernitur amantium diversitas. Nam qui Martem fuerunt secuti, ut ipsi sunt sanguinolenti, ita talem etiam amasium quaerunt: sic alium quaerunt, qui Junonis, alium, qui Apollinis, alium, qui alius secuti sunt chorum. Omnes vero ad sui similitudinem Dei et amatum et semetipsos componere student. Accidit ita, ut diversus sit item amandi modus, amorque non omnibus similiter prosit. Qui vero Iovem aliquando choregum habuerunt, Iovialem quaerunt, quem ament: σκοποῦσιν εὖν εἰ φιλόσοφός τε καὶ ἡγεμονικὸς τὴν φύσιν· *considerant igitur, num philosophus sit naturâ atque ad imperandum natus:* et quando repererunt talem, non amant eum solummodo, sed eo enituntur simul, ut indoles ejus generosa explicetur tota. Quod efficere conantes, non minus sibimetipsis, quam amato, consulunt. Nam si antea philosophiam haud rite aggressi sunt, tunc in eam incumbentes, et aliunde discunt undecunque licet, et ipsi per se proficere nituntur. Explorantes autem semetipsos, ut investigando assequantur Dei sui naturam, voti tandem compotes fiunt, propterea, quod in Deum intendere omnem mentis aciem coguntur. Tum vero assecuti illum recordatione, ejusque numine afflati, ex eo mores et studia recipiunt, quatenus homini fas est Dei esse participi. Hujus autem beneficii amasium habentes auctorem, magis etiam eum diligunt, et haurientes, bacchantium instar, ex Iovis fonte, eo replent amasii animum, simil-

 li-

limumque eum efficiunt Deo suo. [1] Sic amans amatum, quasi hic Deus sit ipsi, tamquam statuam informat et exornat, utpote culturus eum festisque celebraturus. [2]

Nec tamen ita continuo suo quisque amasio prodest. Nam ut primum quis adspexit divinum illum vultum, qui spirat amorem, germinantibus alis, furore corripitur vehementissimo, nec sui est compos. Optimus etiam libidinem, tamquam equum ferocientem, aegre domat, et nisi temperantia et fortitudo, una cum prudentia, ipsius in animo vigerent, freno coërcere libidinem nullo modo posset. Sed vincit prudentia cum ſtudio honesti, quoque ipse agitatur amore, eodem jam imbuit amasium. Nam ut ab hoc suscepit per oculos pulcritudinis effluvium, quo incaluit totusque est commutatus, sic venti instar aut echus, redit hicce ἵμερος ab amante in amasii animum, eumque implet amore et quasi irrigat emollitque, ut pariter oriantur alae. Amat ita et hicce, sed quid amet, nescit, nec potest declarare, quid ipsi evenerit. Fit autem mutuo et reciproco amore, ut tamquam in speculo, sic in amante, semet ipsum adspiciat: *ὥσπερ δ' ἐν κατόπτρῳ ἐν τῷ ἐρῶντ ἑαυτὸνι ἐρῶν λέληθε.* [3] Absens igitur desiderat eum, ut ab eo desideratur vicissim, nec quidquam cupit vehementius, quam ut semper cum eo sit una. Et sic

(1) Phaedr. 252 C — 253. (2) Eod. 252 D.
(3) Phaedr. 235 D.

sic quidem ambo beatam atque concordem praesentem agunt vitam, modesti et sibimetipsis imperantes, subactis, e quibus vitia, in libertatem vindicatis, e quibus virtutes oriuntur; mortui vero, recuperatis alis, praepetes evolant, cum trium certaminum vere Olympicorum unum pervicerint: *οὗ μεῖζον ἀγαθὸν οὔτε σωφροσύνη ἀνθρωπίνη οὔτε θεία μανία δυνατὴ πορίσαι ἀνθρώπῳ· quo sane praestabilius bonum nec humana temperantia, nec divinus furor homini afferre ullum potest.* (t)

Sic *amoris* est apud Platonem arctissima cum *philosophia* conjunctio. Utriusque commune est et summum propositum, ut ad veritatem ac sapientiam adducat hominem: imo reddat homini, quam amisit, felicitatem. Nam ut restituit eum philosophia in conditionem pristinam, ita alas ei adaptat amor, quibus sublatus in beatum Dei sui quasi chorum redeat. Sic utrique adscribitur divinum munus, ut hominem efficiat Deo similem. Sed hujus nondum loci est, illam explicare, quam Plato ubivis praedicat, *ὁμοίωσιν τῷ θέῳ*. Praestat hîc apponere Socraticae palinodiae epilogum, elegantissimum illum, et vero amoris declarantem et philosophiae conjunctionem. „Haec tibi, dilecte Amor, recantatio pulcerrima et optima, ut potuimus, exsoluta est et dicata, quam et hoc modo canere et verbis proferre poëticis a Phaedro coacti sumus. Tu vero et ante dictis ignoscens et haec

(t) Eod. 256 A. B.

a nobis placide accipiens, benignus mihi adsis et propitius, quamque dedisti mihi artem amatoriam, ne auferas irâ neque imminuas. Quodsi quid hactenus numine tuo indignum a Phaedro et a me dictum sit, Lysiam accusans orationis illius auctorem, averte eum ab hujusmodi sermonibus, ad philosophiam vero converte, ut et ejus amator hicce, Phaedrus, haud dubius deinde fluctuet mutetque sententiam, sed in *amoris* et *sapientiae* studio vitam transigat constanter. (1)

Est profecto venustus in primis et sublimis dialogus hicce: nec mirum, captos ejus suavitate fuisse elegantissimos quosque scriptores. Habuerunt eum Erotici omnes tanquam pratum quoddam jucundissimum, unde flores carperent scriptis suis (2). Cicero vero rusticans in villis cum amicis et scribens etiam de eloquentia et de legibus constituendis, mente subinde et cogitatione totus versabatur in sacris illis Ilissi tractibus. Scaevolam in-

(1) Phaedr. 157 A. (2) v. c. Plutarchus, Lucianus, Aristaenetus, Alciphron, alii: quod cum studiosius, quam aptius, agereut nonnulli, carpit eos Plutarchus, qui γλίχονται τὸν Πλάτωνος Ἰλισσὸν καὶ τὸν ἄγνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἠρέμα προσάντη πόαν πεφυκυῖαν ἐπιγράφεσθαι. Amat. 749 A. Forte philosophi etiam profecerunt inde: certe principes eorum ἐρωτικὰ scripserunt, *Aristoteles*, cujus librum secundum ἐρωτικῶν memorat Athen. XV. 674. Cf. Diog. L. V. 22.: *Zeno* V. Diog. L. VII. 34. *Epicurus* V. id. X. 27. *Cleanthes*, qui conscripsit ἐρωτικὴν τεχνὴν V. id. VII. 175. alii.

inducit cum Crasso aliisque in hujus Tusculano ambulantem, et duobus spatiis tribusve factis, haec usurpantem [1]: „ cur non imitamur, Crasse, Socratem illum, qui est in Phaedro Platonis? nam me haec tua platanus admonuit, quae non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis, quam illa, cujus umbram secutus est Socrates, quae mihi videtur non tam ipsa aqula, quae describitur, quam Platonis oratione crevisse: et quod ille durissimis pedibus fecit, ut se abjiceret in herbam atque ita illa, quae philosophi divinitus ferunt esse dicta, loqueretur, id meis pedibus certe concedi est aequius." Ipse Cicero rusticans cum fratre apud Crassum in eodem Tusculano, ut ambulando devenerant in insulam et Fibrenum, hunc amnem Ilisso comparat: „ nullum hoc, inquit, frigidius flumen attigi, cum ad multa accesserim, ut vix pede tentare id possim: quod in Phaedro Platonis facit Socrates." [2] Sic omnino ceperat Ciceronem venustissimus dialogus, ut Phaedrus ille et amnis et platanus et caetera omnia in sancto illo loco semper ipsius animo essent praesentia. Sed quae *divinitus* illic, ut idem ait, *Socratis ferunt esse dicta*, haec vero in admirationem rapuerunt posteros. Scilicet scripsit hunc dialogum Plato, non ut Symposium provectiore aetate, sed ipso juventutis vigore. Quo fac-

(1) De Orat. I. 7. (2) Legg. II. c. 3. adde Cic. Orat. c. 4. 12. 13. Div. I. 37. Tusc. I. 23.

factum, ut vim poëticam, qua naturâ valebat, in eo scribendo explicaret totam. Et hinc sublimitas illa, hinc sensus illi excelsi de pulcro et vero, quales hîc unice expressos reperimus. Exstant in hoc dialogo Pythagoreorum placita: μύθον illum, ut diximus, eorum metempsychosi magnam partem debemus. Quodsi cum hisce Pythagorica comparamus, quae in Phaedone v. c., et in Politia occurrunt, sic vero maxime nobis in Phaedro juvenilis auctoris vigor apparebit [1]. Nec vero diffiteor, vitia hinc etiam contraxisse dialogum. Qui enim ordo in Symposio, in Phaedone, in aliis philosophi scriptis perfectus est fere, desideratur ille in Phaedro. Non unum est argumentum, quo referantur omnia; sed, cum agendum videatur proprie de dicendi scribendique arte, episodium de amore partem dramatis fere maximam occupat. Dictio item, quod Veteres reprehenderunt [2], sic migrat subinde prosae orationis fines, ut poetica atque adeo dithyrambica videatur. Sed vitia haec juvenilis luxuriantisque ingenii quis adeo est se-

ve-

(1) Diog. Laert. III. 38. Aliter hac de re judicat Socherus, *über Platons Schriften* p. 309.: de cujus sententia nobis deinceps erit agendum. (2) Dicaearchus apud Diog. L. III. 38. Dionys. Hal. Ep. ad Pomp. c. 2. p. 203. et in Jud. de Demosth. c. 6. p. 271. Iniquius sane illi, quam verius. V. Wyttenb. Epist. ad Spec. meum p. 43. Ut autem Socratem Aristophanes, sic Platonis scripta comici deinceps exagitarunt V. Diog. L. III. 26 - 28. Phaedrum scripsit Alexis, qui paroedia videtur fuisse Phaedri Platonici. V. Athen. XIII. 562 A.

verus, quin huic aetati ignoscat? Accedit argumenti ſublimitas et poetica ratio. Haud enim facile reperiatur, qui amantium describens ac poetarum enthusiasmum, ipse sibi caveat, ne exsultet subinde oratio ac poeticum quid et dithyrambicum sonet. Habuit hoc Plato cum Democrito commune, qui item scripsisse de furore videtur. (1) Quo nomine jungit eos Cicero. (2) Video, ait, visum esse nonnullis, Platonis et Democriti locutionem, etsi absit a versu, tamen quod incitatius feratur et clarissimis verborum luminibus utatur, potius poema putandum, quam comicorum poetarum. Caeterum Plato, quod principio monuimus, a poesi ad philosophiam progressus est, et ea vivebat aetate, qua ligatae orationis et solutae discrimen idoneis nondum legibus erat definitum. Quo minus nobis committendum est, ut scripta viri et placita ad posterioris et nostrae adeo aetatis conditionem exigamus. Tantum autem abest, ut haec ejus de amore dicta levia putanda sint ac philosopho indigna, ut interioris contineant doctrinae Platonicae principia. Quod nobis tum maxime manifestum erit, quando eo pervenerimus, quo omnis apud Platonem tendit philosophia pulcri, ad *ipsius pulcri scientiam.* Sed quo facilius eo perveniamus, de artibus jam porro agendum est, quae ad pulcri amorem ducunt, hominemque praeparant, ut ipsum aliquando pulcrum cognoscat.

De

(1) V. supra p. 124. not. (2) Orat. c. 20.

De artibus, quae ad pulcri ducunt amorem, in primis de musica.

Multa tulit et nova et praeclara saeculum praecedens. In quibus haud infimum tenet locum artium elegantiorum, quod exſtitit, studium. Nam cum adhaesisset antea doctrinis ratio quaedam scholastica, quae et ipsas obscuraret et literis obesset ac philosophiae, *pulcrum* exquiri summo studio coepit. Quo accidit, ut, quidquid antiquarum esset artium superstes, sculpturae, statuariae, architecturae, similium, illud et exploraretur diligentius et cum pulcri venustique sensu judicaretur: tum etiam nullum non genus disciplinarum venustatis quemdam susciperet colorem: nova adeo exsisteret doctrina, *aesthetica* vulgo dicta. Quocirca nemo facile hodieque in philosophiam incumbat Platonis, quin locum hunc tractans, qui est de pulcro et amore, Platonicae investiget, si quae sit, aestheticae principia. Et profecto, cum merito haec doctrina gravis habeatur philosophiae pars, eo magis, quid de artibus existimaverit Plato, exquirendum videtur.

Sed ingredientibus hoc argumentum, id nobis continuo mirum videatur, haud praeclare existimasse

se Platonem de poëtis, oratoribus, statuariis, pictoribus, de iis omnino, qui artes coluerunt: imo vero, una cum hisce, artes etiam eorum tantum non contemsisse. Quod eo minus videatur explicari posse, quo magis abhorret ab indole et studiis Platonis. Nam ipse poëta fuit et orator: utramque artem philosophiae adhibuit, et hinc maxime repetenda philosophiae Platonicae admirabilis illa elegantia et sublimitas. Excelluit adeo in oratoribus, quod judicabat optimus sane harum rerum judex, Cicero. Vocat eum non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimum auctorem et magistrum: longe omnium quicumque scripserunt, aut locuti sunt, et suavitate et gravitate principem. (1) Jovem adeo, dicebant veteres philosophi, si Graece loqueretur, sic loqui. (2)

Respiciamus vero philosophiam viri, e cujus notione haec et omnia explicari debent quaecunque in ejus opinionibus vel mira vel absurda videntur. Est illa veri studium, non ejus quod *esse videtur*, sed quod *est*. Quapropter rejicit artes, quae vulgo dicuntur, et una cum artibus artifices, qui non res, sed rerum simulacra et umbras imitantur: ne ipsi etiam Homero parcens, quamquam haud sine verecundia de eo loquitur. Declarant id sermones festivi, quos Socrates in Politia cum Adimanto instituit. Artificem, inquit, qui unus omnia efficere potest, quae singula singuli efficiunt artifices, qua-

(1) Cic. Orat. c. 3. et 19. de Orat. I. 11. (2) de Orat. I. 31.

qualem hunc vocas? — Solertem quemdam memoras et mirabilem virum. — Nondum tu ita: mox magis sic de eo pronunciabis. Idem enim hicce artifex non solum omnia potest supellectilia facere, sed et omnia quae ex terra nascuntur efficit et animalia omnia, cum caetera, tum etiam semetipsum: praeterea terram et coelum et Deos et quaecumque in coelo atque in orco sub terra sunt, haec omnia efficit. — Sophistam nobis narras perquam mirificum. — Diffidisne? sed dic mihi, quaeso, nullusne tibi esse videtur hujusmodi artifex? non intelligis, temetipsum posse haec omnia quodammodo efficere? — Quo tandem modo? — Haud difficili illo, sed quo passim et celeriter fabriceris; celerrime autem, si velis, speculo sumto, in omnes illud partes circumferre: celeriter et solem efficies et quae sunt in coelo: celeriter terram, imo vero temetipsum et caetera animantia et supellectilia et germina et quaecunque modo sunt memorata. — Ναί, ἔφη, φαινόμενα, οὐ μέντοι ὄντα γέ που τῇ ἀληθείᾳ· *quae* videntur, *non quae revera* sunt. — Pulcre hoc tu et opportune dicis.[1] Hoc in genere fabrorum pictor censendus est: censendi sunt item poëtae et quotquot φαντάσματα, ἀλλ' οὐκ ὄντα ποιοῦσιν.[2] Quodsi rogamus eos, cujus artis periti, consulant humano generi, ut medicinae Aesculapius, legislatoriae Lycurgus et Solon, vitae rite instituendae Pythagoras

(1) Rep. X, 596 B. (2) Eod. 599 A.

ras periti, civibus quisque suis et discipulis profuerunt, quam memorent artem, non reperiunt. Scilicet nec veritatis ullam nec utilitatis rationem habentes, speciem sectantur, res vero negligunt. Οὐκοῦν τιθῶμεν, ἀπὸ Ὁμήρου ἀρξάμενοι, πάντας τοὺς ποιητικοὺς, μιμητὰς εἰδώλων ἀρετῆς εἶναι, καὶ τῶν ἄλλων περὶ ὧν ποιοῦσι, τῆς δ' ἀληθείας οὐχ ἅπτεσθαι. (1)

Videtur igitur Plato sic de artibus statuisse, ut philosophiae, quam profitebatur, satisfaceret. Sed dicat hic aliquis: esto, in philosophiam non peccaverit Plato; sed peccavit in artes. Has enim nemo non coluit, nisi ab ipsa esset humanitate alienus. Atqui, o bone, nec Plato fuit ab omni humanitate alienus, et coluit artes: sed non illas, quae vulgo habebantur, ad oblectandos hominum animos, non item ad emendandos aptas et efficaces. Eas coluit et optimo cuique maxime colendas censuit, quae quasi τύπον haberent veritatis, animumque adducerent ad ipsum pulcrum, ipsum bonum, ipsas ideas intuendas. Quae vero hinc mentem averterent, converterentque ad inania simulacra, ad inanes umbras, has repudiavit, ut philosopho indignas. Quam Platonis sententiam ut apte explicemus, de summo jam agamus, quod artibus, praescripsit, proposito et fine. Sed primum disquirendum est de musicae origine.

Du-

(1) Rep. X. 600 E.

Duxit eam Plato e naturalibus sensibus studiisque animi humani. Censet enim, naturâ nobis proprium esse sensum quemdam rhythmi et harmoniae, quo ceteris praestemus animantibus: hoc autem motum ductumque genus hominum, sponte suâ et choros agere instituisse et invenisse musicam. In opere de Legibus, quod senex scripsit, senes inducit hac de re colloquentes, Critiam, Megillum et hospitem Atheniensem, quorum hic ita profert sententiam suam. „ Videndum, num verus sit et secundum naturam, qui nobis celebratur, sermo: dicimus autem, animantia tantum non omnia, dum juvenili sunt aetate, nec corpore posse quiescere nec linguâ silere, moveri vero semper et clamare: exsultare fere ac tripudiare, prae gaudio saltantia ac ludentia, ore vero nullos nos sonos emittere; in his autem caetera animalia nullum habere ordinis sensum, sed sine rhythmo moveri, sine harmonia vociferari; hominibus vero Deos et rhythmi tribuisse et harmoniae sensum, quo apte nos moveremus saltando et caneremus concinne, choros instituentes cum hilaritate, qui παρὰ τῆς χαρᾶς, ab ipsa hilaritate nomen habent. [1] Quae sententia ita placet Atheniensi hospiti, cujus sub persona ipse loqui videtur Plato, ut iterum illum et tertium memoret: evidentissime autem, his verbis: εἴπομεν, εἰ μεμνήμεθα, ὡς ἡ φύσις ἁπάντων τῶν νέων διάπυρος οὖσα ἡσυχίαν οὐχ οἵα

(1) De Legg. II. 653. E.

οἷα τε ἄγειν οὔτε κατὰ τὸ σῶμα οὔτε κατὰ τὴν φωνὴν εἴη, φθέγγοιτο δ' ἀεὶ ἀτάκτως καὶ πηδῷ. Τάξεως δ' αἴσθησιν τούτων ἀμφοτέρων, τῶν ἄλλων μὲν ζώων οὐδὲν ἐφάπτοιτο, ἡ δὲ ἀνθρώπου φύσις ἔχοι μόνη τοῦτο· τῇ δὲ τῆς κινήσεως τάξει ῥυθμὸς ὄνομα εἴη· τῇ δ' αὖ τῆς φωνῆς, τοῦ τε ὀξέος ἅμα καὶ βαρέος συγκεραννυμένων, ἁρμονίας ὄνομα προσαγορεύοιτο· χορεία δὲ ξυναμφότερον κληθείη. (1)

Sed quod senili aetate Plato diligentius explorabat, id juvenili jam adumbraverat in Phaedro, fabulâ enarrandâ de cicadarum origine. Homines fingebat antiquitus, Musis natis et exorto cantu, sic delectatos fuisse, ut ipsi canendo vitam transigerent, cibiqne et potus immemores, fame perirent: ex his autem hominibus cicadas exstitisse, quae indesinenter canunt. Sed elegantem fabulam multo lubentius ab ipso accipiemus Socrate, qui eam Phraedro enarrat, ἀνδρὶ φιλομούσῳ, divino illo in loco, Nympharum receptaculo, ubi utriusque sermonibus accinere videtur cicadarum chorus. Nam delato illic ad bene scribendi artem sermone, rogat juvenem Socrates, num opus illi videatur, ut hanc artem explorent, ad ejusque naturam et Lysiam exigant et omnes qui scripserant tam oratores quam poetas. Tum Phaedrus: rogasne inquit, num opus sit? Cujus tandem rei gratia, ut ita dicam, vivat aliquis, si non talium voluptatum caussa? Quod perquam probans Socrates: et ve-

(1) Legg. II. 664 E. adde eod. 672 C.

vero, inquit, simul mihi videntur, super caput nostrum cicadae canentes et colloquentes, nos adspicere. Si ergo nos viderent, quemadmodum vulgus, meridie non disputantes, sed dormitantes, ab ipsis propter mentis desidiam delinitos, merito deriderent, putantes mancipia quaedam ad ipsas in hunc secessum venisse, et, tamquam pecudes, ad fontem meridiano somno teneri; sin viderint disputantes nos, ipsasque, tamquam Sirenas, haud captos cantu praeternavigantes, forte quod a Diis nactae sunt praemium, ut hominibus impertirent, hoc nobis prae admiratione concedant. Hic Phaedrus: quidnam muneris istud est, quod habent? Numquam enim audivisse videor. Cui Socrates: *οὐ μὲν δὴ πρέπει γε Φιλόμουσον ἄνδρα τῶν τοιούτων ἀνήκοον εἶναι. λέγεται δ' ὡς ποτ' ἦσαν οὗτοι ἄνθρωποι τῶν πρὶν Μούσας γεγονέναι. γενομένων δὲ Μουσῶν καὶ Φανείσης ᾠδῆς, οὕτως ἄρα τινὲς τῶν τότε ἐξεπλάγησαν ὑφ' ἡδονῆς, ὥςε ᾄδοντες ἠμέλησαν σίτων τε καὶ ποτῶν, καὶ ἔλαθον τελευτήσαντες αὑτούς· ἐξ ὧν τὸ τεττίγων γένος μετ' ἐκεῖνο Φύεται, γέρας τοῦτο παρὰ Μουσῶν λαβὸν, μηδὲν τροφῆς δεῖσθαι γενόμενον, ἀλλ' ἄσιτόν τε καὶ ἄποτον εὐθυς ᾄδειν, ἕως ἂν τελευτήσῃ.* (1) Itaque, quod adjicit Socrates nec nobis est reticendum, cum aliis annunciant Musis, quinam hic eas maxime colant, tum Calliopae et Uraniae, Musarum antiquissimis, eos conciliant gratiores-

que

(1) Phaedr. 258. D. 259 A. B. C.

que reddunt, qui in philosophia vivunt, earumque maxime musicam celebrant.

Homo igitur, de Platonis sententiâ, natus est ad musicam: naturâ quippe praeditus rhythmi harmoniaeque sensu et studio. Nec vero musica, quam memorat, exilis est ista et levis, quae aures solum modulando sonorumque varietate demulcet; sed, ut modo nos docuit Atheniensis hospes, illa est, quae in choris, in tragicis certaminibus et comicis viget: quae decori studium in animis hominum unice excitat, eosque ad εὐρυθμίαν, εὐαρμοστίαν, εὐσχημοσύνην componit: [1] quae ad excolendum hominem vim habet maximam, ad sublimia nos omnia, ad Musarum antiquissimas Calliopen et Uraniam, i. e. ad divinam philosophiam hominem evehit. Sed tot sunt haec et tanta musices munera, ut videatur de iis singulatim agendum.

Initium ducamus iterum ab ipsâ hominis naturâ. Dico, ait idem ille apud Platonem Atheniensis hospes, germanae principia institutionis explorans: dico equidem, primum esse puerorum sensum, voluptatem et dolorem, nec alium principio, praeter hancce, virtutum esse ac vitiorum fontem. Nam sapientiam assequi et ratione confirmare veras opiniones, beatus ille, cui id in senectute contigerit. Sensum igitur hunc ita in puero excolere, ut oderit continuo, quae fugienda, amet vero et appetat, quae appetenda sunt, hoc verae est institutionis

(1) Rep. III. 401 A.

nis officium. Perfectus videlicet homo is est, qui a tenera inde aetate, priusquam quid bonum sit, quid malum, judicare potest, sponte sua, ex rebus pulcris et bonis voluptatem, ex turpibus et malis dolorem cepit: nactus autem cum ratione judicandi facultatem, rationem cum hoc sensu in concentum redegit. Hic scilicet concentus, haec ξυμφωνία ipsa est virtus. Sed cum hanc voluptatum et dolorum rectam moderationem remittant fere mortales et pervertant saepenumero, indeque oriantur et vitia omnia et aerumnae gravissimae, Dii, humanum genus miserati, aerumnis hisce suis et laboribus succumbens, *festa* constituerunt, quae laborum essent intermissiones relaxationesque, tum *Musas* hominibus dederunt et *Apollinem Musageten Liberumque patrem*, festorum socios, ut saltantes in choris et canentes, ad rhythmi harmoniaeque ordinem suos ipsi animos moresque et studia componerent atque omnem ita corrigerent pristinae institutionis perversitatem. (1)

Est sane jucunda haec philosophandi ratio, quae repetens omnia a remotissimis principiis, nihil tamen inde sive obscuritatis sive jejunitatis contrahit, sed, quamvis subtilis et accurata, poeseos nos simul gratia et venustate delectat. Quam imitari debuerant, qui post Platonem philosophiam pulcri attigerunt. Nam sic de pulcro disserere, ut ratio et oratio nihil minus, quam pulcrum, re-

(1) De Legg. II. 653. A.

referant, pulcrum adeo argumentando obscurent, id sane, si quid aliud, ineptum est. Plato quotiescunque de artibus agit elegantioribus, agit autem de iis saepenumero et perlubenter, toties et mentem exercet nostram rerum indagatione, et vero sensum simul pulcri venustique in animis nostris suscitat et acuit. Quod ipse videtnr maxime scribendo spectasse, spectandum certe putavit in puerorum institutione, quam totam, uti vidimus, a Musis Musarumque chorego Apolline, i. e. ab excolendo in animis harmoniae rhythmique sensu studioque inchoare jussit. Ponamus igitur, ait tandem Atheniensis ille, *παιδείαν εἶναι πρώτην διὰ Μουσῶν τε καὶ Ἀπόλλωνος*. Quod ita intelligemus maxime, ut diligentissime et chori apud Graecos et tragicae comicaeque poeseos rationem animadverterimus.

Festa dederunt Dii miseris mortalibus, ut, remissis laboribus, exhilararent eos identidem, simulque emendarent. Nam ludendo maxime genus nostrum ad pulcrum et honestum ducendum videtur. Unde simillima voce institutionem et ludum appellare solemus, illam *παιδείαν*, hunc *παιδιὰν* vocantes. Et vero omnis educatio cum recta ludendi consuetudine conjuncta est. Qui puer pulcerrime lusit, is vivit adultus honestissime. Quid? quod ludendo eliciuntur optime insitae animo facultates. Ego sic statuo, ait Plato, ut praestet quis aliquando qualicunque in negotio, id eum oportere ab ineunte statim pueritia, tam ludendo,

 quam

quam serio tractando, in singulis meditari, quae huic rei conveniunt: qui, verbi caussa, aptus futurus est agricola vel aedificator, ludentem hunc oportere a teneris vel colere terram vel pueriles quasdam domos aedificare: illum vero, qui educat utrumque, utrique debere instrumenta quaedam parvula, verorum imagines, parare: omnino, per ludos eo convertere puerorum cupiditates et voluptates, quo maturi aetate pervenisſe debeant. Κεφάλαιον δὴ παιδείας λέγομεν τὴν ὀρθὴν τροφὴν, ἣ τοῦ παίζοντος τὴν ψυχὴν εἰς ἔρωτα ὅτι μάλιστα ἄξει τούτου, οὗ δεήσει γενόμενον ἄνδρ' αὐτὸν τέλειον εἶναι τῆς τοῦ πράγματος ἀρετῆς. *Caput esse institutionis dicimus rectam educationem, quae ludentis pueri animum ad amorem ducit illius, quod virili aetate assecutum esse oportet, si perfectus in arte sua futurus est.* (1)

Festis igitur solemnibus nihil facile esse aptius efficaciusque poterat ad insita pulcri honestique studia excitanda et confirmanda. Nam ludendo peragebantur maxime et summâ hilaritate, nec solum currendo, luctando, aurigando caeterisque ludis gymnicis, sed musicis etiam certaminibus, quae ad Apollinis Musarumque exemplum, in choris celebrabantur, et ludentium ſpectantiumque animos ad sublimia quaeque evehebant. Chori autem, quod hic nobis minime negligendum est, ut

hym-

(1) Legg. I. 643. A. C. D. ubi V. Ast. Cf. Rep. IV. 425 A.

hymnis extollebant Deorum laudes et facta praeclara heroum, ita res simul Deorum heroumque canendo saltandoque imitabantur. Cujus rei praeclarum exstat monimentum, hymnus in Apollinem, Homero vulgo adscriptum, qui nativam continet chori descriptionem, quo Iones solebant in Deliacis festis Apollinem ac Dianam celebrare. Non minus illic imitatio hominum seu actio, quam cantus et saltatio laudatur.

πάντων δ' ἀνθρώπων φωνὰς καὶ κρεμβαλιαστὺν
μιμεῖσθ' ἴσασιν· φαίη δέ κεν αὐτὸς ἕκαστος
φθέγγεσθ'· οὕτω σφιν καλὴ συνάρηρεν ἀοιδή. (1)

Ut sponte sua homo canere gestit et saltare, ita accedit naturali huic oblectamento imitandi studium, non minus sane naturae congruum. Patent haec in puerorum consuetudine, et pariter in populorum moribus, qui nunc etiam, ut tunc Jones, pueritiae referunt gratiam et simplicitatem. Ludentes illi puerorum instar, canendo delectantur et saltando, chorosque jungunt et homines imitantur et res ab iis gestas. Quod advertentes peregrinatores, qui in remotis regionibus, in insulis maxime maris australis, tales adierunt populos, explicuerunt ex eorum moribus chororum apud Graecos ra-

(1) Hom. Hymn. in Apoll. Vs. 162. De choris praeclare scripserunt multi, in primis Schillerus, qui ad Graecam rationem sua ipse dramata conformavit. Ex Platonis fonte rem data opera duxerunt Texius et Baxius, opusculis laudatis. Nos quominus plura de hoc argumento adduceremus, utriusque fecit cum diligentia tum disserendi elegantia.

rationem. Ego vero fateor, ex eorum descriptionibus multum me profecisse ad Platonem intelligendum. Nam illustrant illa mirifice, quae philosophus pronunciavit de musicae et chororum ortu, nec minus valent ad placita ejus explicanda, quae ad tragicos et comicos referuntur.

Tragoediam si respicimus, qualis exstat in gentibus recentioribus, unâ contineri poësi videtur: comoedia vero! vel ipsâ destituta est poeseos commendatione: pedestri fere oratione procedit. Apud Veteres vero utraque e choris nata est, eorumque perpetuo et gratiam retulit et sublimitatem. Nam chori *agebant* ipsi in Bacchi sacris, ut in Deliacis festis solebant, et pariter res Deorum et hominum agendo repraesentabant: et quamvis, auctore Aeschylo, accederent identidem histriones (1), quo ratio et forma dramatis rite demum constituta est, chorus tamen in fabulis principes quasdam partes tenuit, eas certe, ut musicae vi et saltationis gratiâ mirabiliter spectatores et moveret et oblectaret. Constabant igitur dramata illa non solum poësi, sed musicâ simul et saltatione: imo *musica* vocabantur *certamina*, in quibus concertare secum invicem solebant tragici poëtae et comici. Nam dominabatur plane in illis, unde originem duxerant, *Musica*. Tam late apud Graecos patebat divinae hujus artis vis et auctoritas. (2)

Sed in choris, uti memoravinus, et multo etiam ma-

(1) Aristot. de poet. c. 4. (2) V. Den Tex p. 152 sqq. et script. ab eo citati: item, quae nos illic notavimus p. 110.

magis in tragica et comica poësi, *imitatio* obtinebat. Haec autem in utramque partem perquam est efficax, cum ad emendandos, tum etiam ad corrumpendos juvenum animos. Quando mores hominum imitantur poëtae, qui pravi sunt et ingenuo viro indigni, nocent eorum carmina juventuti gravissime: praesertim, quando ipsi juvenes, in choris canentes, et voce eos et motibus gestibusque exprimunt. Verendum magnopere est, ne ἐκ τῆς μιμήσεως τὸ εἶναι ἀπολαύσωσιν. Nam imitationes, si a teneris annis porro procedunt, in mores et naturam abeunt, non minus quod ipsum animum, quam quod corpus et vocem attinet [1]. Quodsi pulcra imitantur poëtae et honesta, nec quidquam praeter haecce arte student exprimere, sponte eorum carmina in canentium audientiumque animis pulcri excitabunt honestique amorem. Quo magis id omnibus agendum est poëtis, ut τὴν τοῦ ἀγαθοῦ εἰκόνα ἤθους poëmatibus exprimant [2], tragicis vero maxime, quorum quippe studium imitando continetur totum.

Haec cum chororum esset antiquitus apud Graecos conditio, Plato primam ab iis institutionem repetendam esse censuit. Nam ad sensus omnes affectusque temperandos, musica vim habet maximam: praesertim, si mature adhibeatur juventuti. Molles enim sunt hac aetate et teneri hominum animi, καὶ μάλιστα δὴ τοτε πλάττεται καὶ ἐνδύε-

(1) Rep. III. 395. C. (2) Rep. III. 401. B.

δέεται τύπος, ὃν ἄν τις βούληται ἐνσημήνασθαι ἑκάςῳ. *Tum maxime fingitur induiturque forma, quam quis unicuique imprimere velit.* [1] Κυριωτάτη, ait Plato, ἐν μουσικῇ τροφὴ, ὅτι μάλιςα καταδύεται εἰς τὸ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ὅ τε ῥυθμὸς καὶ ἁρμονία, καὶ ἐῤῥωμενέςατα ἅπτεται αὐτῆς, φέροντα τὴν εὐσχημοσύνην. *Primaria est, quae per Musicam procedit, educatio: nam in intimum animum penetrant rhythmus et harmonia, vehementissimeque eum tangunt, decorum afferentes animi habitum.* [2] In quibus musicam intelligit cum saltatione conjunctam, prouti in choris obtinebat. Saltatio enim, siquidem recte instituitur, una cum corporis habitu et motibus animum etiam ad decorem ac concinnitatem, ad εὐσχημοσύνην componit, hominemque sic efficit εὐσχήμονα. Quid? quod sensus ita decori in puerorum animis acuitur, ut animadvertant continuo, quid in quaque re sit decorum, quid turpe: illud expetant et ament, hoc aversentur et fugiant. Similis est quodammodo honestatis et literarum disciplina. Literas nemo bene didicerit earumque erit peritus, et γραμματικὸς vocandus, quin singulas continuo agnoscat quocumque occurrant loco, cum ipsas, tum etiam earum in aquis et speculis imagines, nec ullas sive magnas sive parvas neglexerit. Pariter is demum μουσικὸς dici potest, qui pulcra, decora, honesta, ubicumque adsint, extemplo animadvertit, tam ipsa, quam eorum in omnibus arti-

(1) Rep. II. 377 B. (2) Rep. III D.

tibus simulacra. Sunt haec elementa virtutis, ut illic literae linguae sunt et scripturae elementa. (1) Haec autem efficere nec saltatio potest singulatim, nec musica aut poësis; sed chorus efficit, in quo singulae hae artes ad sensum eliciendum pulcri quasi conspirant. Plurimum autem in iis efficit poësis: oratio certe nisi honesta sit, cantu illa aut motuum venustate corrigi non potest. Sic omnino se res habet, ut rationi convenire oporteat rhythmum et harmoniam, indoli autem generosae orationem. Itaque εὐλογία καὶ εὐαρμοςία καὶ εὐσχημοσύνη καὶ εὐρυθμία: εὐηθείᾳ ἀκολουθεῖ· οὐχ ἣν ἄνοιαν οὖσαν ὑποκοριζόμενοι καλοῦμεν ὡς εὐήθειαν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς εὖ τε καὶ καλῶς τὸ ἦθος κατεσκευασμένην διάνοιαν. (2) Et hinc intelligere licet, quo sensu dixerit philosophus: ὁ μὲν ἀπαίδευτος, ἀχόρευτος ἡμῖν ἔςαι· τὸν δὲ πεπαιδευμένον, ἱκανῶς κεχορευκότα θετέον· (3) tum etiam illud: ὅλη μέν που χορεία, ὅλη παίδευσις ἦν ἡμῖν. (4)

Hac autem in re Plato haud quidquam induxit novi; sed, quod moribus erat receptum, rationibus adductis, probavit. Nam solebant Atheniensium liberi in choris sacris canere et saltare, et si qui non interessent iis, aderant certe, et facile sic eorum animi ad εὐαρμοςίαν componebantur. Quamobrem nemo erat Athenis paullo quidem liberalius institutus, quin musicae deberet cultus sui hu-

(1) Rep. III. 402. A. (2) Rep. III. 400. D.
(3) Legg. II. 634. A. (4) Legg. II. 672. E.

humanitatisque initia. Accedebat disciplinae ratio, quae eodem tenderet tota. Ediscebant adolescentes poëtarum carmina, ut viros imitarentur claros, qui in illis laudarentur, talesque ipsi fieri cuperent: citharistae autem citharam eos pulsare docentes, id studebant maxime, ut ad sonorum harmoniam eorum animos componerent. Καὶ τοὺς ῥυθμούς τε καὶ τὰς ἁρμονίας ἀναγκάζουσιν οἰκειοῦσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν παίδων, ἵνα ἡμερώτεροί τε ὦσιν καὶ εὐρυθμότεροι καὶ εὐαρμοστότεροι γιγνόμενοι, χρήσιμοι ὦσιν εἰς τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν. πᾶς γὰρ ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εὐρυθμίας τε καὶ εὐαρμοστίας δεῖται.[1]

Prouti autem in illis omnibus philosophus naturam indagavit hominis, ut inde repeteret et originem musices et artis hujus efficacitatem ad primos excolendos puerorum sensus, ita in caeteris etiam de musicâ disquisitionibus ex eodem hauriendum esse censuit et hausit fonte. Duo nobis naturâ inesse, ait, alterum, quod ἥμερον, item φιλόσοφον vocat, τὸ θυμοειδὲς alterum. Recte haec diligenterque temperanda sunt, ne homo vel mollior fiat, quam par est, vel durior: quo valet in primis musica. Scilicet utrique illorum artem dedisse videtur Deus, τῷ ἡμέρῳ, *gymnasticam*, *musicam* τῷ θυμοειδεῖ: illam, ut indoles corroboraretur placida et mitis, hanc, ne insita alacritas in ferocitatem abiret. Homines vero perverso fere modo has artes usur-

pant:

(1) Protag. 326. B.

pant: totos enim se vel musicae soli, vel gymnasticae tradunt: quo non tantum non corriguntur aut perficiuntur, sed corrumpuntur plane. Nam si quis per aures in animum, tamquam per infundibula, infundi sinit dulces, molles ac flebiles modos, vitamque totam modulando transigit cantusque percipienda suavitate: is primum quidem; si quid naturâ habet θυμοειδὲς, tamquam ferrum, id emollit atque utile efficit, cum durum esset atque inutile; quodsi deliniendo non cesset, tum vero deinde liquefacit plane ac resolvit animum, donec eliquaverit τὸν θυμὸν, et quasi nervis exsectis animi, effecerit μαλθακὸν αἰχμητήν.[1] Nec magis sibi consulit, imo vero corrumpitur pariter, qui soli se gymnasticae tradit. Qui enim nihil aliud agit nec ullum habet ulla in re cum Musis commercium, si quid animo haberet φιλομαθὲς, nonne illud, quippe nec disciplinas degustans ullas nec disquisitiones nec sermones, infirmum fieret et surdum et coecum, quandoquidem nec suscitarentur sensus, nec alerentur, nec perpurgarentur? Μισολόγος δὴ, οἶμαι, ὁ τοιοῦτος γίγνεται καὶ ἄμουσος· καὶ πειθοῖ μὲν διὰ λόγων οὐδὲν ἔτι χρῆται, βίᾳ δὲ καὶ ἀγριότητι, ὥσπερ θηρίον, πρὸς πάντα διαπράττεται, καὶ ἐν ἀμαθίᾳ καὶ σκαιότητι, μετὰ ἀῤῥυθμίας τε καὶ ἀχαριστίας ζῇ.[2] Quid igitur? Scilicet, quod nobis naturâ inditum est, τὸ ἥμερον, τὸ φιλόσοφον, unde omnis manat cul-

(1) Rep. III. 411 A. (2) Eod. 411 C.

cultus et humanitas, haud emolliendum est musicâ, sed gymnasticâ corroborandum: quodque item debemus naturae, τὸ θυμοειδὲς, unde fortitudo exsistit et constantia, non intendere oportet gymnasticâ, sed musicâ relaxandum est apteque temperandum. Sunt autem musicae hac in re gravissimae partes. Nam homo prima aetate, ut omne animal, μαίνεταί τε καὶ βοᾷ ἀτάκτως. (1) Puer πάντων θηρίων ἐςὶ δυσμεταχειριςότατον· ὅσῳ γὰρ μάλιςα ἔχει πηγὴν τοῦ Φρονεῖν μήπω κατηρτυμένην, ἐπίβουλον καὶ δριμὺ καὶ ὑβριςότατον θηρίων γίγνεται. (2) Vim autem hanc insitam et alacritatem et vero contumaciam una omnium optime musica et mitigare potest et moderari. Omnino, artes hae concessae sunt humano generi, ut τὸ ἥμερον naturae nostrae et τὸ θυμοειδὲς ἀλλήλοιν ξυναρμοσθῆτον, ἐπιτεινομένω καὶ ἀνιεμένω μέχρι τοῦ προσήκοντος. (3) Quocirca τὸν κάλλις' ἄρα μουσικῇ γυμναςικὴν κεραννύντα καὶ μετριώτατα τῇ ψυχῇ προσφέροντα, τοῦτον ὀρθότατ' ἂν Φαῖμεν εἶναι τελέως μουσικώτατον καὶ εὐαρμοςότατον. (4)

Sunt hacc principia pulcerrimae institutionis, quam in libris de Republica exposuit Plato. Nec, his perceptis, mirabitur quispiam, nulli eum arti tantam ad erudiendum excolendumque hominem vim tribuisse, quantam musicae. Est enim illa, si quae alia, et homini naturâ propria et natu-

(1) Legg. II. 472 C. (2) Legg. VII. 808 D.
(3) Rep. III. 411 E. (4) Eod. 412 A.

turales quosque sensus temperat et moderatur, ut studia inde oriantur optima: et juncta cum gymnastica, id efficit maxime, ne abeat in ferocitatem alacritas, sed ad veram componatur fortitudinem. Quocirca, si utilitas quaeritur in hominum societate, quae tandem ars puerorum educationem, qua nihil est in civitate gravius, et efficacius provehit et regit rectius? Hac enim qui instituitur, a teneris sponte sua agnoscet pulcrum ac laetus in animum recipiet et quasi nutrietur eo; turpia vero vituperabit odioque habebit: omnino amabit pulcrum, anteaquam, quid pulcrum sit, ratione assequatur; *ἐλθόντος δὲ τοῦ λόγου, ἀσπάζοιτ' ἂν αὐτὸν, γνωρίζων δι' οἰκειότητα μάλιστα ὁ οὕτω τραφεὶς: adventante vero ratione, amplexabitur eam continuo, ut cognatam familiaremque agnoscens.* [1] Fit ita *καλός τε κἀγαθὸς*, imo vero *μουσικὸς, ἁρμονίαν καλλίστην ἡρμοσμένος, οὐ λύραν οὐδὲ παιδιᾶς ὄργανα· ἀλλὰ τῷ ὄντι ζῆν ἡρμοσμένος αὐτὸς αὑτοῦ τὸν βίον σύμφωνον τοῖς λόγοις πρὸς τὰ ἔργα.* [2] Qualis ut sit maneatque perpetuo, optimus cavebit custos, *λόγος, μουσικῇ κεκραμένος, ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς, διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.* [3]

Diximus de musica, quam probavit uniceque commendavit Plato. Pariter statuebat de sculptura, de statuaria, de pictura. Has omnes ita laudabat maxime, ut maxime et gratiam referebant et har-

(1) Rep. III. 402 A. (2) Lach. 188. D.
(3) Rep. VIII. 549 B.

harmoniam musicae, et vim habebant ad decori honestique amorem in animis juvenum excitandum. Poëtis non tantum, ait, praecipiendum, ut bonae indolis imaginem carminibus suis exprimant, nil inserant, quod illiberale sit et indecorum: idem et caeteris praecipiendum artificibus, ἵνα μὴ ἐν κακίας εἰκόσι τρεφόμενοι ἡμῖν οἱ Φύλακες, ὥσπερ ἐν κακῇ βοτάνῃ, πολλὰ ἑκάστης ἡμέρας κατὰ σμικρὸν ἀπὸ πολλῶν δρεπόμενοί τε καὶ νεμόμενοι, ἕν τι ξυνιστάντες λανθάνωσι κακὸν μέγα ἐν τῇ αὑτῶν ψυχῇ. (1) Quamobrem eos et exquirere oportet artifices et solos in rem publicam admittere, τοὺς εὐφυῶς δυναμένους ἰχνεύειν τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ εὐσχήμονος φύσιν· ἵν' ὥσπερ ἐν ὑγιεινῷ τόπῳ οἰκοῦντες οἱ νέοι ὠφελῶνται ἀπὸ παντὸς, ὁπόθεν ἂν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων ἢ πρὸς ὄψιν ἢ πρὸς ἀκοήν τι προσβάλῃ, ὥσπερ αὔρα φέρουσα ἀπὸ χρηστῶν τόπων ὑγίειαν, καὶ εὐθὺς ἐκ παίδων λανθάνῃ εἰς ὁμοιότητά τε καὶ φιλίαν καὶ ξυμφωνίαν τῷ καλῷ λόγῳ ἄγουσα. (2)

Sic artes valent, inprimis musica, ad pulcri excitandum in animis amorem: qui ipse est musicae finis ultimus. Δεῖ δέ που τελευτᾶν τὰ μουσικὰ εἰς τὰ τοῦ καλοῦ ἐρωτικά. (3) Sed ut operibus suis hunc excitent alantque amorem, quid tandem est illud, quod sequi, quod imitari debeant? Esse illud pulcrum perfectum, ipsum omnino pulcri exemplar, ex hoc earum fine et omnibus, quae jam

(1) Rep. III. 401 C. (2) Eod. 401 C. D.
(3) Rep. III. 403 C.

jam diximus, sponte intelligitur. Verumtamen, ne nostram aestheticam cum Platonica de pulcro et artibus doctrina confundamus, diligentius hoc exponendum videtur.

De artibus et summo illo, quod imitari artifices decet, praeclarus est Ciceronis locus illo in libro, quo perfectum adumbravit Oratoris exemplum. „Atque ego in summo Oratore fingendo talem informabo, qualis fortasse nemo fuit. Non enim quaero, quis fuerit, sed quid sit illud, quo nihil esse possit praestantius: quod in perpetuitate dicendi non saepe, atque haud scio an umquam, in aliqua autem parte elucet aliquando, idem apud alios densius, apud alios fortasse rarius. Sed ego sic statuo, nihil esse in ullo genere tam pulcrum, quo non pulcrius id sit, unde illud, ut ex ore aliquo, quasi imago exprimatur, quod neque oculis neque auribus neque ullo sensu percipi potest: cogitatione tantum et mente complectimur. Itaque Phidiae simulacris, quibus nihil in eo genere perfectius videmus, — cogitare tamen possumus pulcriora. Nec vero ille artifex, cum faceret Jovis formam aut Minervae, contemplabatur aliquem, e quo similitudinem duceret; sed ipsius in mente insidebat species pulcritudinis eximia quaedam, quam intuens, in eaque defixus, ad illius similitudinem artem et manum dirigebat. Ut igitur in formis et figuris est aliquid perfectum et excellens, cujus ad cogitatam speciem imitando referuntur ea, quae sub oculos ipsa cadunt: sic perfectae eloquentiae

L spe-

speciem animo videmus, effigiem auribus quaerimus." (1) Similiter Plato, cujus sententiam his verbis expressit Cicero. (2) Imitari is item censet optimos quosque artifices, non quod sensibus apparet pulcrum, sed quod neque oculis, neque auribus, neque ullo sensu percipi potest: cogitatione tantum et mente complectimur. Et hoc esse videtur aestheticae, quam nos vocamus, sublime quoddam principium. Haud enim sufficit, imitando expressisse, quae in rerum natura adsunt; id vero artis proprium est, ut superet naturam: in quo ejus perfectio et vis divina cernitur. Sed altius etiam spectabat. Plato imitari jubebat artifices non solum, quod pulcrum esset vehementerque placeret, sed quod *bonum* esset simul, recteque expressum virtutis excitaret amorem. In omni de pulcro disputatione cum venustate et gratia utilitatem jungit: utilitati adeo tribuit plurimum. Tria sunt, ait, in nullis non rebus distinguenda, *χάρις*, *ὀρθότης*, *ὠφέλεια*, quorum praecipuum est et rei cujusque finis, *ὠφέλεια*, quam *ὀρθότητι* assequimur: accedit autem utrique *χάρις*. Quodsi quaerimus, quae sit in artibus *ὀρθότης*: sunt illae *εἰκαστικαὶ* sive *μιμητικαὶ*, quae musicae etiam ratio est; (nam *πάντα τὰ περὶ αὐτὴν ἐστὶ ποιήματα μίμησίς τε καὶ ἀπεικασία*:) quocirca, ut *ὀρθότητα* habeant, habere debent *τὴν ὁμοιότητα τῷ τοῦ καλοῦ μιμήματι*. Scilicet res vere pulcrae

(1) Orat. c. 2 et 3. (2) Cf. v. c. Rep. VI. 501. K. et 484. C.

crae *μιμήματα* sunt sive *ἀφομοιώματα αὐτοῦ τοῦ καλοῦ*: his similia esse oportet artium opera. Nisi sint similia, praesertim in musica, gravissimum quis inde detrimentum capiat, falsa quippe imagine captus atque ita *ἤθη κακὰ φιλοφρονούμενος*. Quod tenendum maxime est in judicandis artificum, quae nobis proponunt, simulacris. Explorandum est, *quid* quis imitatus sit, deinde, num *ὀρθῶς*, *recta ratione*, id factitaverit, i. e., num res vere pulcras imitari studuerit: tandem, num *bene* id egerit, i. e., num quod studuit perficere, id apte perfecerit. [1] Ita enim accipienda videtur Platonis sententia: *ἆρ' οὖν οὐ περὶ ἑκάστην εἰκόνα καὶ ἐν γραφικῇ καὶ ἐν μουσικῇ καὶ πάντῃ τὸν μέλλοντα ἔμφρονα κριτὴν ἔσεσθαι δεῖ ταῦτα τρία ἔχειν, ὅ τί ἐστι πρῶτον γιγνώσκειν, ἔπειτα ὡς ὀρθῶς, ἔπειθ' ὡς εὖ, τὸ τρίτον, εἴργασται τῶν εἰκόνων ἡτισοῦν ῥήμασί τε καὶ μέλεσι καὶ τοῖς ῥυθμοῖς;*

Et sic quidem escendimus eo, quo jam dudum tetendimus, ut pulcrum declaremus, quod solum celebravit Plato. Est illud tale, ut ejus praestantia internâ perfectione, non externa specie cernatur: pulcrum est, quod nos dicimus *morale*, quodque antiqui appellare *τὸ καλοκἀγαθὸν* solebant.

Nil pulcrum est, contendebant Socratici, nisi quod idem sit *bonum* [2]: id autem unum amabile est, imo vero incredibiles sui amores excitat. Itaque

(1) Leg. II. 667. B. — 669. B. (2) Xenoph. Mem. III. 8. 5.

que in forma celebranda pulcerrimorum juvenum, internam pulcritudinem, i. e. virtutem animique bonitatem celebrabant maxime. Exstat in Symposio, praeter caetera quae percurrimus in amorem encomia, elegantissima Agathonis oratio, qua omnes sic celebrat amoris dotes, ut adolescentiae nobis cernere videamus gratiam omnem et amabilitatem, exemplar adeo intueamur formosi adolescentis: quam aetatem mirifice amabant Graeci:

—— νεηνίῃ ἀνδρὶ ἐοικὼς
πρῶτον ὑπηνήτῃ, τοῦπερ χαριεστάτη ἥβη· (1)

Sed idem ita pergit in laudando amore, ut ejus deinceps virtutes dilaudet, justitiam, fortitudinem, sapientiam, temperantiam, belle, festive, subinde ironice; sed ita tamen, ut esse efficiat amorem Deorum omnium κάλλιστον ἅμα καὶ ἄριστον. Sed ille quidem haec leviter, ut poëta, et multo cum joco. Serio vero contendit Socrates, id solum esse amabile, quod optimum sit et cum virtute conjunctum: nec formam compensare, quod animo deëst; contra vero pulcrum animum suâ ipsum virtute corpus efficere quam pulcerrimum. ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐ φαίνεται, ὃ ἂν χρηστὸν ᾖ σῶμα, τοῦτο τῇ αὑτοῦ ἀρετῇ ψυχὴν ἀγαθὴν ποιεῖν, ἀλλὰ τοὐναντίον, ψυχὴ ἀγαθὴ τῇ αὑτῆς ἀρετῇ σῶμα παρέχειν ὡς οἷόντε βέλτιστον. (2) Quodsi cui eveniret, ut cum animo pulcro pulcram spectaret conjunctam corporis speciem, hoc esse dicebat spectaculum omnium

(1) Hom. Odyss. K. 279: quod ipse usurpat Plato Protag. 309. B. (2) Rep. III. 403. D.

nium pulcerrimum. Ὅτου ἂν συμπίπτῃ ἔν τε τῇ ψυχῇ καλὰ ἤθη ἐνόντα, καὶ ἐν τῷ εἴδει ὁμολογοῦντα ἐκείνοις καὶ συμφωνοῦντα, τοῦ αὐτοῦ μετέχοντα τύπου, τοῦτ' ἂν εἴη κάλλιστον θέαμα τῷ δυναμένῳ θεᾶσθαι. (1) Itaque Socrates cum Phaedro discedens tandem ab illo Nympharum receptaculo, sic Deos precatur: ὦ φίλε Πάν τε καὶ ἄλλοι ὅσοι τῇδε θεοὶ, δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι τἄνδοθεν· τἄξωθεν δὲ ὅσα ἔχω, τοῖς ἐντὸς εἶναί μοι φίλια. (2) Et hinc quidem judicare licet de aestheticae Platonicae, quae vulgo quaeruntur, principiis.

Aestheticam, quae proprie appellatur, nec condidit Plato, nec vero potuit condere. Nam pulcrum intelligebat, quod in rebus moralibus summum est et perfectum, non illud inde distinguebat, quod artibus est proprium. Sin vero aestheticae appellemus nomine disciplinam pulcri, quae ad pulcrum illud morale adducat, nemo facile philosophorum sublimiorem condidit aestheticam. Nam eo respiciens, artes contemnebat, quae sensibus gratificarentur magis, quam animum emendarent: quae ratio erat poëtarum omnium et oratorum, ipsius adeo Homeri fuerat, principis poëtarnm; illas vero laudabat unice, quae divinum sequerentur pulcri moralis exemplum. Hanc autem pulcri doctrinam sic exposuit, ut ejus principia duceret ex ipsa hominis indole, conferret autem eam universam ad puerorum institutionem, ad veram provehendam so-

(1) Rep. III 402. C. (2) Praedr. 279. B.

societatis humanae salutem, ad virtutem in civitate excitandam et stabiliendam. Quo sane proposito nullum esse majus, nullum sublimius potest.

Scilicet omnis apud Platonem philosophia pulcri sic est cum morum doctrina copulata, ut, hac sublata, vix possit consistere, certe vi sua et dignitate maximam partem destituatur. Est quasi introitus aliquis ad vitae tradendam rationem optimam, ad ipsam explicandam politicam disciplinam. Nam disquisitionibus instituendis de pulcro, de amore, de musica et artibus, id agit maxime, ut viam nobis aperiat, quae ad virtutem tendit et veram civitatum felicitatem. Quod unum observasse sufficiat, si explicare velimus, quare Homerum e perfecta civitate excluserit Plato, tantamque tribuerit musicae vim, ut eâ perverse tractatâ, mutari et pessumdari civitates statueret. [1] Nam musicam omnem et poësin, excolendo non solum ingenio, sed morali praesertim adhibuit civium perfectioni: qua sola niti civitates oportet. Quocirca perversam utriusque rationem non minus nocere rei publicae statuebat, quam justam prodesse.

Sed quamvis non id studuerit Plato, quod egerunt deinde Aristoteles et Peripatetici, quique ex his profecerunt, Cicero et Quintilianus, ut, quod in artibus cernitur pulcrum, singulatim exploraret, justeque hoc modo de poësi et eloquentia,

(1) Rep. IV. 424. C. V. Den Tex p. 54 et 132.

tia ac variis utriusque et generibus et auctoribus pronunciaret, tamen fontem aperuerunt ejus scripta, e quo ad haec studia excolenda haurirent posteri. Ne placita ejus iterem de artium natura, de imitatione ejusque ratione et consilio, primus ille fuit, qui exprimendam arte proponeret ideam pulcri, sive perfectum illud et excellens, ut ait Cicero, (1) cujus ad cogitatam speciem imitando referuntur illa, quae sub oculos cadunt. Quod placitum, ut a recentioribus diligentius atque ex ipsâ mentis naturâ expositum est, ita antiquitus jam sic cepit Ciceronem, ut ad hanc normam perfectum describeret et veluti depingeret Oratorem. Non hujus est loci, methodum exponere, quam sequi jussit quotquot dicendi scribendique arti studerent, petitam illam ex interiore philosophia, magisque ad veri, quam pulcri indagationem pertinentem. Apte id tum intelligetur, quando ad doctrinas et principem earum, dialecticam, pervenerimus. Hic vero operae pretium est, animadvertere, ipsa Platonis scripta documenta esse et quasi exempla disciplinae, quam poëtis et oratoribus tradidit. Quod rite observasse, ad scripta illa intelligenda haud levis esse momenti videtur.

Pulcrum spirant dialogi Platonis omnes; sed iisdem quasi expressa est virtutis atque honestatis imago. In eroticis occurrunt juvenes insigni et formâ et amabilitate, Phaedrus, Agatho, Charmides, ex

(1) Orat. l. 1.

ex his autem quo magis interrogando elicit Socrates, quae iis insunt naturâ, eo fere intus apparent pulcriores: quod rubor subinde prodit, pudoris generosique animi indicium. Sermones sunt de pulcro, de amore, sed maxime de temperantia, justitia, fortitudine, sapientia, ipsi amatorii sermones ad temperantiam ducunt et nullas non virtutes. Quodsi occurrunt subinde, quae lascivius videantur dicta nobisque displiceant: temporum id rationi et poëtarum exemplis, non scriptoris proposito tribuendum est. Exstant illa in Phaedro maxime, subinde etiam in Symposio: uterque vero dialogus eo maxime consilio scriptus est, ut amori vulgari Uranius opponeretur amor, qui proxime est cum virtute et pulcro morali conjunctus et cognatus. Omnino, quod laudat Plato maximeque commendat, spectandum id nobis proponit in dialogorum personis. Amorem hunc Uranium non descriptum videmus tantum in ejus libris, quod faciunt Phaedrus, Pausanias et mira elegantia, ut modo diximus, Agatho; sed exprimunt eum mores et sermones Socratis, sed referunt eum plane, qui cum Socrate colloquuntur, adolescentes. Cernere nobis adolescentes videmur, in quibus animus pulcer cum pulcro corpore mirabiliter consentit: quod pulcerrimum esse spectaculum dixit, si cui id liceat spectare. Quid pulcrum sit in artibus, quid habeant artis opera praestantissima, quo efficiatur, ut nobis pulcra videantur, haud exquisivit datâ operâ Plato: nam λώβην vocabat μιμητι-

τι-

τικὴν omnem, quae sensibus gratificaretur. (1) Sed dialogis ipse suis pulcrum expressit, quod idem esset bonum, exempla poëtis et oratoribus exhibens, quae ad generis humani salutem imitarentur. Quo magis adeo pateret, contemnere se pulcrum, quod non idem esset bonum, animum autem bonum corpus efficere pulcerrimum, Theaetetum induxit, in cognomine dialogo, turpi specie, certe non formosâ, sed eo ingenio, eo animi candore, eâ omnino amabilitate, ut nullus in ejus scriptis adolescens nobis se commendet magis. Qui post Platonem exstiterunt philosophi, praecepta plerique tradiderunt vel artis vel doctrinae tractandae, quod minime sane neglexit Plato; sed hic, scribendo in primis, opera in lucem edidit, e quibus ipsi praecepta peteremus. Quod ut in eroticis ejus scriptis jam satis nobis patuit, ita patebit deinde in illis, quae studium veri et veri assequendi artem spectant. Totus Theaetetus, et magis etiam Sophista et Politicus, exemplum est dialecticae exercendae artis, quam in Phaedro ante adumbraverat et postea in Politia diligentissime descripsit: Theaetetus vero disciplinam Socraticam μαιευτικὴν, quasi in effigie nobis proponit. Sic Plato quae vel ingenio excogitaverat, vel animo sentiebat, non sententiis quibusdam aut ratiocinando et argumentando, sed, instar poëtarum, *formâ* praecipue scriptorum exposuit et expressit. Fuisse

(1) Rep. X. 595. B.

se hoc proprium videtur ipsius ingenio, ut nihil rite explicitum propositumque arbitraretur, anteaquam id oculis subjecisset legentium, quin etiam, ut in dramate, vitam ei motumque dedisset. Finxerat in Politia optimos civitatis custodes, optimos principes, qui optima ratione rem publicam defenderent atque administrarent. Quibus omnibus apte descriptis et tamquam in tabula adumbratis ac depictis, tantum aberat, ut hoc ipsi satisfaceret, ut Socratem in Timaeo dicentem inducat. „ Audite jam de civitate, quam obsolvimus, quomodo erga eam affectus sim. Simile quid mihi accidit, ac si quis animalia alicubi pulcra contemplatus, sive pingendo elaborata, sive viva, sed immota, cupiat illa et in motu spectare et certamen ipsis conveniens mutuo ineuntia. Pariter nunc ego cives illos gestio in actione contemplari, narrantem quem audiens certamina, quae tali digna et educatione et disciplina, tam dicendo, quam agendo, cum aliis civitatibus committant. " (1) Omnino, quae arte effinxerat Plato uniceque admirabatur, Pygmalionis instar, motum his et vitam indere studebat: nec solum hoc proposito Critiam instituit scribere, sed, in caeteris pariter dialogis, formosissimos quosque et optimos adolescentes sic nobis scribendo repraesentavit, ut eos etiamnunc viventes agentesque adspicere et cum Socrate colloquentes audire videamur. Itaque quod ab initio insti-

tui-

(1) Tim. 19. B.

tuimus, id porro faciemus, ut legamus cum lectoribus nostris Platonem. Nam haud magis de eo ex compendiis, quae feruntur, judicari potest, quam de Homero ex rhapsodiarum argumentis. Patefiet inde magis magisque, artem composuisse Platonem ad philosophiae, ad sublimis, quam diximus, aestheticae leges. In legibus illis haec omnium est maxima et summa, ut ne quis falsa imitetur, quae specie se commendant veri, sed vera imitatus, optima quaeque in lucem producat. Quam ipse secutus legem, scribendo quaesivit potissimum, quid vere esset pulcrum, vere esset bonum, vere esset justum: perfectam scribendo rempublicam condidit, quae ipsius justi referret exemplum: mundum adeo in Timaeo ad perfecta aeternaque pulcri et boni exempla a Deo informatum descripsit, Et mihi quidem, scripta Platonis legenti, sic visum est fere, Platonem novum quoddam inducere poëseos genus studuisse: quin etiam, hoc ipso tractando, cum celeberrimis poëtis, de artis palmâ concertasse quodammodo.

Poëtica est plane dialogorum Platonicorum forma. Nam, quamvis e Socratis exstiterunt sermonibus, quos ille vario tempore, cum variis hominibus, de omni argumentorum genere habuerat, Plato eos ad artis rationem informavit, Sophronem imitatus et tragoediae comoediaeque poëtas, in primis Euripidem. Quo factum, ut haud simpliciter essent colloquia, qualia in Xenophontis occurrunt Memorabilibus, sed *dramata* essent, tragicarum in-

instar fabularum, quae vitae temporumque continerent effigiem, ac mores hominum et ingenia, virtutes ac vitia, juvenum etiam indolem et studia imitando exprimerent. Et sane, quae apud Euripidem est Ionis, Hippolyti, Achillis, eadem est in Platonis dramatibus Phaedri, Alcibiadis, Glauconis, Adimanti nativa gratia et venustas. Sed Plato poësin agitabat animo majorem quamdam et sublimiorem. Quae nos, ait, suscipimus, nemo umquam poëtarum, sive qui olim fuerunt, sive qui nunc sunt, perfecit. Quod non dico, *τὸ ποιητικὸν ἀτιμάζων γένος, ἀλλὰ πάντι δῆλον, ὡς τὸ μιμήτικον ἔθνος, οἷς ἂν ἐντραφῇ, ταῦτα μιμήσεται ῥᾷστα καὶ ἄριστα· τὸ δ᾽ ἐκτὸς τῆς τροφῆς ἑκάστης γιγνόμενον, χαλεπὸν μὲν ἔργοις, ἔτι δὲ χαλεπώτερον λόγοις εὖ μιμεῖσθαι·* *quasi poeticum genus rejiciens; sed cuivis est evidens, imitatorum gentem ea facillime optimeque imitari, in quibus educati sunt; aliena vero atque ab educatione remota, qua sunt usi, difficile esse operibus, difficilius etiam verbis recte imitari.* (1) Scilicet philosophiam spectabat unice, quae ad perfecta rerum *παραδείγματα* hominum vitam moresque et ipsas civitates informaret emendaretque. Eryximachus in Symposio veram musicam cum salutari arte comparat. In nostrâ hac arte, ait, id maxime agendum est, ut pravos in corpore appetitus tollamus, bonos autem eliciamus et provehamus. Sic musicae officium est, amorem in animo ex-

(1) Tim. 19. D.

excitare optimum optimarum rerum, eique gratificari et quasi alimentum praebere: καὶ οὗτος ἐστιν ὁ καλὸς, ὁ οὐράνιος, ὁ τῆς Οὐρανίας Μούσης ἔρως· ὁ δὲ Πολυμνίας, ὁ πάνδημος· *et hic quidem est pulcer, coelestis, Uraniae Musae amor; alter vero Polymniae, vulgaris.* (1) Tale erat propositum Platonis in dialogis scribendis, tale novum illud sive musicae sive poëseos genus, cui unice studebat. Imitabantur Tragici vitam hominum, nec quidquam habebant pensi, bonos exprimerent imitando mores, an malos ac corruptos; modo populo placerent, quas fecissent, fabulae. Ἡμεῖς δὲ, ait Atheniensis ille in libris de Legibus, poëtas hosce alloquens, τοὺς μαλακῶν Μουσῶν ἐκγονους, eorumque in civitatem suam adventum deprecans: ἡμεῖς δὲ, ὦ ἄριστοι τῶν ξένων, τραγῳδίας ἐσμεν αὐτοὶ ποιηταὶ κατὰ δύναμιν ὅτι καλλίστης ἅμα καὶ ἀρίστης· πᾶσα οὖν ἡμῖν ἡ πολιτεία ξυνέστηκε μίμησις τοῦ καλλίστου καὶ ἀρίστου βίου. ὃ δὴ φαμὲν ἡμεῖςγε ὄντως εἶναι τραγῳδίαν τὴν ἀληθεστάτην. *Nos vero, hospitum optimi, tragoediae sumus quam pulcerrimae optimaeque poëtae. Tota scilicet nostra respublica pulcerrimae optimaeque vitae imitatio est; quod nos dicimus reapse esse verissimam tragoediam.* (2) Et hinc intelligimus, quo sen-

(1) Symp. 187. D,

(2) Legg. VII. 817. B. Valent haec ad quaestionem dijudicandam, quo animo fuerit Plato in Sophoclem et Euripidem. Euripidi quam plurima debuit, ut subinde observavimus, in primis quae amorem spectant. Multa etiam e Sophocle duxit, ut acute animadvertit Groen. Prosop. Plat. p. 160. Sed Urania illa effecit Musa, quo minus praeclare de eorum fabulis existimaret.

sensu acceperit Plato Pythagoreorum de philosophia effatum, esse illam *musicam summam.* Opposuit eam artibus vulgaribus, ut e Socratis patet in carcere sermone. Enarrat illic amicis, somnio se admonitum fuisse, ut musicae operam navaret: existimasse autem, divinitus se incitari, ut quod adhuc egisset, id porro ageret: philosophiam enim summam esse musicam, huic autem se semper studuisse; deinceps vero iterum iterumque admonitum, tandem suspicatum esse, τὴν δημώδη μουσικὴν, *vulgarem musicam* a Deo significari, eamque tractare instituisse. [1] Vulgarem Plato vocabat musicam, quae Polymniae esset sacra et amori gratificaretur vulgari, veram autem et summam, quae coelestem in animis amorem aleret et Musam sequeretur Uraniam, i. e. philosophiam ipsam. Haec spirat Musa in dramate Platonis, quod optimae vitae imitatio est, quodque verissimam appellavit tragoediam: spirat in Timaei oratione, quando is, hac ipsâ invocatâ, rerum exponit principia et mundi Opificem celebrat: tum vero et spirat omnium maxime et dominatur in sublimi hymno, quo amorem celebravit in Phaedro Socrates. Haec est quam Plato coluit poësis, hanc nobis reliquit scriptis expressam suis.

(1) Phaedon. 60. E. et 61. A.

De pulcri scientia.

Viae, quam inivimus ad Platonis explicanda de pulcro placita, partem jam maximam confecimus. Tenuit nos *amor* continuo, qui ad pulcri adspectum accenditur, semelque accensus acerrimum in animo excitat pulcri desiderium. Quod postquam, duce Platone, poetica oratione celebravimus, ad diligentiorem inde progressi sumus de *musica caeterisque artibus* disquisitionem, quarum ad erudiendos honestique studio imbuendos cives permagna in civitate vis est. Et hic quidem patere omnibus arbitramur non tantum sublimitatem doctrinae Platonicae, sed amplitudinem item et ubertatem, quippe quae et primam contineat hominis institutionem et moralis politicaeque disciplinae primordia. Verum in pulcri disquisitione illuc maxime philosopho contendendum est, ut ad *scientiam* perveniat pulcri. Nam philosophia, quae studium est cognoscendi, qualiacunque tandem exploret et investiget, verum in omnibus assequi ac rerum tenere scientiam studet. Quo ut perveniamus aliquando, interior nunc nobis tandem instituenda est cum amoris, tum naturae humanae pervestigatio. Age, redeamus denuo in Agathonis convivium. Adest ille, qui nondum dixit, et unus omnium optime et dicere de amore et vim ejus declarare potest,

So-

Socrates, ὁ ἐρωτικώτατος. Quae nobis quaerenda restant, ille nos docebit, et explicabit simul, quod nondum plane patet, mirum illud μάθημα, quo uno solebat gloriari, τῶν ἐρωτικῶν: omnino amoris nobis disciplinam tradet, quae ad pulcri ducit scientiam. Sed in convivium redeamus.

Dixit post Aristophanem Agatho, cujus oratio sic placuit omnibus, sic omnes in dicentis admirationem rapuit, ut plausu eum et summis laudibus exciperent et prosequerentur. (1) Nec mirum. Nam excellentis est ingenii Agatho, et ingenio congruit forma decora, et in ipso est juventutis flore, et vero pulcerrime dixit, ut poëta et victor aemulorum in tragico certamine, quam victoriam hoc ipso convivio cum amicis et familiaribus celebrat. Ut autem omnes admirantur in poëtico encomio cum alia, tum verborum elegantiam, orationis suavissimae flumen, tum maxime effigiem amoris, quam abumbravit pulcerrimus juvenis omnium pulcerrimam, ita mox Socrates, Eryximachum adspiciens, videorne tibi, inquit, Acumeni fili, temere jam dudum metuisse, nec vatis instar vere praedixisse, Agathonem mirabiliter dicturum esse, me quod dicerem, non habiturum? Ille vero, alterum quidem, o Socrates, inquit, vere vaticinatus es, bene dicturum Agathonem, alterum vero, tibi defuturam esse orationem, non item. Quidni vero, reponit Socrates, et ego hae-

ream

(1) Symp. 198. A.

ream et quicumque post orationem dicturus est, tam pulcram et variam, tam illustribus ornatam verbis, tam splendidam! Gorgiae mihi in mentem veniebat verebarque plane, ne Gorgus ille mihi caput objiciens, mutum me efficeret et in lapidem converteret. Tum vero agnovi, quam egissem ridicule, quum ego item reciperem vobis, ut vice meâ amorem laudarem, qui ignarus essem plane, quâ quid ratione laudandum esset. Nam equidem arbitrabar, prae stoliditate scilicet mea, vera proferri oportere, quae quis, dilectu habito, in rem quae laudaretur conferret. Nunc vero cognovi, maxima omnia rei laudandae et pulcerrima tribuenda esse, sive ei propria sint, sive non sint: nam quaeri unice, ut laudavisse videamur, non ut laudemus. Quibus ironice, ut solebat, dictis, hanc Socrates a Phaedro veniam petit, ut sua sibi consuetudine de amore liceat dicere. Quam facile adeptus, ejusmodi instituit cum Agathone disceptationem, ut interrogando efficiat, nec pulcrum esse amorem, nec bonum, destitutum omnino dotibus illis omnibus, quibus a Phaedro aliisque, in primis ab ipso Agathone, fuerat celebratus. Nam fateri hic cogitur, quod quis appetit, hoc eum non habere, amorem autem appetere quae pulcra sunt et bona: quamobrem nec habere illa, nec pulcrum esse ipsum, nec bonum. Qua disputatione ad angustias adductus Agatho, repugnare tibi, inquit, non possum, sed, ut dixisti, ita se res habeat. Tum ille, atqui veritati, o dilectissime Agatho, nullo

pacto potes repugnare, Socrati vero facillime. Sed te equidem jam mittam. Narrabo autem Vobis sermonem, quem habuit mecum aliquando Diotime, docta mulier, quae amoris me disciplinam docuit. Nam, ut modo Agatho, sic ego de Amore dixeram, magnum esse Deum et formosum: pariterque illa effecerat, nec formosum illum esse nec bonum. Hic ego, ain' tandem, o Diotime? Teterne est amor et malus? Illa vero, bona verba, quaeso: tune vero putas, quod non pulcrum est, necessario id tetrum esse? Aut quod non est sapiens, stultum? Nonne animadvertisti, medium quid esse inter sapientiam et stultitiam, *verum opinari?* Verum enim, inquam, ab omnibus dicitur, uno et communi consensu, magnus Deus esse. Ab omnibus, dicis: ignorantibus, an scientibus? Ab omnibus, inquam, omnino. Tum illa subridens, et quo tandem pacto, inquit, o Socrates, magnus Deus ab his dicatur, qui Deum illum esse negant? Quinam illi tandem, inquam?. Unus, inquit, horum tu es, una ego. Equidem vero dicebam: quo tandem modo hoc affirmas? Manifesto, inquit: nam tumetipse admisisti, appetere amorem pulcra et bona, quandoquidem iis est destitutus. His autem destitutus, qui tandem possit Deus esse? Videsne igitur, te item negare, Deum esse amorem? Quid igitur? inquam: estne mortalis amor? Minime. Sed quid tandem? — Ut superiora illa, medium quid inter mortalia et immortalia. Quid igitur, Diotime? Daemon, o Socrates, magnus: et

ve-

vero omnis daemonum natura inter divina et mortalia est intermedia. Ecquam vero, inquam, vim habens? Ἑρμηνεῦον καὶ διαπορθμεῦον θεοῖς τὰ παρ᾽ ἀνθρώπων, καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ θυσίας, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιῶν· ἐν μέσῳ δὲ ὂν ἀμφοτέρων συμπληροῖ· ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ αὑτῷ ξυνδεδέσθαι. *Interpretis et portitoris munere fungitur, ut hominum res ad Deos, Deorum ad homines transmittat: illorum quidem preces et sacrificia, horum vero praecepta et sacrificiorum remunerationes: in mediis autem utrisque versatus, universum complet, ut ipsum secum ipso connectatur.*

Semel ingressi praeclarum hoc colloquium, aegre subsistimus legendo. Nam sic enarratur a Socrate, ut ipsi cum Diotima sermocinanti veluti interesse nobis videamur. Verumtamen, ut haec et proxima rite intelligamus, nonnihil hoc loco animadvertendum videtur. Et primnm quidem hinc patet *natura* amoris, quam expressam jam vidimus in Aristophanis fabulâ, quamque ipsa deinde Diotime, fabulâ enarrandâ de Penia et Poro, evidentius etiam declarat. Ex *indigentia* oritur, non illâ quam Cicero et Stoici reprehendunt, honorum et pecuniarum, quae tota abesse ab amore et amicitia debet, sed ex indigentia naturae nostrae. Hinc comparare nobis *studemus*, quae appetimus: hinc *studia* praeclara omnia, in primis pulcri et boni: hinc *artes*, quibus explere haec studia conamur: hinc ipse adeo *cultus Deorum*; nam ut nobismetipsis non sufficimus, ita ad Deos confugimus eosque

rogamus, ut praestent nobis, quae desideramus. Imaginibus haec magis, quam verbis et sententiis declarat Diotime, sed declarat tamen. Pauper est, inquit, amor, quippe matrem habens Πενίαν; sed πορίζεται, *suppeditat sibi*, omnia, quippe patrem etiam referens Πόρον. [1] Tum vero daemonem fingit Amorem, qui hominum preces ad Deos, Deorum beneficia ad homines transferat: in quibus pariter et indigentia cernitur humana et facultas simul, quae hinc exsistit. Per hunc, ait, omnis procedit divinandi ars, omnis sacerdotum in sacrificiis, initiationibus, incantationibus solertia et diligentia. Deus cum homine non miscetur, sed per hunc daemonem commercium omne atque colloquium inter Deos hominesque procedit et vigilantibus nobis et dormientibus. [2]

Ex his omnibus quid duci possit, ad res divinas et humanas explicandas, philosophis explicandum relinquimus. Nos vero animadvertamus, ex iisdem illis principiis et alia multa illustrari, quae per totam hanc disquisitionem ex Platone attulimus, tum dictum Agathonis elegantissimum de artium studiis. Poëta, dixit, amor est: imo vero sic est poëta, ut et alium efficiat. Πᾶς γοῦν ποιητὴς γίγνεται, κἂν ἄμουσος ᾖ τοπρὶν, οὗ ἂν Ἔρως ἅψηται· ut est in Euripideis

μουσικὸν δ᾽ ἄρα
Ἔρως διδάσκει κἂν ἄμουσος ᾖν τὸ πρὶν [3]

Quis

(1) Sympos. 203. D. (2) Symp. 202. E.
(3) V. Valck. Diatr. p. 207.

Quis nescit, disertum evadere et clarum, qui amorem habet praeceptorem, qui vero ejus haud particeps est, in obscuro latere? Hoc duce Dii invenerunt artes, musicam Apollo et Musae, aerariam Vulcanus, textoriam Minerva. Poëtice haec Agatho; sed dictis addidit, cupiditate hoc factum esse et amore pulcri, ἐπιθυμίας καὶ ἔρωτος ἡγεμονεύσαντος — ἔρωτος ἐγγενομένου κάλλους. (1) Nam haec est in homine vis amoris, ut quae insitae sunt ei facultates, excitentur omnes et explicentur, proferat ipse et quasi pariat, quaecumque a teneris ingenio animoque conceperit, edatque ita in lucem inventa praeclarissima, et ipsi honorifica et humano generi saluberrima. Sed explicabit hoc nobis disertius ipsa Diotime.

Haec igitur, inquit, amoris est natura. Nec pulcer est nec bonus, ut poëtae canunt, sed appetit utrumque et assequitur: appetit simul felicitatem, quae his comparatur: imo haec sibi studet in perpetuum comparare. Sed haec universe de amore dicta sunto. Quaenam vero eorum est conditio, quid agunt, quo contendunt, qui proprie dicuntur amare? Hic Socrates, haud ego te, Diotime, inquit, propter sapientiam tuam admiratus essem, nec discendi caussa ad te ventitassem, si hoc tenerem. — Sed ego tibi, inquit, dicam: ἔστι γὰρ τοῦτο τόκος ἐν καλῷ καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν. *Est hoc partus in pulcro et se-*

(1) Symp. 197. A.

secundum corpus et secundum animum." — Vaticinio, inquit, opus est ad id, quod dicis, intelligendum: equidem non intelligo. — Dicam igitur planius. *Κύουσι γὰρ, ὦ Σώκρατες, πάντες ἄνθρωποι καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν· καὶ ἐπειδὰν ἔν τινι ἡλικίᾳ γένωνται, τίκτειν ἐπιθυμεῖ ἡμῶν ἡ Φύσις. Omnes homines, mi Socrates, tam animo, quam corpore, concipiunt et praegnantes sunt; quum vero ad certam quandam aetatem pervenerint, parere gestit natura nostra.* Parere autem, nisi in pulcro, non licet. Nam quando id quod gravidum est turpi appropinquat, tristitiâ et dolore contrahitur, avertitur atque involvitur, nec generat, sed quod concepit aegre cohibet; sin vero pulcro adhaereat, laetitia gestit, hilaritate et voluptate diffunditur ac parit et generat. Est enim, o Socrates, amor non pulcri amor, ut tu putas, sed generationis et partus in pulcro, imo vero immortalitatis, quam per generationem consequimur.

Sed quamvis ita sententiam explicet Diotime, nobis tamen obscura manet, nisi hoc animadvertamus, *τίκτειν* apud Graecos, ut subinde etiam apud Latinos *parere*, de feminis non tantum, sed item de viris usurpari, totamque hanc disputationem ad viri naturam conditionemque referri. Qui corpore, inquit; conceperunt ac praegnantes sunt, ad foeminas se convertunt: quaerunt autem pulcras: nam parere in pulcro possunt, in turpi non possunt: et gignunt ita liberos, propagant stirpem suam,

suam, fiunt immortales. [1] Id transfert deinde Diotime ad ingeniorum foecunditatem. Sunt, ait, qui ingenio magis etiam, quam corpore, sint praegnantes et illa conceperint, quae maxime oporteat mente concepisse, sapientiam et nullas non virtutes: in quorum genere censendi sunt et poëtae omnes et quotquot artifices inveniendi valent facultate: *genitores* sunt illi praeclarissimarum rerum: maxima est autem et praestantissima sapientia, qua negotia administrantur cum privata, tum publica. Harum virtutum si quis a puero plenus sit et gravidus, *θεῖος ὢν καὶ ἡκούσης τῆς ἡλικίας τίκτειν τε καὶ γεννᾶν ἤδη ἐπιθυμεῖ· divinus est, et, aetate matura, parere jam et generare gestit.* [2] Quaerit hic igitur, in omnes se partes convertens, pulcrum, ut possit gignere: nam in turpi non potest: pulcram igitur formam magis, quam turpem prosequitur: quodsi in illa animum simul repererit pulcrum, generosum, sollertem, vehementer amplectitur utrumque; hoc coram homine facundus fit statim et sermonibus abundat de virtute et qualem esse oporteat virum bonum et quaenam explere officia, et sponte sic eum erudire studet. *ἁπτόμενος γὰρ, οἶμαι, τοῦ καλοῦ, καὶ ὁμιλῶν αὐτῷ, ἃ πάλαι ἐκύει, τίκτει καὶ γεννᾷ, ἀπὼν καὶ παρὼν μεμνημένος, καὶ τὸ γεννηθὲν συνεκτρέφει κοινῇ μετ' ἐκείνου, ὥςε πολὺ μείζω κοινωνίαν τῆς τῶν παίδων πρὸς ἀλλήλους οἱ τοιοῦτοι ἴσχουσι καὶ φιλίαν βεβαιοτέ-*

(1) Symp. 208. E. (2) Symp. 209. B.

τέραν, ἅτε καλλιόνων καὶ ἀθανατωτέρων παίδων κεκοινωνηκότες. Nam assecutus, opinor, pulcrum et vivens cum eo et colloquens, quaecunque concepit quondam, parit et gignit, iliius tam absentis, quam praesentis memor: quodque ex hoc animorum congressu natum est, nutrit cum illo communiter et educat: unde communionem hi longe arctiorem firmioremque amicitiam contrahunt, quam qui liberos procrearunt, foetus quippe pulcriores magisque immortalcs communes habentes. (1)

His perceptis, neminem esse arbitror, quin penitus jam perspiciat παιδεραστίας Socraticae vim et sublimitatem. Sed initia pariter continet haec Diotimae doctrina placitorum gravissimorum, quae in philosophia occurrunt Platonis. Ne dicam de *dialectica* philosophi, quam ex his mutuis repetit amantium sermonibus, tota illa μαιευτική Socratica, quam scriptis suis certatim celebrabant Socratici, ex his est ducenda placitis de corporis animique ratione et *naturali ingeniorum fertilitate*. Nec vero ullus exstare videtur in scriptis Platonis locus, qui animorum nobis immortalitatem efficacius persuadeat. Sed de his omnibus infra.

Hic

(1) Symp. 209. B. Frequentissime haec loca usurparunt Platonici tam veteres, quam recentiores, quorum singuli fere ad sensus suos Platonem accommodarunt. Veterum loca apposuerunt Intpp., in primis Astius et vero Reyndersius noster, nuper, eheu! nobis et erudito orbi acerbo fato ereptus. Nos eorum nihil h. l. attigimus, quippe nunc unice spectantes Platonem.

Hic vero memoremus, quae dictis adjecit Diotime. Pariunt sic, inquit, ingenia nova omnia et praeclara: quales foetus unusquisque sibi exoptaret magis, quam humanos. Prolem hujusmodi, ingenio partam, cum Homerus reliquit et Hesiodus, quae immortalem ipsis gloriam conciliavit, tum Spartae Lycurgus, quae Spartae servatrix fuit et universae fere Graeciae, tum Athenis Solon et alibi alii apud Graecos passim et barbaros, qui multis praeclarisque operibus in lucem editis, nullas non virtutes progenuerunt. Templa iis et sacra propter tales natos dicata sunt plurima: propter humanos vero, nulla. (1)

Tam sublimis est et ferme divina haec Diotimae disputatio, ut quae tandem ipsa fuerit, operae pretium videatur exquirere. Sacram fuisse mulierem, et vatem, et vaticiniis praeclare meruisse de Atheniensibus, patet e Socratis de ea dictis. Sermonem hunc esse ait Diotimae, ἥ ταῦτά τε σοφὴ ἦν καὶ ἄλλα πολλὰ, καὶ Ἀθηναίοις ποτε θυσαμένοις πρὸ τοῦ λοιμοῦ δέκα ἔτη ἀναβολὴν ἐποίησε τῆς νόσου. (2) Venit autem aliunde: nam ξενὴ dicitur et γυνὴ Μαντινικὴ, ex Mantinea oriunda. Quocirca Athenas videtur delata, antiqui illius instar Epimenidis, atque istiusmodi instituisse sacra expiatoria, quibus Deorum ira averruncaretur, et pestis, si non anteverteretur, certe differretur. (3) Sed quae tandem

(1) Symp. 209. E. (2) Symp. 209. D.

(3) Epimenidem vocat Plutarch. Solone c. 12. Θεοφιλῆ καὶ σοφὸν τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ τελεστικὴν σοφίαν.

dem fuit haec ars expiatoria, et quales maxime homines eam tenere dicebantur? Magna illa fuit et divina, ut ipse nos Plato docet iisdem, quos jam attulimus, locis. Furoris ait, divinitus immissi, quatuor sunt genera, singula singulos Deos auctores habentia, μαντικὴ Apollinem, τελεςικὴ Bacchum, ποιητικὴ Musas, ἐρωτικὴ Venerem et Amorem. (1) Τελεςικὴ autem ἐπιπνοία, qualis sit, his verbis describitur. Ἀλλὰ μὴν νόσων γε καὶ πόνων τῶν μεγίςων γενομένων, ἡ μανία ἐγγενομένη καὶ προφητεύσασα οἷς ἔδει, ἀπαλλαγὴν εὕρετο. *Et vero ingravescentibus morbis et calamitatibus, furor non neminem occupat, et, quo illis modo liberari oporteat, vaticinatus, remedium eorum invenit.* Confugiunt illi ad Deorum preces et cultum: unde expiationes initiationesque consecuti, integri purique fiunt ad praesens tempus et futurum, per rectum hunc furorem praesentium malorum sibi liberationem invenientes. (2) Quod iis plane quadrat, quae de Diotimae in Athenienses meritis celebravit Socrates.

Fuit haec igitur, teste Platone, una earum, quae ut Pythia, ut Dodonae sacerdotes, ut Sibyllae divino furore magna contulerunt in Graeciam beneficia. Unde intelligitur, quare tantum ei Socrates et Plato tribuerint, Socrates adeo se ejus discipulum professus sit. Sed ut τελεςικὴ, ita mulieres illam exercentes, Baccho erant sa-

(1) Phaedr. 265. B. (2) Phaedr. 244. D.

sacrae, versabantur in mysteriis, quae reconditam continebant doctrinam, principia continebant, ut Cicero ait, vivendi rationis non solum cum laetitia, sed etiam cum spe meliore moriendi. (1) Quibus animadversis, haud mirabimur, tam praeclare in hoc sermone Diotimam de animorum immortalitate disserere. Sed pergat divina mulier: tota ejus oratio mysteriorum nobis rationem referet. (2)

In his quidem amatoriis sacris, mi Socrates, tu fortasse initiari possis: ad magna vero mysteria, *τὰ τέλεα καὶ ἐποπτικὰ*, quorum etiam caussa haec sunt, pateatne tibi aditus, nescio: dicam igitur ego, nec quidquam ad te adjuvandum praetermittam: tu vero, si possis, me sequi nitere. Oportet eum, qui recte eò sit progressurus, statim a puero pulcra adire corpora: et primum quidem, si bene is ducat quem sequitur, unum amare et pulcros ibi sermones gignere: reputare autem deinde, pulcritudinem, quae cuilibet corpori inest, alterius pulcritudini corporis cognatam esse, et, siquidem persequi deceat, quod specie est pulcrum, unam ean-

(1) De legg. II. 14. Cf. Isocr. Paneg. p. 24.

(2) Equidem haec ita exposui, ut exstant apud Platonem. Quodsi quis quaerat, num reapse ita cum Socrate collocuta sit Diotime, ipse sermo dubitare nos jubet, quippe magnam partem plane Platonicus. Nec tamen totum existimamus fictum. Nam, si quid video, sensus amoris, sensus item religionis, ut hic sunt expressi, ab una proficisci sacra ejusmodi muliere potuerunt. V. Groen Prosop. Plat. p. 25. et Wolf praef. ad Symp.

eamdemque esse, quae omnibus inest corporibus, pulcritudinem: hoc vero reputantem, omnium esse pulcrorum corporum amatorem. Porro, quod animis inest pulcrum, hoc corporum praeferre formae, ut si quis animo sit ingenuo, etiamsi corporis flore et venustate minus commendetur, id ipsi sufficiat et amet illum et curet et sermones pariat tali indoli consentaneos et nullos non alios quaerat, quibus adolescentes possint meliores fieri: ut hinc explorare et contemplari cogatur quod in studiis, in officiis legibusque pulcrum est, et hoc videat, omne illud, quamvis varium, simillimum esse et cognatum: quo adductus, corporis pulcritudinem parvi ducet. Officiis autem legibusque perceptis, procedere eum oportet ad doctrinas, ut quod his inest pulcrum assecutus, et amplam jam variamque pulcri speciem contemplatus, haud amplius unius, ut mancipium, pulcritudine contentus, pueruli, sive hominis, sive studii, serviens illi, vilis sit et abjectus, [1] sed ad immensum conversus pulcri pelagus, intuens illud, multos pariat ac praeclaros sermones, sublimesque in

(1) Graeca sunt perturbata: μηκέτι τὸ παρ' ἑνὶ, ὥσπερ οἰκέτης ἀγαπῶν παιδαρίου, κάλλος, ἢ ἀνθρώπου τινὸς, ἢ ἐπιτηδεύματος ἑνὸς, δουλεύων, φαῦλος ᾖ καὶ σμικρολόγος· Haud displicet Astii conjectura: — οἰκέτης, ἀγαπῶν κάλλος; ἢ ἀνθ. Sed nolim expungi παιδαρίου, quod servo apprime convenit. Relinquam hoc igitur, sed transpositum: μηκέτι τὸ παρ' ἑνὶ, ὥσπερ οἰκέτης, ἀγαπῶν κάλλος, παιδαρίου ἢ ἀνθρ. Sensum vertendo expressi.

in uberrima philosophia sententias, donec illic confirmatus ac corroboratus, tandem aliquando unam deprehendat doctrinam, quae ipsius sit pulcri scientia. (1)

Talis est celebratissima illa Socratis ἐρωτική, *amoris disciplina*, cujus elegantiam et sublimitatem agnoscunt omnes, nos in primis admirari solemus simplicitatem: animadvertere autem hic licet philosophiae et poëseos discrimen. Non laudatur amor, sed, qualis sit, quo tendat, quid efficiat, exquiritur: non alae memorantur animi, quae ad pulcri adspectum germinent, hominemque evehant in beatam Deorum sedem et campum veritatis; sed natura attenditur humana, et investigantur, quae ei insunt, studia et facultates sublimes. Enthusiasmus non describitur amoris, sed pari efficacià vis declaratur pulcri ad insitas quasque virtutes eliciendas et explicandas. Quo nos evexit sublimis ille in Phaedro hymnus, qui poëticis his splendet imaginibus, eodem nos adducit simplex Diotimae sermo; sed efficit hic simul, ut quae illic poëtice sunt dicta, magisque ad movendum quam ad persuadendum valent, horum jam assequamur significationem, proprietatem atque, ut ita dicam, veritatem. Imo vero nos longius etiam educit Diotime. Jam enim pervenimus eo, quod in philosophia pulcri summum est et extremum, ad ipsam pulcri scientiam. Jam vero, ait, omnem intende mentis aciem.

Qui-

(1) Symp. 209. E. 210. D.

Quicunque enim hucusque ad amatoria ductus est sacra, recte et ordine comtemplatus pulcra, ad finem jam accedens amatoriae disciplinae, extemplo admirabile quoddam conspiciet pulcrum: idem illud, o Socrates, cujus gratia omnes antea labores suscepti sunt, primum quidem, quod semper est nec fit unquam aut perit, nec augetur aut minuitur: porro, quod non partim est pulcrum, partim turpe, neque alio tempore est pulcrum, alio non item, neque alius rei ratione est pulcrum, alius turpe: neque ipsum illud pulcrum animo fingetur, ut vultus aliquis aut manus aut aliud hujusmodi, cujus corpus est particeps: neque ut sermo quidam aut doctrina: neque ut in re positum, ab ipso diversa, in animali, in terra, in coelo, alibi; *ἀλλ' αὐτὸ καθ' αὐτὸ μετ' αὐτοῦ μονοειδὲς ἀεὶ ὄν·* *sed pulcrum est ipſum per se, secum ipso semper uniforme*; caetera vero omnia, quae pulcra sunt, sic illius sunt participia, ut cum oriantur haec et pereant, illi nihil nec accedat, nec detrahatur, nec aliunde eveniat. — Haec via est, qua quis ad amatoria vel ipse perveniat vel ab alio ducatur, ut a pulcris hisce exorsus, semper escendat, quasi gradibus utens, ab uno ad duo, a duobus ad omnia corpora pulcra, ab his ad pulcra studia, a studiis ad doctrinas pulcras, donec a doctrinis ad illam tandem doctrinam perveniat, quae non alterius est, quam *ipsius pulcri* scientia, ac percipiat postremo, quid *sit* pulcrum. In hac vitae conditione, mi Socrates, si uspiam alibi, homini vivendum est, ipsum conten-

tuenti pulcrum: quod si quando videris, haud exiges illud ad auri vestiumque splendorem vel juvenum formam. Quid? si eveniret cuipiam, ut ipsum pulcrum intueretur, simplex, purum, integrum, non humanis carnibus, coloribus, non aliis humanis nugis contaminatum, sed ipsum divinum pulcrum posset simplici specie adspicere? ἆρ' οἴει, φαῦλον βίον γίγνεσθαι ἐκεῖσε βλέποντος ἀνθρώπου καὶ ἐκεῖνο, ᾧ δεῖ, θεωμένου καὶ ξυνόντος αὐτῷ, ἢ οὐκ ἐνθυμῇ, ὅτι ἐνταῦθα αὐτῷ μοναχοῦ γενήσεται ὁρῶντι, ᾧ ὁρατὸν τὸ καλὸν, τίκτειν οὐκ εἴδωλα ἀρετῆς, ἅτε οὐκ εἰδώλου ἐφαπτομένῳ, ἀλλ' ἀληθῆ, ἅτε τοῦ ἀληθοῦς ἐφαπτομένῳ; τεκόντι δὲ ἀρετὴν ἀληθῆ καὶ θρεψαμένῳ, ὑπάρχει θεοφιλεῖ γινέσθαι, καὶ, εἴπερ ἄλλῳ ἀνθρώπῳ, ἀθανάτῳ καὶ ἐκείνῳ; *Putasne, abjectam esse hominis vitam, qui illuc suspicit, et, quo oportet oculo, illud contemplatur ac miscetur cum eo? Nonne reputas, hic unice ei eventurum esse, ut pulcrum spectans, quo potest perspici, pariat non simulacra virtutis, quippe non simulacrum, sed vera, quippe verum amplexus? Qui autem virtutem peperit veram, partamque aluit, huic sane continget, ut Deo sit carus, et si quis alius hominum, immortalis.* (1)

His ita traditis et expositis, perspicere jam nobis licet, quae sit apud Platonem philosophia pulcri, quae ejus amplitudo et ubertas. Haud enim artes spectat potissimum, ut aesthetica, quae vulgo

(1) Symp. 210. D. — 212. A.

go appellatur: arcte juncta est cum studiis doctrinarum gravissimarum, cum studiis in primis virtutis et justitiae, omnino cum philosophia justi. Nam una est philosophia, singulatim quidem exquirens pulcrum, verum, justum, diligenterque haec distinguens, nec tamen separans ea a se invicem et dissocians; diffusus est autem per eam totam et dominatur *amor*. Nam sive de pulcro quaeritur, amor ad pulcri adspectum incenditur, ejusque in animo vehemens quoddam excitat alitque desiderium. Sive veritatis respicimus studium, doctrinas amat philosophus ut delicias suas et amores, imo vero sic amat amasium suum, ut ejus amore ad veritatis perveniat spectaculum. Nec minus efficax est amor ad boni justique studium. Nam per pulcri appetitum ad virtutem ducit, quod Phaedri fuit sublime effatum, ad virtutem adeo, ut idem dixit, ἐνθέους efficit homines, ut mori pro se invicem sustineant. Quid? quod hanc vim amori tribuit Plato, ut optimos quosque sensus, optima studia, divinas omnes in homine facultates suscitet et firmet. Sic viget amor in tota Platonis philosophia, et exhilarat in ea et quasi laetificat omnia, imo vero et universam et singulas ejus partes, ut *spiritus* aliquis, *intus alit*.

Ad finem perduximus, quod ab initio instituimus, ut Platonis de pulcro et amore sententiam,

lo-

locis adductis, lectorum judicio subjiceremus. Restat nobis quaerendum, quid in his omnibus ipsi Platoni, quid singulis quas induxit personis tribuendum videatur. Quod in Symposio nonnihil habet difficultatis. Nam in Phaedro et ubicumque Socrates fere solus dicendi habet partes, non dubium, quin sub ejus persona loquatur Plato. Sed in Symposio qui dicunt de amore, e suâ quique vel indole vel arte vel doctrinâ dicunt. Quamobrem cavendum quis censeat, ne quae illi proferunt, haec esse Platonis existimemus: non minus enim id absurdum fore, quam si quis tragico tribueret poëtae, quascumque in eius fabulis reperisset sententias. Age, ut supra de Phaedri, ita hîc de Symposii formâ nonnihil adjiciamus animadversionis.

Sermones illi e consuetudine repetendi explicandique videntur *carminum convivalium*. Apud Athenaeum (1) tria eorum genera censentur, quorum primum est, quod omnes canebant simul, secundum, quod suâ quique vice singuli, tertium, quod soli canebant solertiores. Postremum genus ea continebat carmina, quae proprie *σκόλια* dicuntur. Habebant illa vel sententiam quamdam praeclaram, vel vitae praecepta, vel patriae spirabant amorem et tyrannidis odium, uti celebratissimum illud in Harmodium et Aristogitonem. Plerisque autem talibus carminibus amor celebrabatur: quo excelluerunt

ma-

(1) XV. 694. A. B.

maxime Alcaeus et Anacreon, unde Aristophanes in deperdita comoedia Δαιταλεῦσιν:

ᾆσον δή μοι σκολιόν τι λαβὼν Ἀλκαίου καὶ
Ἀνακρέοντος. [1]

Eustathius, μυρία δὲ, ait, τοιαῦτα (σκόλια) περιφέρονται· τὰ μὲν, σκωπτικά· τὰ δὲ, πρὸς ἔρωτα· πολλὰ δὲ καὶ σπουδαῖα. [2] In seriis illis numerandum prae caeteris Aristotelis scolion in Virtutem: [3] unde Horatianum ductum:

Hac arte Pollux et vagus Hercules
innixus, arces attigit igneas.

Haec cum recepta esset in conviviis consuetudo, Xenophon in Symposio convivas dicentes fecit cum de aliis argumentis, tum etiam de amore. Exstat in Scoliis Atticis venustum hocce:

ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ·
Δεύτερον δὲ, καλὸν φυὰν γενέσθαι.
Τὸ τρίτον δὲ, πλουτεῖν ἀδόλως.
καὶ τὸ τέταρτον, ἡβᾷν
μετὰ τῶν φίλων. [4]

Similiter apud Xenophontem id praedicant convivae, quod quisque sibi optimum censet: quorum Critobulus *formâ*, Antisthenes *divitiis*, Niceratus *amicorum* virtute et auctoritate se maxime effert. [5] Sub finem Xenophontei Convivii de amore agitur: quod unum est argumentum sermonum omnium, qui apud Platonem exstant. Habent

(1) Athen. XV. 694. A. (2) Ad Odyss. 'H p. 227. V. Schweighaes. ad Athen. l. l. (3) Athen. 696 B. C. (4) Apud Athen. 694. E. (5) Xenoph. Symp. c. 3.

bent autem sermones, ut ipsa σκόλια, poëticum colorem, ductum illum a poëtis, maxime tragicis. Agnoscimus facile Euripideam sententiam in Phaedri et Agathonis oratione:

Ὅστις ἔρωτα μὴ μόνον κρίνει θεὸν,
ἢ σκαιός ἐστιν, ἢ καλῶν ἄπειρος ὢν,
οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν. (1).

In ipso etiam Eryximachi sermone nonnihil occurrit, quod apte cum Euripide comparetur. v. c.

ἐρᾷ μὲν ὄμβρου γαῖ', ὅταν ξηρὸν πέδον,
ἄκαρπον αὐχμῷ, νοτίδος ἐνδεῶς ἔχῃ·
ἐρᾷ δ' ὁ σεμνὸς οὐρανὸς, πληρούμενος
ὄμβρου, πεσεῖν εἰς γαῖαν Ἀφροδίτης ὕπο. (2)

Quodsi superessent nobis Agathonis tragoediae, tum etiam deperdita, quam memoravimus, Aristophanis fabula: hinc certe magnopere utriusque poëtae apud Platonem dicta illustrare liceret. Superstites comici fabulae lucem affundunt Platonis scriptis, ut diligenter animadverterunt interpretes: in illis autem occurrunt, quae ipse in in Symposio narrando usurpat, v. c.

ἐξ οὗπερ ὑμεῖς ᾠκίσατε τὸν ἀέρα·
θύει γὰρ οὐδεὶς οὐδὲν ἀνθρώπων ἔτι
θεοῖσιν· οὐδὲ κνίσσα μηρίων ἀπό
ἀνῆλθεν ὡς ἡμᾶς ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου. (3)

sed haec alias.

Ita-

(1) Apud Athen. XIII. 601. D. (2) Apud eund. p. 600 A. ubi Cf. proxima ex Aeschylo. (3) Aristoph. Avibus vs. 1515. Cf. Symp. 190. C.

Itaque non mirandum magnopere est, symposia scripsisse Veteres philosophos. Haud tractarunt in iis abstrusas quaestiones, quas dialectica subtilitate et ἀκριβείᾳ explicarent. De amore disquisiverunt, ut fecisse item videtur Aristoteles, cujus et Συμπόσιον memorant antiqui et Ἐρωτικά. (1) E scoliis prodierunt sermones illi; sed Plato iis indidit vim quamdam philosopham, ut multis cum jocis et facetiis, in summâ dicentis audientiumque hilaritate, placita continerent interioris et reconditae doctrinae. Itaque respicit apud eum et Phaedrus et Pausanias nobilissimum scolion in Atticae libertatis restauratores, hic utriusque celebrans et fortitudinem et amorem, (2) ille Achillis praedicans cum praeclara facinora, tum munus quo eum Dii bearunt; (3) sed utriusque amoris distinctio, accurata illa et vere philosopha, plane est Pausaniae, Platonica est sive Socratica. Imo vero sic dicunt omnes, ut in sermonum ordine et successione, succedere sibimet invicem videantur sententiae Plato-

(1) V. Supra. p. 136. (2) Symp. 182. C. ἔργῳ δὲ τοῦτο ἔμαθον καὶ οἱ ἐνθάδε τύραννοι· ὁ γὰρ Ἀριστογείτονος ἔρως καὶ Ἁρμοδίου φιλία βέβαιος γενομένη κατέλυσεν αὐτῶν τὴν ἀρχήν. (3) Symp. 179. E. 180. B. ὥσπερ Ἀχιλλέα τὸν τῆς Θετίδος υἱὸν ἐτίμησαν, καὶ εἰς μακάρων νήσους ἀπέπεμψαν. — τὸν Ἀχιλλέα εἰς μακάρων νήσους ἀποπέμψαντες. Scolion autem haec habet:

Φίλταθ' Ἁρμόδι', οὔ τι που τέθνηκας,
νήσοις δ' ἐν μακάρων σέ φασιν εἶναι,
ἵνα περ ποδώκης Ἀχιλεὺς —

tonicae, aptissimeque ita tota exponatur philosophi de amore doctrina. Quo magis constat, quod aliunde item probabile est, diu post Phaedrum, hunc a Platone dialogum scriptum esse. Ordo sane ille disputationis et constans illa atque aequabilis progressio, quae hic occurrit et in Phaedro requiritur, ingenium prodit scribendo exercitatum; et vero, quod utriusque dramatis vim et rationem attinet, in Phaedro *poëta* occurrit, qui philosophatur, in Symposio *philosophus*, qui philosophiam poësi exornat et exhilarat.

Sed quod dicitur de tragicis poëtis, dicta illis omnia tribuere, quae ipsi tribuerunt aliis, summae esse perversitatis, nobis hoc item et perversum videtur et stultum adeo; sed, ut taceam recentiores tragicos, qui philosophiam suam in scenam traduxerunt, id sane apud Graecos fecerunt Epicharmus et Euripides. Quorum hic quidem sic exposuit in scena Anaxagorae suamque doctrinam, ut apte eam ex ejus fabulis effecerit Valckenarius. Opportune autem mihi videor Euripidis attulisse exemplum, quippe qui prae caeteris maxime vim amoris puri et coelestis carminibus suis expressit, cuique Plato, ut saepius identidem observavimus, quam plurimum debuit. Nam sic de amore existimare, ut Socrates existimavit, non Socrati unice proprium erat, sed ipsi adeo, qua vixit, aetati: quo factum, ut mediae novaeque comoediae scriptores pariter de amore philosopharentur, Menander τῶν κωμικῶν ἐρωτικώτατος

dictus sit. [1] Quod igitur in fabulis fecerunt poëtae, hoc dubitabimus num in dialogis fecerit Plato? In dialogis, inquam, qui quamvis dramatibus similes, imo ipsi dramata vocandi, proxime tamen ad philosophicas referendi sunt disquisitiones. Dicat igitur quisque apud Platonem e sua et indole et doctrina et disserendi ratione, exagitet adeo et perstringat Socrates, quae a Phaedro et Agathone dicta fuerant: spirat tamen in omnibus eorum sermonibus genius Platonis, in illis vero potissimum, quos Socrates habuisse cum Diotima dicitur. Hi autem ita prorsus sunt Platonici, tamque accurate tradunt philosophi de ideis et summo philosophiae proposito sententiam, ut doctrinae Platonicae universae tantum non descriptionem contineant.

Quae cum ita sint, fuse nos hunc locum tractavimus et fusius adeo, quam multis forte aptum aut necessarium videatur. Est enim haec vulgaris hominum consuetudo, ut quae in placitis veterum suae sententiae suaeque aetati conveniunt, studiose exquirant: quae vero abhorrent inde, vel mittant plane vel negligentius tractent, etiamsi haec eorum, quae laudant, initia et quasi semina contineant. Itaque metaphysicam Platonis, dialecticam, morum doctrinam, politicam, adde et theologiam ac cosmologiam accurate fere tradunt interpretes; sed placita de amore, tantum abest ut semina

es-

(1) V. supra p. 110. Cf. Fabr. Bibl. Gr. Vol. II. p. 22.

esse ducant universae philosophi doctrinae, ut ea luxuriantis ingenii παραβλαστήματα habeant. Quo nos in hisce disquisitionibus ulterius progrediemur, eo nobis magis, qualia sint illa placita, patebit. Hic vero jam animadvertamus, fluxisse ex amatoriis hisce sermonibus praestantissimas veterum, in primis Peripateticorum, de amicitia disputationes: quarum ad exemplum scriptus videtur Ciceronis Laelius. Nam amor apud Platonem, si vis ejus quaeritur in morum doctrinâ, proprie amicitia est, quamquam ejusmodi illa, ut omnem amoris et sensum habeat et affectum et necessitudinem. Amicitia autem quam late pateat per totam Veterum non tantum moralem, sed politicam etiam disciplinam, quis nescit, qui politica veterum, Pythagoreorum maxime, placita perspexit? Quae vero ab antiquis de amicitiâ tradita sunt ac de gravissimis hisce disciplinis, quomodo tantâ tradi et vi et sublimitate potuissent, nisi puri coelestisque amoris sublimes praeivissent descriptiones? Nec aliter existimandum est de tota philosophia antiqua. Nisi traductum in eam fuisset quidquid de amore rebusque divinis et humanis cecinerant poëtae, plena illa esset subtilissimarum quaestionum, sed frigeret, ut frigent nunc scripta scholasticorum philosophorum. Platoni autem maxime hoc debuit philosophia, ut antiquae poeseos et lumen et sublimitatem susciperet, jungeretque cum sensibus excelsis de pulcro et justo, disquirendi disserendique subtilitatem. Primus ille fuit mortalium, judice Plutar-

tar.

tarcho, qui philosophiae ope amoris mysteria declararet. „ Bene quidam dicunt et divina quadam fortuna veritatem attingunt, dicentes, amori deditis reditum ab inferis concedi, ὅπη δὲ καὶ ὅπως, ἀγνοοῦσι, ὥσπερ ἀτραποῦ διαμαρτόντες, ἣν πρῶτος ἀνθρώπων διὰ φιλοσοφίας Πλάτων κατεῖδε. [1] Ecquis est igitur locus in Platonis philosophia, qui interpreti diligentius sit tractandus?

Caeterum rationem, qua haec exposui, totam relinquo lectorum judicio. Simplicitate peccare malui, quam alienâ doctrinâ temere admiscendâ. Quae vero maxime essent Socratica et Platonica, haec studui interius cognoscere et perspicue tradere. Inserui subinde nonnulla quae scripta Platonis magis, quam philosophiam, spectarent: sunt autem haec pauca: nam ne filum abrumperetur phi-

(1) Amat. 762 A. Sic factum, ut Plutarchus, ut Neoplatonici, ut Scholastici etiam postea, auctore maxime Abeilardo, certatim de amore philospharentur. Et hi quidem Theologiae id suae accommodarunt; sed hoc ipsum valuit, ut servarentur illa placita, quamvis corrupta, et quoquoversus dimanarent. Inde *spiritualis*, qui vocatur, *amor*, longe profecto a Platonico alienus, sed hoc tamen nomine in Dantis et Petrarchae carminibus obvius. Exorto deinde sub Mediceis ipsius Platonis studio, ut quisque maxime Platonem in philosophando secutus est, ita amorem indagavit studiosissime. Cujus rei illustre exemplum praebuit praecedente saeculo Fr. Hemsterhusius, haud immerito ille a Gallis et Germanis *Batavorum Plato* vocatus.

philosophicae disquisitionis, animadversionibus criticis, maxime de auctoritate scriptorum Platonicorum, de quibus hodie maxime disputatur, *quaestiones Platonicas* deſtinavi. Illud vero egi quam maxime, ut, quod Cicero ait, *ex ipso Platonis quaſi quodam sancto augustoque fonte, nostra omnis manaret oratio* (1), ac, Platone in sua luce posito, caverent deinceps philosophi, ne suam sententiam Platoni obtruderent, nec, ut verbis utar Wyttenbachii, *Platonis sententiam ad ineptissimum quodque commentum detorquerent et a germano veri pulcrique sensu ad scholasticas nugas converterent.* (2) — Sed pergamus ad philosophiam veri.

(1) Cic. Tusc. Quaest. V. c. 12. (2) Vita Ruhnk. p. 48.

DATE DUE
